

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΝΟΤΗΤΑ 1Η

ΠΡΟΛΟΓΙΚΑ

ΘΕΩΡΙΑ - ΟΡΙΣΜΟΙ

Ερευνητική λέγεται μια εργασία που εξετάζει/διερευνεί και παρουσιάζει συστηματικά/μεθοδικά ένα επιστημονικό, φιλοσοφικό, καλλιτεχνικό ή πολιτικό θέμα.

Ο συγγραφέας της ερευνητικής εργασίας καλείται πρώτα απ' όλα να επιλέξει το θέμα του. Από τη στιγμή που θα επιλέξει το θέμα του, οφείλει να «παλέψει» με το υλικό του. Η εργασία που θα γράψει δε θα έχει προκατασκευασμένα συμπεράσματα. Αντίθετα, ο συγγραφέας πρέπει να κατηγοριοποιήσει, να συγκρίνει, να ταξινομήσει, να παραλληλίσει, και να διαιρέσει τα στοιχεία, που έχει στη διάθεσή του.

Έχει την υποχρέωση, τέλος, με επιχειρήματα ορθά και τεκμήρια, να ανασκευάσει παρωχημένες απόψεις και -γιατί όχι- να θεμελιώσει νέες, οι οποίες θα είναι πρωτότυπες. Για όλα αυτά, όμως, πρέπει να προσπαθήσει μεθοδικά και συστηματικά, μέχρι να φθάσει στο επιθυμητό αποτέλεσμα.

ΕΝΟΤΗΤΑ 2Η

ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ

ΘΕΩΡΙΑ – ΟΡΙΣΜΟΙ

Για την επιλογή του θέματος της εργασίας μας, μπορούν να μας βοηθήσουν.

1. ο προσωπικός προβληματισμός και τα σχολικά βιβλία,
2. ο καθηγητής μας ή ομάδα καθηγητών διαφόρων ειδικοτήτων, όταν στο θέμα της εργασίας συνδυάζονται οι γνώσεις επιστημονικών πεδίων,
3. τα πρακτικά συνεδρίων, οι επιστημονικές ανακοινώσεις, οι κριτικές, οι βιβλιοκρισίες ή τα άρθρα στον ημερήσιο και κυριακάτικο τύπο.

Γενικά, πρέπει να έχουμε υπόψη μας και τα ακόλουθα στοιχεία που μπορούν να μας βοηθήσουν:

1. Τα επιστημονικά κείμενα διακρίνονται: σε διδακτικά (πανεπιστημιακά εγχειρίδια, συγγράμματα, εκλαϊκευμένα άρθρα) και σε ερευνητικά (μελέτες, πραγματείες, πτυχιακές ή διδακτορικές διατριβές κ.τ.λ.),
2. είναι καλύτερο να ασχολούμαστε με κάποιο θέμα με το οποίο δεν έχει ασχοληθεί άλλος,
3. η ερευνητική εργασία έχει τις ακόλουθες μορφές: i) πραγματεία, ii) μονογραφία, i-ii) άρθρο, iv) διδακτορική διατριβή.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Προσδιορίστε πέντε κύκλους (επιστημονικών, φιλοσοφικών, καλλιτεχνικών κ.τ.λ.) θεμάτων που να εστιάζονται σε πέντε διαφορετικά από άποψη περιεχομένου θεματικά κέντρα. Διατυπώστε στη συνέχεια σε κάθε κύκλο δύο έως τρία ειδικότερα θέματα, που θα μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενα ερευνητικών εργασιών. (σελίδα σχολικού βιβλίου 295)

Απάντηση:

Οι κύκλοι που ζητούνται, καθώς και τα τρία ειδικότερα θέματά τους, είναι:

- α) Ευρωπαϊκός κινηματογράφος
 - i) «Νουβέλ Βάγκ»
 - ii) Ιταλικός νεορεαλισμός
 - iii) Γερμανικός υπαρξισμός
- β) Νεοελληνική ποίηση
 - i) πρώτη μεταπολεμική γενιά
 - ii) δεύτερη μεταπολεμική γενιά
 - iii) η γενιά του '70
- γ) Αρχαία Ελληνική Τέχνη (5ος αιώνας).
 - i) αρχιτεκτονική
 - ii) πλαστική
 - iii) κεραμική
- δ) Ιστορία θεάτρου
 - i) αρχαία ελληνική δραματουργία
 - ii) κρητικό θέατρο
 - iii) νέο ελληνικό θέατρο
- ε) Νεοελληνική ζωγραφική
 - i) Σχολή του Μονάχου
 - ii) Νεοκλασικισμός
 - iii) Ρομαντισμός

2η Άσκηση:

Προσδιορίστε αντίστοιχα ένα κύκλο θεμάτων από το μάθημα της φιλοσοφίας. (σελίδα σχολικού βιβλίου 296)

Απάντηση:

Ο κύκλος από το μάθημα της φιλοσοφίας, που ζητείται, είναι ο ακόλουθος:

Φιλοσοφία

α. Στωϊκοί

β. Επικούρειοι

γ. Σκεπτικοί

δ. Νεοπυθαγόρειοι και Νεοπλατωνικοί

3η Άσκηση:

Διαβάστε στο τέλος του κεφαλαίου, τις ερευνητικές εργασίες «Το πράσινο της Θεσσαλονίκης» και «Ο πνευματικός άνθρωπος: απόπειρα ορισμού και κοινωνικού προσδιορισμού του» και συζητήστε τον τρόπο με τον οποίο οι συγγραφείς επέλεξαν τα θέματά τους. (σελίδα σχολικού βιβλίου 297)

Απάντηση:

Στη πρώτη ερευνητική εργασία, οι μαθητές της Πολίχνης επέλεξαν το θέμα τους για δύο λόγους: α) «γιατί είναι ένα σοβαρό πρόβλημα που απασχολεί κάθε πόλη σε όλες τις εποχές» και β) «γιατί άρεσε ο τρόπος με τον οποίο θα γινόταν η έρευνα». Τα παιδιά επέλεξαν αυτό το θέμα μέσα από μια σειρά θεμάτων που τους πρότεινε η υπεύθυνη καθηγήτρια τους.

Στη δεύτερη ερευνητική εργασία, ο Θ. Μαυρόπουλος, οδηγήθηκε σ' αυτήν την επιλογή του θέματος, γιατί πιστεύει ότι στην εποχή μας, έχουν μείνει αδιευκρίνιστα αρκετά θέματα. Ο «ορισμός του πνευματικού ανθρώπου» είναι ένα από αυτά τα θέματα που χρήζουν περαιτέρω διευκρινίσεων και επεξηγήσεων, όπως δείχνει και η σύγχυση που επικρατεί στη διεθνή βιβλιογραφία.

4η Άσκηση:

Συζητήστε σχετικά με τον τίτλο μιας εργασίας τα εξής: α) αν μπορεί να πάρει από την αρχή ή κατά την πρόοδο των εργασιών ή και στο τέλος των ερ-

γασιών την οριστική του μορφή· β) σε ποια σχέση βρίσκεται με το περιεχόμενο της εργασίας· γ) σε ποια σχέση βρίσκεται με τον αναγνώστη της εργασίας· δ) ποιες πρέπει να είναι οι αρετές του, ώστε να ανταποκρίνεται στο ρόλο του. (σελίδα σχολικού βιβλίου 297)

Απάντηση:

- α) Ο τίτλος μιας εργασίας πλάθεται και διαμορφώνεται κατά την πορεία της έρευνάς μας. Είναι δυνατό ένας αρχικός τίτλος, να αλλάζει συνεχώς, μέχρι να λάβει την οριστική του μορφή. Μία τέτοια διαδικασία είναι λογική και επόμενη, αφού ο στόχος της ερευνητικής εργασίας δεν είναι η υιοθέτηση «προκατασκευασμένων συμπερασμάτων», αλλά η εξαγωγή αληθών και νέων συμπερασμάτων.
- β) Ο τίτλος, στις περισσότερες των περιπτώσεων, βρίσκεται σε διάλογο με το περιεχόμενο. Μπορεί δηλαδή, να αποτελεί διατύπωση του θέματος που μας απασχολεί ή διατύπωση του κεντρικού συμπεράσματος στο οποίο καταλήξαμε κ.τ.λ.
- γ) Ο τίτλος της εργασίας πρέπει να είναι λιτός, περιεκτικός και ευπρόσιτος. Πρέπει να «ελκύει» την προσοχή του αναγνώστη και να τον εισάγει στον προβληματισμό του συγγραφέα. Δεν αποκλείεται πολλές φορές, να εκφράζει συναισθήματα του ερευνητή (κυρίως σε περιπτώσεις εκλαϊκευτικών άρθρων, δοκιμίων κ.τ.λ.).
- δ) Οι αρετές του τίτλου μιας ερευνητικής εργασίας, αναφέρθηκαν στο υποερώτημα γ. Εδώ, αρκεί να προσθέσουμε ότι ο τίτλος, πρέπει να συνοψίζει οπωσδήποτε, το βασικό προβληματισμό του συγγραφέα ή το χώρο (το θέμα) στον οποίο θα κινηθεί. Δεν πρέπει δηλαδή, να είναι σε καμία περίπτωση αποσπασματικός ή παραπλανητικός.

ΕΝΟΤΗΤΑ 3Η

ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

ΘΕΩΡΙΑ – ΟΡΙΣΜΟΙ

Ο ερευνητής οφείλει έπειτα, να αναζητήσει το υλικό της εργασίας του. Σ' αυτή την εργασία μπορεί να βοηθηθεί:

- α) από τον εισηγητή (π.χ. κάποιον επιβλέποντα καθηγητή) που θα τον παραπέμψει στη σχετική βιβλιογραφία και θα του κάνει μία ενημέρωση σε «αδρές» γραμμές για το θέμα,
- β) από μία έγκυρη εγκυκλοπαίδεια (π.χ. Πάπυρος-Larousse-Britannica), όπου στο σχετικό λήμμα, θα αναγράφονται πρόσθετα στοιχεία και η σχετική βιβλιογραφία,
- γ) από κάποιο «μεγαλύτερο έργο αναφοράς» (π.χ. Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, εκδοτικής Αθηνών κ.α.), το οποίο θα περιέχει τη σχετική βιβλιογραφία και κάποιες πληροφορίες για το θέμα μας,
- δ) από μια ενημερωμένη βιβλιοθήκη.

ΕΝΟΤΗΤΑ 4Η

Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΘΕΩΡΙΑ

Η βιβλιοθήκη είναι ο χώρος στον οποίο πρέπει να εργαστούμε πολλές ώρες, αν επιθυμούμε το καλύτερο αποτέλεσμα για την έρευνά μας. Εκεί, μπορούμε να βρούμε τα βιβλία που μας χρειάζονται. Υπάρχει όμως και ένας κίνδυνος. Επειδή, η βιβλιογραφία μπορεί να είναι πολύ μεγάλη, πρέπει εμείς με προσοχή και μεθοδικότητα, να επιλέξουμε εκείνα τα βιβλία που θα μας βοηθήσουν περισσότερο.

Τα βιβλία είναι καταχωρημένα με δύο τρόπους: α) τον παραδοσιακό, σε βιβλιοκάρτες και β) το σύγχρονο, σε «ηλεκτρονικά δελτία» με τη βοήθεια των Η/Υ (ηλεκτρονικών υπολογιστών).

Στις παραδοσιακές βιβλιοκάρτες, τα βιβλία είναι καταχωρημένα:

1. Κατά συγγραφέα (αλφαβητική σειρά).
2. Κατά τίτλο βιβλίου (αλφαβητική σειρά).
3. Κατά λήμμα (αλφαβητική σειρά).

Στα σύγχρονα «ηλεκτρονικά δελτία» τα βιβλία, μπορεί να τα αναζητήσει ο ερευνητής πιο εύκολα. Αρκεί να δώσει: το συγγραφέα, τον τίτλο, το θέμα, τον αριθμό ταξινόμησης ή τον δεκαψήφιο αριθμό ISBN, που βρίσκεται στο οπισθόφυλλο κάθε βιβλίου.

Εδώ πρέπει, επίσης, να σημειώσουμε ότι οι παραδοσιακές βιβλιοκάρτες αντικαθίστανται από τα «ηλεκτρονικά δελτία», γιατί αυτά είναι πιο εύχρηστα, πιο «ευκίνητα» και μπορούν να μετασχηματισθούν πολύ εύκολα με τις κατάλληλες προσθαφαιρέσεις στοιχείων.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

**Συγκρίνετε τα παρακάτω δελτία από τους ηλεκτρονικούς βιβλιογραφικούς καταλόγους μιας σύγχρονης βιβλιοθήκης και παρατηρήστε τις διαφορές που παρουσιάζουν ως προς τα αναγραφόμενα στοιχεία.
(σελίδα σχολικού βιβλίου 298)**

Απάντηση:

Το δεύτερο ηλεκτρονικό δελτίο είναι πιο ενημερωμένο και πιο πλούσιο. Περιέχει - εκτός από το όνομα του συγγραφέα, τον τίτλο του έργου και την ημερομηνία έκδοσης, που έχει το πρώτο- τον ταξινομικό αριθμό της βιβλιοθήκης, τον δεκαψήφιο αριθμό IS-BN, την περιγραφή του βιβλίου (261 σ.: εικ.: 22 εκ.) και την πληροφορία, ότι η βιβλιογραφία του συγκεκριμένου έργου βρίσκεται στις σελίδες 235-237.

2η Άσκηση:

Συγκρίνετε τα παραπάνω δελτία μεταξύ τους, διαπιστώστε τις ομοιότητες και τις διαφορές τους και πείτε για το καθένα ποιες ανάγκες εξυπηρετεί. Στην εργασία σας σε μια βιβλιοθήκη, όπου με τις οδηγίες του βιβλιοθηκάρη/βιβλιοθηκονόμου θα μπορούσατε να αποκτήσετε πολύτιμες γνώσεις σχετικά με την οργάνωση μιας βιβλιοθήκης: καταλογράφηση των βιβλίων της, χρήση των δελτίων της, χρήση του Η/Υ κτλ. (σελίδα σχολικού βιβλίου 300)

Απάντηση:

Τα παραπάνω δελτία αφορούν στον ίδιο τίτλο βιβλίου, αλλά η μορφή τους ποικίλλει ανάλογα με αυτό, που προτάσσεται στην καταχώρηση. Έτσι έχουμε καταχώρηση ως προς τον τίτλο του έργου, το θεματικό του περιεχόμενο και το όνομα του συγγραφέα. Αυτή η ποικιλία καταχώρησης, μάλλον, εξυπηρετεί τις ανάγκες της αντίστοιχης βιβλιοθήκης, που προκρίνει άλλοτε την καταχώρηση με το όνομα του συγγραφέα και άλλοτε την καταχώρηση με τον τίτλο του έργου.

Βέβαια, υπάρχουν και κοινά στοιχεία όπως: η χρονολογία έκδοσης, ο εκδοτικός οίκος και ο ταξινομικός αριθμός που βρίσκεται στην αριστερή επάνω γωνία και των τριών δελτίων.

ΕΝΟΤΗΤΑ 5Η

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

ΘΕΩΡΙΑ

1. **Βιβλίο εισαγωγής:** «Βιβλίο εισαγωγής» ονομάζεται το βιβλίο εκείνο, όπου καταγράφονται κατ' αύξοντα αριθμό, όλα τα καινούργια βιβλία που αποκτώνται απ' τη βιβλιοθήκη. Αντί του βιβλίου εισαγωγής μπορεί να υπάρχει και «κατάλογος εισαγωγής» στον Η/Υ. Ο αριθμός που δίδεται σε κάθε βιβλίο, τόμο ή περιοδικό, είναι μοναδικός και ονομάζεται: «αριθμός εισαγωγής».
2. Ο **«αριθμός εισαγωγής»** γράφεται: i) στο βιβλίο (στο πίσω μέρος της σελίδας του τίτλου), ii) στο δελτίο τοπογραφικού καταλόγου (στην κάτω αριστερή γωνία του δελτίου). Αυτό το «τοπογραφικό δελτίο», δείχνει σε ποιο σημείο στα ράφια της βιβλιοθήκης, είναι τοποθετημένο το βιβλίο, iii) στο δελτίο βιβλιοδανεισμού. Αυτό το δελτίο αντιπροσωπεύει το βιβλίο στη διαδικασία του δανεισμού και περιέχει όλα τα «στοιχεία» ταυτότητας: τίτλο, όνομα συγγραφέα, αριθμό εισαγωγής κτλ.
3. **Θεματική ταξινόμηση.** Κάθε βιβλιοθήκη τοποθετεί τα βιβλία της μ' ένα συγκεκριμένο τρόπο στα ράφια της. Συνήθως, η ταξινόμηση συγκεντρώνει βιβλία του ίδιου θέματος, για να μπορεί ο αναγνώστης να τα εντοπίζει εύκολα.
Τα συστήματα ταξινόμησης που ακολουθούνται από όλες τις βιβλιοθήκες του κόσμου είναι τα εξής: i) Το δεκαδικό σύστημα ταξινόμησης DEWEY, ii) Το ταξινομικό σύστημα ABEKT 400, iii) Το σύστημα ταξινόμησης της βιβλιοθήκης του Κογκρέσου.

Πιο συγκεκριμένα, το σύστημα DEWEY ταξινομεί τα βιβλία σε 10 κατηγορίες (γι' αυτό ονομάζεται και δεκαδικό) ανάλογα με το θέμα (π.χ. φιλοσοφία, καλές τέχνες, γλώσσα κ.τ.λ.).

Τα μυθιστορήματα/νουβέλες/διηγήματα/παραμύθια, τα ταξινομούμε τοποθετώντας στη ράχη τους μια ετικετούλα με τα διακριτικά: Μ, Ν, Δ ή Π και από κάτω τα τρία πρώτα γράμματα του επιθέτου του συγγραφέα. Με τον ίδιο τρόπο καταχωρούμε και τις βιογραφίες (π.χ. Β(ιογραφία) ΚΑΡ(αμανλή)].

Τα βιβλία τέλος, τοποθετούνται στα ράφια ανάλογα με τον ταξινομικό τους αριθμό, που αποτελεί και την ταυτότητα του βιβλίου. Τέλος, στους διαδρόμους της βιβλιοθήκης τοποθετούμε ενδεικτικές πινακίδες που περιέχουν τους ταξινομικούς αριθμούς των βιβλίων που υπάρχουν εκεί.

4. **Καταλογράφηση-δελτιοκατάλογος:** ο δελτιοκατάλογος (παραδοσιακή καταλογράφηση) και ο ηλεκτρονικός κατάλογος, περιέχουν εκείνα τα στοιχεία του βιβλίου που μας βοηθούν να το εντοπίσουμε στα ράφια της βιβλιοθήκης: όνομα συγγραφέα, τίτλος έργου, ημερομηνία έκδοσης και φυσικά, ταξινομικό αριθμό.

Οι δελτιοκατάλογοι (ή καρτέλες), όπου υπάρχουν ακόμα, βρίσκονται στα χαρακτηριστικά συρταράκια. Αυτά τα συρταράκια, στο εξωτερικό τους έχουν ετικέτες που δείχνουν τι περιέχει κάθε συρταράκι. Στο εσωτερικό τους, περιέχουν κάρτες (δελτία) τοποθετημένες αλφαβητικά (Α-Ω), όπου αναγράφονται: ο ταξινομικός αριθμός του βιβλίου, το όνομα του συγγραφέα, ο τίτλος του βιβλίου, η ημερομηνία έκδοσης, το θέμα του.

ΕΝΟΤΗΤΑ 6Η

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

ΘΕΩΡΙΑ

Αφού συγκεντρώσουμε το υλικό μας, τώρα πρέπει με προσοχή, ορθολογισμό και μεθοδικότητα να επιλέξουμε αυτές ακριβώς, τις πληροφορίες που χρειαζόμαστε για την ερευνητική εργασία μας.

Συνήθως, οι ερευνητές που παλεύουν με «τεράστιο» όγκο βιβλιογραφίας, χρησιμοποιούν τις λεγόμενες: «σημειώσεις» ή «καρτέλες». Αυτά είναι απλά φύλλα χαρτιού, κομμένα στο μέγεθος ενός φακέλου αλληλογραφίας για να είναι εύχρηστα, όπου καταγράφονται κάποιες πληροφορίες με συγκεκριμένο τρόπο.

Πιο συγκεκριμένα: γράφουμε στο κέντρο αυτής της «καρτέλας» (δελτίο), την πληροφορία που παίρνουμε από ένα βιβλίο, αυτολεξεί ή σε παράφραση, ή ακόμα αναφέρουμε περιληπτικά, το περιεχόμενο αυτού του βιβλίου. Έπειτα, συνήθως στην κορυφή της «καρτέλας» ή στην επάνω αριστερή γωνία της, γράφουμε τα στοιχεία του βιβλίου: όνομα συγγραφέα, τίτλο έργου, ημερομηνία και τόπο έκδοσης, θέμα και οπωσδήποτε τη σελίδα ή τις σελίδες, απ' όπου πήραμε την πληροφορία.

Όπως γίνεται αντιληπτό, αυτή η δουλειά βοηθάει και στην καταγραφή της Βιβλιογραφίας, που παρατίθεται στο τέλος, της εργασίας μας.

Μερικές φορές σ' αυτές τις «καρτέλες» (δελτία), αν κάποια πληροφορία που καταγράφουμε μας φαίνεται περιέργη, καλό είναι να σημειώνουμε δίπλα της, σε παρένθεση, τη λατινική λέξη: Sic (έτσι). Με αυτόν τον τρόπο, δηλώνουμε ότι γνωρίζουμε την «περιέργεια» αυτή.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ
του σχολικού βιβλίου

Άσκηση:

Σχηματίστε κι εσείς 4-5 δελτία, στα οποία να αποδελτιώσετε, το περιεχόμενο ενός βιβλίου, μια χρήσιμη πληροφορία, ένα θέμα ή ό,τι άλλο νομίζετε. (σελίδα σχολικού βιβλίου 305)

Απάντηση:

Καλό είναι κάθε μαθητής/ια να προσπαθήσει να κάνει αυτή την εργασία μόνος του, ακολουθώντας τα παραδείγματα της σελίδας 304 του σχολικού βιβλίου

Εμείς εδώ, θα προτείνουμε κάποια δικά μας δελτία, που σωστό είναι να μην αντιγραφούν από το/τη μαθητή/ια.

α) Αντιγραφή περιόδου που είναι χρήσιμη για την εργασία μας

Στρατηγού Μακρυγιάννη

Ιστορία

Απομνημονεύματα, εκδ. Μέρμηγκα 1994, Αθήνα

σελ. 231

«Ο Μπραΐμης μπήκε στην Πελοπόννησο και την έκαμε γη Μαδιάμ όχι από την παληκαριά των Αράπηδων, αλλά από αυτό όπου λέγω».

β) Καταγραφή της περίληψης του βιβλίου.

Στάθης Δαμιανάκου

Κοινωνιολογία/Λαϊκός πολιτισμός

Παράδοση Ανταρσίας και Λαϊκός, πολιτισμός, εκδ. Πλέθρον,

Αθήνα 1995

«Στο βιβλίο αυτό ο Στάθης Δαμιανάκος, συγκεντρώνει κάποιες μελέτες που είχαν δημοσιευτεί στα γαλλικά κατά το διάστημα 1971-1985, οι οποίες περιγράφουν τις πολιτισμικές και κοινωνικές διαστάσεις της «παράδοσης ανυποταγής και ανταρσίας», των λαϊκών στρωμάτων τόσο στον αγροτικό όσο και στον αστικό χώρο».

ΕΝΟΤΗΤΑ 7Η

ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

ΘΕΩΡΙΑ

Αφού καταγράψουμε το υλικό μας είτε στις πιο πάνω «παραδοσιακές καρτέλες», είτε στον προσωπικό μας Η/Υ (PC), μας μένει να το εκτιμήσουμε και να συγκεντρώσουμε το αποδεικτικό μας υλικό.

Γενικά για το αποδεικτικό υλικό πρέπει να προσέχουμε τα εξής: α) Το αποδεικτικό υλικό πρέπει να περιλαμβάνει τα σύγχρονα επιστημονικά δεδομένα, β) Να στηριζόμαστε στις άμεσες πηγές και όταν χρησιμοποιούμε μεταφρασμένες πηγές, να προτιμούμε τις έγκυρες και τις καλύτερες μεταφράσεις, γ) Το αποδεικτικό υλικό να είναι αντικειμενικό.

Επίσης, γενικότερα, πρέπει να γνωρίζουμε και τα ακόλουθα:

1. Τα παραδείγματα έχουν διευκρινιστική αξία και βοηθούν τον αναγνώστη στην κατανόηση κάποιου θεωρητικού σχήματος.
2. Οι μαρτυρίες των «αυθεντιών» πρέπει να είναι συγκεκριμένες και όχι γενικές και αόριστες. Επίσης πρέπει να προέρχονται από ολοκληρωμένο κείμενο για να μην αλλοιώνουμε το χαρακτήρα τους.
3. Προσοχή χρειάζεται επίσης, στη χρήση των στατιστικών στοιχείων, γιατί δεν είμαστε πάντοτε σε θέση να γνωρίζουμε την εγκυρότητα και την αξιοπιστία τους.
4. Το υλικό των εγκυκλοπαιδειών είναι πάντοτε παρωχημένο, αφού από τη συγκέντρωση του υλικού έως και την έκδοσή του, περνούν τουλάχιστον, πέντε χρόνια.
5. Τις πρόσφατες πληροφορίες και δεδομένα, μπορούμε να τις συλλέξουμε από «κατ' ιδίαν» επαφές με οργανισμούς, πρόσωπα ή από την «Τράπεζα πληροφοριών» (Internet) και πρόσφατα επιστημονικά περιοδικά.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Μελετήστε την εργασία «Ο πνευματικός άνθρωπος» και καταγράψτε τις παλαιότερες και τις σύγχρονες πληροφορίες που περιέχει. (σελίδα σχολικού βιβλίου 306)

Απάντηση:

Ο Θ. Μαυρόπουλος καταπιάνεται με την απόπειρα ορισμού του πνευματικού ανθρώπου. Δηλαδή, ασχολείται μ' ένα πρόβλημα θεωρητικό (φιλοσοφικό, ηθικό), το οποίο δεν απαιτεί τη χρήση πληροφοριών από την «ηλεκτρονική Τράπεζα» και το διαδίκτυο. Ωστόσο, ως σύγχρονες πληροφορίες μπορούμε να καταγράψουμε, την αδυναμία που υπάρχει σήμερα στη διευκρίνιση, αλλά και τον ακριβή καθορισμό πολλών θεμάτων, ένα από τα οποία είναι: ο πνευματικός άνθρωπος και οι ηθικές υποχρεώσεις του.

Νεότερο στοιχείο αποτελεί και η διαπίστωσή του, ότι σε κάθε περίπτωση, ο πνευματικός άνθρωπος εντοπίζεται σε μια περιορισμένη στατιστικά μειονότητα σε κάθε χώρα, καθώς επίσης, και οι στατιστικοί πίνακες 1-4 από το βιβλίο του Bodin, *Les intellectuels*, στις σελίδες 13, 66-67 και 89-90 της ελληνικής μετάφρασης.

Ως παλαιότερα στοιχεία πρέπει να θεωρηθούν οι αναφορές στους ορισμούς του πνευματικού ανθρώπου που δίνονται από τα κλασικά λεξικά: *Oxford English Dictionary*, *Vocabulaire philosophique du Lalande*, το Λεξικό της Γαλλικής Ακαδημίας (εκδ. 1935).

Αντιθέτως, οι ορισμοί των πιο προσφάτων χρονικά, λεξικών αποδεικνύουν την πλήρη σύγχυση της συγκεκριμένης έννοιας και του συγκεκριμένου κοινωνικού προσδιορισμού.

2η Άσκηση:

Αναφέρετε πέντε άμεσες/αρχικές και πέντε έμμεσες/δευτερογενείς πηγές και συζητήστε τους κινδύνους που διατρέχει ο χρήστης των έμμεσων πηγών. Συμβουλευτείτε κατά πρώτο λόγο τα σχολικά σας βιβλία. (σελίδα σχολικού βιβλίου 307)

Απάντηση:

Οι άμεσες πηγές είναι οι ακόλουθες:

- 1) Βάκχαι, Ευριπίδου, LIPSIAE: IN AEDIBUS B.G. TEUBNERI
- 2) Άλκστις, Ευριπίδου, LIPSIAE: IN AEDIBUS B.G. TEUBNERI
- 3) Θουκυδίδου, Ιστοριών ΑΙ.3, OXFORD CLASSICAL TEXTS
- 4) Τίτος Πατρίκιος, Ποιήματα, Ι 1948-1954, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα.
- 5) Γιώργος Σεφέρης, Ποιήματα, εκδ. Ίκαρος, Αθήνα.

Οι έμμεσες πηγές είναι:

- 1) Για τα πρώτα δύο παραδείγματα του Ευριπίδη, ως έμμεση πηγή μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε το έργο: Albin Lesky, Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας, Εκδόσεις Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1990.
- 2) Για το τρίτο παράδειγμα, ως έμμεση πηγή δίνουμε το βιβλίο: Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας, J.B. Bury and R. Meigs, εκδόσεις Καρδαμίτσα, τόμος Α', Β', Αθήνα 1998.
- 3) Για το τέταρτο παράδειγμα, ως έμμεση πηγή δίνουμε τη μελέτη: Σόνιας Ιλίνσκαγια, Η μοίρα μιας γενιάς, εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα 1986.
- 4) Για το πέμπτο παράδειγμα, ως έμμεση πηγή δίνουμε το έργο: Νάσου Βαγενά, Ο ποιητής και ο χορευτής, εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα 1991.

Ο κίνδυνος της χρησιμοποίησης των έμμεσων πηγών είναι ορατός. Στην έμμεση πηγή, υπάρχει πάντοτε το σχόλιο, η κριτική και ο υποκειμενισμός του συγγραφέα. Δηλαδή, από το Νάσο Βαγενά ή τη Σόνια Ιλίνσκαγια θα έχουμε μία συμβολή στη μελέτη της ποίησης του Σεφέρη και του Πατρίκιου αντίστοιχα, αλλά θα έχουμε και την οπτική του συγγραφέα.

3η Άσκηση:

Προσπαθήστε να επισημάνετε στο βιβλίο της Ιστορίας της Γ' Λυκείου αποδεικτικό υλικό από πηγές το οποίο θα μπορούσε να θεωρηθεί υποκειμενικό. (σελίδα σχολικού βιβλίου 307)

Απάντηση:

Από μία φυλλομέτρηση του βιβλίου της Ιστορίας σταχυολογήσαμε τα πιο κάτω παραδείγματα αποδεικτικού υλικού που θα μπορούσαν να φανούν υποκειμενικά:

- α) Στη σελίδα 9 του κεφαλαίου Κ', η περιγραφή του Γεωργίου Δροσίνη για τη ζωή των αγροτών στα τσιφλίκια, που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό Εστία το 1882.

- β) στη σελίδα 12 του ίδιου κεφαλαίου, οι ταξιδιωτικές εντυπώσεις του Ε. Αμπού για την Αθήνα του 1850.
- γ) στη σελίδα 209 του ίδιου κεφαλαίου, η υποκειμενική άποψη του Βίκτωρα Δουσμάνη για το κίνημα του 1909.

ΠΡΟΣΘΕΤΗ ΕΡΩΤΗΣΗ

Ερώτηση:

Δώστε τα συνώνυμα των πιο κάτω λέξεων (οι λέξεις προέρχονται από την εργασία, στο τέλος του κεφαλαίου, «πνευματικός άνθρωπος»): συναιρώ, ελαύνω, προσιδιάζουσα, εκλαΐκευση.

Απάντηση:

Τα συνώνυμα των λέξεων είναι:

συναιρώ = συγχωνεύω

ελαύνω = ωθούμαι, υποκινούμαι

προσιδιάζουσα = αρμόζουσα, χαρακτηρίζουσα

εκλαΐκευση = απλούστευση, απλοποίηση.

ΕΝΟΤΗΤΑ 8Η

ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΘΕΩΡΙΑ

Αφού εκτιμήσουμε το υλικό μας φθάνουμε στην πιο δύσκολη φάση της εργασίας: τη διάρθρωση και τη συγγραφή. Καλό είναι, να οργανώσουμε ένα διάγραμμα με βάση το οποίο, θα δουλέψουμε τις πληροφορίες, τα στατιστικά στοιχεία, τις επιστημονικές απόψεις, τις απόψεις των πηγών και γενικά, όλο το αποδεικτικό υλικό, το οποίο συλλέξαμε.

Αφού εκτελέσουμε και αυτήν την εργασία, προχωρούμε στη συγγραφή της εργασίας που απαιτεί πνευματική διαύγεια, κόπο, «βασανισμό» των σκέψεών μας, αποφυγή της βιασύνης και της προχειρότητας, αλληλουχία μεταξύ των ιδεών μας και ενότητα.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Μελετήστε και σχολιάστε το κείμενο που ακολουθεί: (σελίδα σχολικού βιβλίου 307)

Απάντηση:

Ο Αχ. Ανθεμίδης συνοψίζει τα βασικά χαρακτηριστικά της διάρθρωσης. «Διάρθρωση» γι' αυτόν σημαίνει, η αρχιτεκτονική παρουσίαση της εργασίας. Δηλαδή, η θεμελιώδης, σταδιακή επεξεργασία του υλικού και η τελική κατάληξη σε συμπεράσματα.

Βέβαια, παραδέχεται ο Αχ. Ανθεμίδης, ο συγγραφέας είναι κάθε στιγμή έτοιμος, να αλλάξει τόσο τη διάρθρωση της εργασίας του, όσο και τον τίτλο της. Γιατί κάτι τέτοιο, εξαρτάται από την πορεία, που θα λάβει η συγγραφική προσπάθεια.

Ουσιαστικά, λέει ο Αχ. Ανθεμίδης, το υλικό που συγκεντρώσαμε και βρίσκεται σκόρπιο σε σημειώσεις, δελτία, τεμάχια χαρτιού κ.τ.λ., ταξινομείται και μπαίνει σε μια σειρά. Αυτό πετυχαίνει η «διάρθρωση» της εργασίας.

2η Άσκηση:

Αναζητήστε στο κείμενο που ακολουθεί τις αρετές ενός καλού συγγραφέα-ερευνητή. (σελίδα σχολικού βιβλίου 308)

Απάντηση:

Στο εξεταζόμενο κείμενο, ο Αχ. Ανθεμίδης μας δίνει έναν «κατάλογο» από τις αρετές που πρέπει να έχει ένας καλός συγγραφέας-ερευνητής. Αυτές είναι: α) επίμονη και συνεχής προσπάθεια για να υποτάξει το υλικό του και για να το εξετάσει από κάθε πλευρά, β) σωστή διατύπωση σκέψεων, έπειτα από έλεγχο και «βάσανο» του νου, γ) προσήλωση στο καθήκον να βρίσκει και να παρουσιάζει την αλήθεια.

Επιμέρους αρετές του κειμένου του, πρέπει να είναι οι ακόλουθες: αλληλουχία του κειμένου, ομοιομέρεια, έντιμη και λεπτή στάση απέναντι στους άλλους, σαφήνεια εννοιών.

ΕΝΟΤΗΤΑ 9Η

ΤΙΤΛΟΣ - ΠΕΡΙΛΗΨΗ

ΘΕΩΡΙΑ - ΟΡΙΣΜΟΙ

Για να ολοκληρωθεί η ερευνητική εργασία πρέπει να δοθεί ο τίτλος. Ο τίτλος, όπως είπαμε και προηγουμένως δουλεύεται μαζί με το αποδεικτικό υλικό. Από την στιγμή, όμως, που η εργασία έχει ολοκληρωθεί, ο τίτλος πρέπει να είναι καίριος, λιτός και ελκυστικός για να θέλξει τον κορεσμένο αναγνώστη.

Στις μεγάλες -σε έκταση- εργασίες συνηθίζεται να παρατίθεται στο τέλος μία περίληψη (Summary, Resume), όπου αναγράφεται ο σκοπός, το περιεχόμενο, τα αποτελέσματα/συμπεράσματα της εργασίας, για να μπορεί γρήγορα, ο αναγνώστης να ελέγξει κατά πόσο τον αφορά μία τέτοια εργασία.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Με βάση το κείμενο που ακολουθεί προσδιορίστε και συζητήστε τα γνωρίσματα ενός λειτουργικού τίτλου είτε αυτός αναφέρεται σε μία επιστημονική εργασία είτε αφορά οποιοδήποτε άλλο είδος γραπτού κειμένου. (σελίδα σχολικού βιβλίου 309)

Απάντηση:

Η λειτουργικότητα του τίτλου μίας επιστημονικής εργασίας ή ενός οποιουδήποτε άλλου γραπτού κειμένου, ταυτίζεται με τα συναισθήματα, τα οποία θα κληθεί να προκαλέσει στον αναγνώστη. Στη σύγχρονη εποχή, που χαρακτηρίζεται από μία έκρηξη της εκδοτικής προσπάθειας συμβατικών ή ηλεκτρονικών εντύπων και από μία επανάσταση στην πληροφόρηση, ο αναγνώστης είναι κορεσμένος. Άρα, ο τίτλος θα πρέπει να έχει όλα εκείνα τα στοιχεία, που θα θέλξουν τον αναγνώστη για να διαβάσει ολόκληρο το κείμενο. Δηλαδή, πρωτοτυπία, χιούμορ, ευκρίνεια, λιτότητα και συνοπτικότητα.

Μία καινούργια παράμετρος που επηρεάζει τη μορφή του τίτλου μιας ερευνητικής εργασίας είναι η ανάγκη μηχανογραφικής ταξινόμησης. Οπότε ο συγγραφέας καλείται να τοποθετήσει στον τίτλο του, εκείνα τα στοιχεία (λέξεις - κλειδιά), που θα δείχνουν καθαρά το περιεχόμενο του κειμένου (άρθρο, εργασία κ.ο.κ.).

2η Άσκηση:

Από ένα επιστημονικό περιοδικό συζητήστε και σχολιάστε τους τίτλους των εργασιών, κυρίως κατά πόσον είναι ελκυστικοί ή τυπικοί. (σελίδα σχολικού βιβλίου 310)

Απάντηση:

Από το περιοδικό «Δελτίο (τεύχος Γ΄, Δ)» αντήσαμε τους παρακάτω τίτλους:

- α) Γιάννη Σακκά, η Αραβική Πολιτική της Ελλάδας.
- β) Στάθη Φακιάλα, Η Μεγάλη Αλβανία και το Μεγάλο Κόσσοβο.
- γ) Σ. Παπασουλιώτη, Προβληματισμοί και αντιφάσεις στο πολυπολιτισμικά Βαλκάνια.

Σχολιάζοντας τους τίτλους αυτών των άρθρων πρέπει να σημειώσουμε και τα εξής: Τα επιστημονικά περιοδικά στην Ελλάδα, έχουν συγκεκριμένο αναγνωστικό κοινό και απευθύνονται σε ανθρώπους, που ο προβληματισμός τους, ταυτίζεται (ως προς το ενδιαφέρον) με τον προβληματισμό του γράφοντος.

Συγκεκριμένα, για τους τίτλους των τριών άρθρων, μπορούμε να πούμε ότι είναι τυπικοί και πραγματεύονται θέματα πολιτικής και κοινωνικής συμπεριφοράς στον ευρύτερο μεσογειακό και βαλκανικό χώρο.

3η Άσκηση:

- α) **Συζητήστε τις αρετές μιας περίληψης.**
- β) **Συντάξτε μια περίληψη της εργασίας «Ο πνευματικός άνθρωπος: απόπειρα ορισμού και κοινωνικού προσδιορισμού του» (Βλ. και τη σχετική ενότητα για την περίληψη στο βιβλίο «Έκφραση-Έκθεση για το Λύκειο» τ. Β'). Τον αριθμό των λέξεων θα τον προσδιορίσετε εσείς, έχοντας υπόψη ότι μια περίληψη δεν πρέπει να έχει τίποτε περιττό, όπως δεν πρέπει να παραλείπει τίποτε αναγκαίο, για να είναι αποτελεσματική και να ανταποκρίνεται στον επικοινωνιακό της ρόλο.**

Απάντηση:

- α) Μία περίληψη πρέπει να είναι ευσύνοπτη, ευπρόσιτη, λιτή και περιεκτική. Πρέπει με ευκρίνεια, σαφήνεια και προσοχή να συνοψίζει τις γενικές γραμμές της ερευνητικής εργασίας. Δεν πρέπει να παραλείπει τίποτε από τη βασική συλλογιστική πορεία του συγγραφέα και δεν πρέπει να σχολιάζει το κείμενο, που καλείται να συνοψίσει. Μία ορθή περίληψη θα δώσει το δικαίωμα στον αναγνώστη να ανατρέξει εκεί, για να ελέγξει κατά πόσο τον ενδιαφέρει να διαβάσει την εργασία. Άρα, η περίληψη θα πρέπει να δίνει με συντομία, το σκοπό, τα συμπεράσματα και το περιεχόμενο της εργασίας.
- β) **Περίληψη.**
Στη σύγχρονη εποχή παραμένουν αδιευκρίνιστα πολλά ζητήματα. Η μη διευκρίνιση του τι είναι «πνευματικός άνθρωπος», οφείλεται στη φύση της ανθρωπίνης ύποστασης, στη λειτουργία, δηλαδή, του ανθρώπου ως λογικού όντος, καθώς και «στο λανθασμένο συσχετισμό» της έννοιας του πνευματικού ανθρώπου με τη διάθεση που δείχνει για πνευματικά θέματα και διανοητικές δραστηριότητες. Διανοητικές δραστηριότητες αναγνωρίζονται στις ακόλουθες κατηγορίες ανθρώπων: επιστήμονες, πτυχιούχους ανώτατων και ανώτερων σχολών, καλλιτέχνες, λο-

γοτέχνες, κριτικούς, συντελεστές θεάτρου κ.ά., δημοσιογράφους κληρικούς, πολιτικούς, φιλοσοφούντες.

Αν και η κατηγοριοποίηση είναι περιοριστική, υπάρχει κάποιο «είδος συνωμοσίας» και κάποιο είδος κοινωνικής αναφοράς για να αποδίδεται η ιδιότητα του πνευματικού ανθρώπου, σ' αυτές τις κατηγορίες που αποτελούν σαφέστατα-στατιστικά-μειονότητα. Ο πνευματικός, όμως, άνθρωπος επωμίζεται κάποιες υποχρεώσεις: πρέπει να συναισθάνεται το ρόλο του, πρέπει να υπηρετεί το συγκεκριμένο πλαίσιο της κοινωνικής και πολιτιστικής του θέσης, πρέπει να αναζητά την αλήθεια, να φωτίζει τον κοινωνικό περίγυρο και να αναλαμβάνει ενεργητικούς ρόλους.

Για να μην καταστεί μειονότητα ο χώρος των πνευματικών ανθρώπων πρέπει να διευρυνθεί η παιδεία. Επιπλέον, για να αποτραπεί η παράλογη χρήση των επιτεύξεων της ανθρώπινης λογικής και να προωθηθεί η ατομική και συλλογική ζωή, είναι απαραίτητη η στράτευση των πνευματικών ανθρώπων.

ΕΝΟΤΗΤΑ 10Η

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ ΚΑΙ (ΥΠΟ)ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΘΕΩΡΙΑ – ΟΡΙΣΜΟΙ

- α) **Παραπομπές:** είναι οι σημειώσεις που αποδίδουν τις σκέψεις τρίτων. Αυτές τοποθετούνται με τρεις τρόπους, αλλά όχι μεικτά.
- i) στο τέλος της σελίδας (υποσέλιδες), ii) στο τέλος κάθε κεφαλαίου, iii) στο τέλος της εργασίας.
- β) **(Υπο)σημειώσεις:** είναι οι σημειώσεις που αποδίδουν τη σκέψη και τις απόψεις του συγγραφέα. Και αυτές τοποθετούνται, όπως οι παραπομπές.
- γ) Η καταγραφή παραπομπών και (υπο)σημειώσεων γίνεται με καθορισμένο τρόπο, ώστε ο αναγνώστης να έχει πρόσβαση στην πηγή με τη μεγαλύτερη ευκολία.
1. Όταν η παραπομπή γίνεται σε εργασία που δημοσιεύεται σε περιοδικό τα στοιχεία δίνονται ως εξής:
- το όνομα, το πατρώνυμο, το επώνυμο του συγγραφέα (κόμμα)
 - ο τίτλος της εργασίας (κόμμα)
 - τα στοιχεία της έκδοσης (όνομα περιοδικού, αριθμός τόμου, χρονολογία) (κόμμα).
 - οι σελίδες
2. Όταν η πηγή είναι βιβλίο η παραπομπή έχει την εξής μορφή:

- το όνομα, το πατρώνυμο, το επώνυμο του συγγραφέα (κόμμα)
 - ο τίτλος της εργασίας (κόμμα)
 - τα στοιχεία της έκδοσης (όνομα περιοδικού, αριθμός τόμου, χρονολογία) (κόμμα).
 - οι σελίδες
3. Τελευταία, πολλοί συγγραφείς ενσωματώνουν την παραπομπή στο λόγο τους ως εξής: Μέσα σε παρένθεση γράφουν το όνομα του συγγραφέα, τη χρονολογία έκδοσης και τον αριθμό της σελίδας.
- δ) **Βιβλιογραφία:** ονομάζεται ο βιβλιογραφικός κατάλογος που καταχωρίζει κάθε συγγραφέα στο τέλος της εργασίας του. Τα στοιχεία στη βιβλιογραφία παρατίθενται ως εξής:
- Επώνυμο συγγραφέα (κόμμα).
 - Αρχικά μικρών ονομάτων (κόμμα)
 - Τίτλος έργου (τελεία)
 - Έτος έκδοσης (τελεία)
 - Αριθμός έκδοσης, εφόσον δεν είναι η πρώτη έκδοση (τελεία)
 - Εκδοτικός οίκος (κόμμα)
 - Τόπος έκδοσης (κόμμα)
 - Οι σελίδες
- Η καταχώριση της βιβλιογραφίας αφορά αυστηρά τα βιβλία, που έχουμε χρησιμοποιήσει στην εργασία. Μερικές φορές για συντομία στις παραπομπές χρησιμοποιούμε τα πιο κάτω σύμβολα: στο ίδιο (όταν παραπέμπουμε σε βιβλίο, που ήδη μνημονεύσαμε πριν), όπως παραπάνω (ό.π.), κ.κ. (χωρίς χρονολογία: για βιβλίο που δεν έχει έτος έκδοσης).
- ε) Στην εργασία μας μπορούμε να επισυνάψουμε πίνακες, χάρτες, γραφικές παραστάσεις, προκειμένου να κάνουμε πιο κατανοητές τις σκέψεις και τις απόψεις μας.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ του σχολικού βιβλίου

1η Άσκηση:

Σχολιάστε τις παραπομπές και τη βιβλιογραφία της εργασίας «Ο πνευματικός άνθρωπος». Αναζητήστε ακόμη εργασίες με κάθε είδους παραπομπές

και σχολιάστε κατά πόσο εφαρμόζονται σ' αυτές όσα έχετε μάθει σχετικά με τον τρόπο καταχώρισης μιας παραπομπής. (σελίδα σχολικού βιβλίου 312)

Απάντηση:

Οι παραπομπές της ερευνητικής εργασίας: «ο πνευματικός άνθρωπος [...]» είναι εφτά. Από αυτές οι τέσσερις είναι ενσωματωμένες στο κείμενο του συγγραφέα, αλλά παραθέτουν μόνο την ημερομηνία έκδοσης των λεξικών. Αντιθέτως οι τρεις υποσέλιδες παραπομπές, εμφανίζονται με τη μορφή που διδαχθήκαμε: επώνυμο συγγραφέα, τίτλος, εκδοτικός οίκος, χρονολογία και τόπος έκδοσης, σελίδες.

Σε άλλες ερευνητικές εργασίες, γενικά ακολουθείται το γνωστό μοτίβο παράθεσης στοιχείων της πηγής. Συνήθως είναι υποσέλιδες για να διευκολύνουν τον αναγνώστη και επίσης, πολύ συνηθισμένα είναι τα σύμβολα που παραπέμπουν σε ήδη μνημονευμένη πηγή: «στο ίδιο, όπως παραπάνω (ό.π.),

Επιπλέον, οι παραπομπές φέρουν αριθμούς-εκθέτες, που παραπέμπουν στο κάτω μέρος της σελίδας.

2η Άσκηση:

Μελετήστε και συγκρίνετε τον πίνακα II (Κατανομή 300 μαθητών κατά βαθμίδα κοινωνικής τάξης) με τις αντίστοιχες γραφικές παραστάσεις (ακιδωτό διάγραμμα και κυκλικό τομέα) ως προς τα μέσα που χρησιμοποιούν και ως προς την αποτελεσματικότητά τους. Μπορείτε λ.χ. να πείτε ποιο από τα τρία στοιχεία (ο πίνακας, το ακιδωτό διάγραμμα, ο κυκλικός τομέας) είναι περισσότερο εκφραστικό/ελκυστικό./ευκολονόητο/σύντομο/αποτελεσματικό; (σελίδα σχολικού βιβλίου 313)

Απάντηση:

Ο περισσότερο εκφραστικός, ελκυστικός αλλά και ευκολονόητος -και γι' αυτό πιο αποτελεσματικός- τρόπος είναι το κυκλικό διάγραμμα. Αποδίδει με ευκολία και χάρη την κοινωνική διαστρωμάτωση των μαθητών. Προς αυτή την κατεύθυνση βοηθάει και ο έντονος χρωματισμός στο κάθε τμήμα του κυκλικού διαγράμματος.

Γενικότερα, πιστεύουμε ότι οι δύο γραφικές παραστάσεις οπτικοποιούν τον πίνακα, που παραθέτει βέβαια τα στοιχεία, αλλά δυσκολεύει το μη ειδικό αναγνώστη. Αντίθετα, οι δύο γραφικές παραστάσεις διευκολύνουν τον αναγνώστη, ενισχύουν την επεξηγηματική διάθεση του συγγραφέα και συμβάλλουν την εκλαίκευση των στατιστικών στοιχείων.

ΕΝΟΤΗΤΑ 11Η

ΚΑΤΑΧΩΡΙΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ - ΕΠΙΛΟΓΙΚΑ

ΘΕΩΡΙΑ

Η καταχώριση των πηγών στο τέλος της εργασίας μπορεί να γίνει με διάφορους τρόπους. Συνήθως προκρίνεται η αλφαβητική σειρά. Όταν υπάρχει ξενόγλωσση βιβλιογραφία, συνήθως καταχωρίζουμε τις πηγές σε δύο ομάδες: μία ελληνική και μία ξενόγλωσση. Και σ' αυτή την περίπτωση ακολουθείται η αλφαβητική σειρά.

Κατά την καταχώριση της βιβλιογραφίας προσέχουμε κάποια ιδιαίτερα στοιχεία, όπως: την πληρότητα των στοιχείων έκδοσης και συγγραφής ενός βιβλίου, τη συχνή παρουσία ενός συγγραφέα, τη συγγραφή ενός συλλογικού έργου κ.α. (για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. σχολικό βιβλίο σελ. 314-315).

Τέλος, για να φθάσουμε στο επιθυμητό αποτέλεσμα πρέπει να παλέψουμε με το υλικό μας και να «συλλάβουμε βαθιά» το πρόβλημα που μας απασχολεί ή το θέμα που πραγματευόμαστε. Είναι μία παράμετρος που πάντοτε πρέπει να έχουμε κατά νου, όταν καταπιανόμαστε με τις ερευνητικές εργασίες.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ

του σχολικού βιβλίου

Άσκηση:

Το κείμενο που ακολουθεί είναι παρμένο από το βιβλίο του Γιάννη Αποστολάκη «Το κλέφτικο Τραγούδι (εκδ. Εστίας, Αθήνα 1950, σελ. 8-10). Μελετήστε το προσεκτικά και συζητήστε αν απορρίπτει ή συμπληρώνει όλα όσα είπαμε για τον τρόπο που γράφεται μια εργασία. Συζητήστε, δηλαδή με ποιο πνεύμα είναι γραμμένο το κείμενο και ποιος είναι ο στόχος του συγγραφέα. Συζητήστε ακόμη το ειρωνικό ύφος του συγγραφέα και αιτιολογήστε το. Μπορείτε, τέλος, να πείτε τι σημαίνουν τα λόγια του: «Πολλά φταίνε που χάθηκε το πλάσμα του θεού, ο άνθρωπος που 'χε αίμα στις φλέβες, και τη θέση του την πήρε ο άνθρωπος του χαρτιού»; (σελίδα σχολικού βιβλίου 315)

Απάντηση:

Με πικρία περισσότερο, παρά με ειρωνική ή περιπαικτική διάθεση ο Γιάννης Αποστολάκης κατεδαφίζει όλα αυτά τα ιδιαίτερα βήματα που απαιτούνται για να συγγραφεί μια ερευνητική εργασία (βιβλιογραφία, παραπομπές, σημειώσεις). Με ευφάνταστη εικονοποιία κατακρίνει και σπλητεύει την πανεπιστημιακή αγκύλωση και οπισθοδρόμηση: «Έμπαινε τέλος ο νέος πλούσιος και σπάταλος από φύση κι έβγαινε κακομοίρης από τη σοφία του που κρεμότανε στον ώμο του μέσα στο τσουβάλι με τα δελτία». Δε διστάζει να ισχυριστεί, ότι η πρωτοτυπία στη σκέψη και στη συγγραφή πρέπει να στηρίζεται στον «ελεύθερο λογισμό και το όνειρο».

Και όμως, όπως παραδέχεται, η «βιβλιογραφία» κάνει θαύματα, αφού γεμίζει την «κενότητα» του μηχανιστικά σκεπτόμενου ανθρώπου. Υπό αυτή την έννοια πρέπει να ειπωθεί και η φράση: «Πολλά φταίνε που χάθηκε το πλάσμα του θεού, ο άνθρωπος που 'χε το αίμα στις φλέβες και τη θέση του την πήρε ο άνθρωπος του χαρτιού». Ο Γιάννης Αποστολάκης, πιστεύει «εν ολίγοις», ότι με μεθοδικό τρόπο, η «ακαδημαϊκή στειρότητα» των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων της χώρας (με τη συμβατικότητα, τη συνήθεια και την έλλειψη φαντασίας που τα χαρακτηρίζει) «φυλάκισε» αρχικά, και στη συνέχεια, πέτυχε να εξοντώσει την έμφυτη δημιουργικότητα του νέου, επιβάλλοντάς του μοντέλα σκέψης, έρευνας και συγγραφής που στο τέλος, αποδεικνύονται εις βάρος τόσο της γνώσης και της αλήθειας, όσο και της ψυχής του ανθρώπου, αφού εκείνη, χάνει τον προορισμό της και αλλοτριώνεται.

ΕΝΟΤΗΤΑ 12Η

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΘΕΩΡΙΑ

Με βάση όσο είπαμε στις προηγούμενες ενότητες, θα προσπαθήσουμε να δώσουμε ένα παράδειγμα ερευνητικής εργασίας, του τύπου του δεύτερου κειμένου που περιλαμβάνεται στο σχολικό εγχειρίδιο με τίτλο: «Ο πνευματικός άνθρωπος: Απόπειρα ορισμού και κοινωνικού προσδιορισμού του».

- α) Έστω ότι μας δίνεται προς ανάλυση το θέμα από το μάθημα της ιστορίας: «Η Αναγέννηση: μία νέα εποχή». Εμείς αφού συγκεντρώσουμε και εκτιμήσουμε το υλικό μας, θα προχωρήσουμε στην εκπόνηση ενός διαγράμματος, που θα μας βοηθήσει στη συγγραφή της ερευνητικής εργασίας. Πιο αναλυτικά, το διάγραμμά μας μπορεί να έχει την ακόλουθη μορφή:
- i) Πρόλογος (οι λόγοι που μας οδηγούν στη συγκεκριμένη έρευνα).
 - ii) Καθορισμός του όρου: Αναγέννηση.
 - iii) Ιστοριογραφικά προβλήματα της «Αναγέννησης».
 - iv) Παράγοντες της «Αναγέννησης».
 - vi) Συμπεράσματα.
 - vii) Επίλογος.
- β) Έχοντας ορίσει το διάγραμμα της εργασίας μας, θα προχωρήσουμε στη συγγραφή της ερευνητικής εργασίας (Σημείωση: Πρόκειται για υποκειμενική μορφή που μπο-

ρεί να λάβει το συγκεκριμένο θέμα. Ορθό είναι, οι μαθητές αφού μελετήσουν την προσπάθειά μας, να αυτενεργήσουν γράφοντας ένα δικό τους κείμενο, στηριζόμενοι στη βιβλιογραφία που παραθέτουμε στο τέλος του κειμένου μας).

«Αναγέννηση: Απόπειρα ορισμού και παράθεσης των ιστοριογραφικών προβλημάτων της εποχής».

Η «Αναγέννηση», ως νέα εποχή στην ιστορία του δυτικού πολιτισμού και του ανθρώπινου πνεύματος, απασχόλησε ιστοριογραφικά τόσο την παλαιότερη, όσο και τη νεότερη έρευνα. Μάλιστα, εκατόν πενήντα χρόνια, έπειτα από τα θεμελιώδη έργα του Michelet και του Burckhardt, το αίτημα για τον καθορισμό των χαρακτηριστικών και των χρονικών ορίων του φαινομένου, που εκλαμβάνεται ως η αφετηρία που πέτυχε να «ανανεώσει» την πνευματική και κοινωνική ζωή της Ευρώπης, παραμένει πάντοτε επίκαιρο.

Ο όρος: «Αναγέννηση» από ετυμολογικής απόψεως¹ πρέπει να είναι μεταφρασμένο δάνειο της παλικής λέξης, Rinascimento (ξαναγέννημα) ή της ευρύτατα διαδεδομένης γαλλικής, Renaissance (αναγέννηση). Σύμφωνα με την επιστημονική έρευνα τον όρο: Renaissance εισήγαγε πρώτος, ο Γάλλος ιστορικός Jules Michelet², όταν το 1855 χρησιμοποίησε ως τίτλο του εβδόμου τόμου του έργου του: «Histoire de France» (Ιστορία της Γαλλίας), τη λέξη: La Renaissance (η Αναγέννηση). Ο Michelet θεωρούσε αυτήν την περίοδο εντελώς αντίθετη από τον προγενέστερο Μεσαίωνα, όπου ο άνθρωπος ήταν ένα ον υποταγμένο στη θεοκρατική σκέψη, την πολιτική απραξία και το πνευματικό λήθαργο. Εντούτοις, ο όρος αυτός καθιερώθηκε από τον Ελβετό μελετητή και ιστορικό του πολιτισμού, Jacob Burckhardt. Το 1860, εκδίδεται στη Βασιλεία της Ελβετίας το θεμελιώδες (ακόμα και σήμερα) έργο του: «Die Kultur der Renaissance in Italien» (Ο Πολιτισμός της Αναγέννησης στην Ιταλία).

Στο έργο αυτό, υποστηρίζεται ότι η «Αναγέννηση» (της μάθησης και των τεχνών) είναι μια ξεχωριστή εποχή που διαχωρίζει το Μεσαίωνα από τους νεότερους χρόνους (14ος - 16ος αιώνας) και καθαρά ιταλική δημιουργία. Ο Ελβετός στάθηκε ιδιαίτερα στη σχέση ανάμεσα στις πνευματικές ιδιαιτερότητες του φαινομένου και τις κοινωνικές και πολιτικές εμπειρίες των κατοίκων της Ιταλικής χερσονήσου, προκειμένου να στηρίξει την άποψή του «περί παλικής πρωτοτυπίας».

1. Μπαμπινιώτη, Γεωργίου, Λεξικό Νέας Ελληνικής Γλώσσας, εκδόσεις Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 1998.

2. Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος - Larousse - Britannica, εκδόσεις Πάπυρος, Αθήνα 1997, Τόμος 8, σελ. 160 κ.ε.

Ωστόσο, σε ιταλικά, αλλά και άλλα ευρωπαϊκά κείμενα, του 16ου αιώνα απαντά ο όρος: «Rinascita» ή «Rinascimento». Πιο συγκεκριμένα, ο Giorgio Vasari³ στο έργο του: «vite dei piu eccellenti pittori, scultori e architetti (1550)» χρησιμοποιεί τον παραπάνω όρο, όταν αναφέρεται στην τέχνη που αναπτύχθηκε στην Ιταλία μετά το 1250. Όμως και νωρίτερα από το Vasari, συγγραφείς και ιστορικοί των γραμμάτων και της τέχνης έχουν την αίσθηση ότι ζουν σε μια νέα εποχή, σε μια συγκλονιστική ιστορική εξελικτική πορεία.

Ο Guido da Pisa⁴ σχολιάζοντας τη «Θεία Κωμωδία» του Δάντη, αναφέρει ότι εκείνος «ανέστησε» τη νεκρή ποίηση. Αλλά και ο Giovananni Voccaccio⁵ γράφει για τον προαναγεννησιακό ζωγράφο Giotto (1266=1337), ότι «χάρη σ' αυτόν, η τέχνη επανήλθε στο φως». Ο όρος «Renaissance», τέλος, με μεταφορική σημασία εμφανίζεται σε κείμενο του Γάλλου περιηγητή και φυσιοδίφη Pierre Belon. Αυτός παρομοιάζει τα ανθρώπινα πνεύμα που αναγεννώνται, με τα φυτά και τα λουλούδια που ξυπνούν από το χειμερινό λήθαργο χάρη στην ευεργετική επίδραση της άνοιξης.

Εκτός από τα προβλήματα καθορισμού της «Αναγέννησης», ως όρου, δεν πρέπει να μας διαφεύγουν και εκείνα τα ιστοριογραφικά προβλήματα που συνδέονται με τις απόπειρες προσέγγισης του φαινομένου και τις προσπάθειες ορισμού χρονικών ορίων. Είδαμε, ήδη, ότι ο Michelet υποστηρίζει «το πρωτότυπο» και το «αυτοδημιούργητο» του αναγεννησιακού πνεύματος, που παραμένει κάτι το εντελώς διαφορετικό από τον σκοτεινό και εχθρικό Μεσαίωνα. Επιπλέον, ο Burckhardt, υιοθετώντας πολλές από τις απόψεις του Michelet, εμμένει στις απόψεις του «περί ιταλικότητας» του φαινομένου και εστιάζει την προσοχή του σε εκείνες τις ιδιαίτερες συνθήκες που ίσχυαν τότε στην ιταλική χερσόνησο και υποβοήθησαν στην εμφάνιση της «Αναγέννησης».

Οι πιο πάνω «κλασικές» απόψεις του Burckhardt, κυριάρχησαν στην ιστορική έρευνα έως τις πρώτες δεκαετίες του εικοστού αιώνα, οπότε και ασκήθηκε από άλλους ιστορικούς οξεία κριτική. Ο Wallace Ferguson⁶ εντοπίζει δύο ιστοριογραφικές τάσεις: εκείνη που ακολουθεί τις απόψεις του Burckhardt και εκείνη που τείνει να συνδέσει το Μεσαίωνα με την Αναγέννηση. Ο ίδιος ο Ferguson συντάσσεται με τη δεύτερη τάση και περιγράφει το κίνημα της Αναγέννησης, ως μία μεταβατική περίοδο από το Μεσαίωνα στους νεότερους χρόνους, όπου τα ιδιαίτερα πνευματικά, πολιτιστικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά του ευρωπαϊκού χώρου άρχισαν να αλλάζουν σταδιακά, αλλά σταθερά.

3. Καραγεώργος, Βασίλειος, Αναγέννηση και Μεταρρύθμιση [Περίληψεις Πανεπιστημιακών Παραδόσεων], Αθήνα 1990, σελ. 1 κ.ε.

4. Καραγεώργος, Βασίλειος, ό.π., σελ. 2.

5. Καραγεώργος, Βασίλειος, ό.π., σελ. 2.

6. Ferguson, Wallace, The Renaissance in Historical thought Five centuries of interpretation, Boston 1948.

Άλλος ιστορικός, όπως ο Ch. H. Haskins⁷, μελετώντας τη μεσαιωνική ιστορία και ιδιαίτερα τη μεσαιωνική τέχνη κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο Μεσαίωνας γνώρισε «μικρές Αναγεννήσεις», των οποίων τα επιτεύγματα και οι κατακτήσεις άνοιξαν το δρόμο για την «κλασική Αναγέννηση» του 15ου αιώνα.

Ο πιο συστηματικός από αυτούς τους ερευνητές ήταν ο Erwin Panofsky⁸. Εκείνος διατύπωσε την άποψη ότι η «Αναγέννηση» του 15ου αιώνα ούτε ξεκομμένη, ούτε τελείως αντίθετη προς το μεσαιωνικό παρελθόν ήταν. Με μεθοδική σκέψη και ενδελεχή έρευνα μελέτησε και ανέλυσε επαρκώς, τρεις «πρώιμες Αναγεννήσεις» που συνδέονται με τη λαμπρή Αναγέννηση του 15ου αιώνα. Οι τρεις «μεσαιωνικές Αναγεννήσεις» (Καρολίνηα, Οθώνεια, Αναγέννηση 12ου αιώνα) σύμφωνα πάντα με τον Panofsky διακρίνονται από την «Κλασική Αναγέννηση», επειδή είχαν παροδικό και τοπικά περιορισμένο χαρακτήρα.

Συνοψίζοντας τις πιο πάνω απόψεις μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι δεν υπάρχει καμία συμφωνία μεταξύ των ερευνητών και των ειδικών επιστημόνων (ιστορικών, ιστορικών της τέχνης) σχετικά με τα χρονικά όρια (αφετηρία, τέλος) του πνευματικού και πολιτιστικού κινήματος της Αναγέννησης. Άλλοι προτείνουν ως αφετηρία το δεύτερο μισό του 13ου αιώνα και ως λήξη το 16ο αιώνα, και άλλοι ανεβάζουν την ημερομηνία έναρξης έως τις αρχές του 14ου αιώνα.

Ωστόσο, για να αναπτυχθεί και να ακμάσει ολόκληρη αυτή η κίνηση ήταν απαραίτητη η ύπαρξη αυτών των ιδιαίτερων συνθηκών που προϋποθέτουν μια αλλαγή στάσης ζωής και σκέψης για τον άνθρωπο και τον κόσμο. Πιο αναλυτικά, στις ευρωπαϊκές κοινωνίες παρατηρείται εκείνη την εποχή (όψιμος Μεσαίωνας) μία «αλλαγή πλεύσης» στις οικονομικές δραστηριότητες. Οι ανελαστικές/περιοριστικές συνθήκες που είχε επιβάλλει η μεσαιωνική αντίληψη για τις τραπεζικές και της υπόλοιπες συναφείς επιχειρήσεις, φαίνεται ότι περιορίζονται. Επιπλέον, λόγω της σταθεροποίησης του πολιτικού τοπίου, αποκαθίστανται σιγά-σιγά, οι σχέσεις και η επικοινωνία μεταξύ των διαφόρων περιοχών.

Όπως ήταν φυσικό, οι αλλαγές στο οικονομικό πεδίο, επηρέασαν τις εξελίξεις σε κοινωνικοπολιτικό επίπεδο. Έτσι, σε όλες τις περιοχές της Ευρώπης (εκτός από αυτές που χαρακτηρίζονταν από χρόνια οικονομική καθυστέρηση ή καταπιεστική εξουσία) ο αστικός πληθυσμός αυξάνεται διεκδικώντας ταυτόχρονα και μερίδιο στη νομή της εξουσίας. Αντίθετα, ο αγροτικός πληθυσμός και οι δομές της φεουδαρχίας και της δουλοπαροικίας συρρικνώνονται σταδιακά. Η διάκριση, τώρα, των κοινωνικών τάξεων δε γίνεται με βάση την καταγωγή και το μέγεθος της εγγείου ιδιοκτησίας, αλλά με βάση

7. Haskins, Eh., H., *The Renaissance of the Twelfth Century*, Cambridge 1927.

8. Panofsky, Erwin, *Renaissance and Renaissances in Western Art*, New York 1972.

τον πλούτο και τις εμπορικές, πιστωτικές και λοιπές δραστηριότητες. Τώρα, πλάι στις παραδοσιακά ανώτερες κοινωνικές τάξεις, προστίθενται έμποροι, χειρωνακτές που πλούτισαν, αλλά και τυχοδιώκτες αμφιβόλου καταγωγής που κατάφεραν να κερδίσουν πλούτο και κύρος χάρη στο αναζωογονημένο εμπορικό και πιστωτικό σύστημα.

Παράλληλα με τις νέες οικονομικές συνθήκες συντελούνται αλλαγές και στο πνευματικό/πολιτιστικό πεδίο. Όλη την περίοδο του όψιμου Μεσαίωνα οι πολιτιστικές ανταλλαγές ανάμεσα στην Καθολική Δύση και την Ορθόδοξη Ανατολή είναι συνεχείς και έντονες. Κατά τη διάρκεια του «διαθρησκευτικού» διαλόγου, αλλά και μετά την πτώση της Κωνσταντινούπολης, οι Έλληνες λόγιοι που κατέφυγαν στη Δύση, συνέβαλαν αποφασιστικά στον εμπλουτισμό και την αναζωογόνηση της δυτικής φιλοσοφικής και επιστημονικής σκέψης. Οι μεταφράσεις των αρχαίων ελληνικών έργων, τα χειρόγραφα και οι διαλέξεις των Ελλήνων στην Ιταλική χερσόνησο, διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στην εξάπλωση του κινήματος του Ουμανισμού, που αποτελεί ένα από τα κυριότερα χαρακτηριστικά της Αναγέννησης.

Άμεση συνυφασμένη με τον Ουμανισμό είναι και η ανάπτυξη των εθνικών γλωσσών. Η «λατινική κοινή» του όψιμου Μεσαίωνα παραχωρεί τη θέση της στις τοπικές/υπεριοτικές διαλέκτους, γεγονός που επιταχύνει τους ρυθμούς συγκρότησης εθνικών κρατών, αυξάνει το συναίσθημα της «εθνικής συνείδησης» και ενισχύει την ανάπτυξη των «εθνικών λογοτεχνιών». Τα αριστουργήματα του Θερβάντες, του Σαίξπηρ ή του Τάσσο, δε θα είχαν γραφτεί ποτέ στη «λατινική».

Οι συνθήκες για την ανάπτυξη του «αναγεννησιακού πνεύματος» συνδέονται όμως, και με την ανάπτυξη της τεχνολογίας εκείνη την εποχή. Ο άνθρωπος με την ανακάλυψη του χαρτιού, της πυρίτιδας, της τυπογραφίας και άλλων πραγμάτων, πέτυχε να συλλάβει το περιβάλλον, πρώτα το φυσικό και έπειτα το κοινωνικοπολιτικό. Οι νέες τεχνολογίες βοήθησαν στην ανάπτυξη της μελέτης και της επιστημονικής έρευνας, που ως τελικό σκοπό είχαν την πρόοδο του ανθρώπου.

Είδαμε πιο πάνω, ότι ο Ουμανισμός αποτέλεσε ένα από τα κυριότερα χαρακτηριστικά της Αναγέννησης. Πραγματικά, ως Ουμανισμό, οι ερευνητές ορίζουν τη στροφή προς την αρχαιότητα και την αναγέννηση των κλασικών σπουδών, που συνεπικουρείται από τον ασπασμό εκείνων των ιδεωδών, τα οποία προβάλλονται μέσα από τα κλασικά κείμενα των αρχαίων Ελλήνων και Λατίνων συγγραφέων. Όλη αυτή η κίνηση επιστροφής στα «νάματα» του κλασικού πολιτισμού και η επιθυμία δημιουργίας ενός νέου τύπου ανθρώπου, ο οποίος θα είχε σε πλήρη και αρμονική ανάπτυξη, τόσο τις πνευματικές όσο και τις σωματικές του δυνάμεις, είναι η μεγάλη προσφορά του «αναγεννητικού κινήματος» στην ιστορία της ανθρωπότητας.

Άλλωστε, με τον Ουμανισμό συνδέεται και η ανάπτυξη του ατόμου και της ελεύθερης επιστημονικής έρευνας. Οι άνθρωποι τώρα, εμποτισμένοι απ' τα ιδανικά της Αναγέννησης, σπάζουν τα δεσμά της μεσαιωνικής θεοκρατικής σκέψης. Η πίστη στις ανθρώπινες δυνάμεις (πνευματικές και σωματικές), η ανάπτυξη της επιστημονικής και της φιλοσοφικής σκέψης (ίδρυση πανεπιστημίων, πρόοδος της επιστήμης και της τέχνης) οδηγούν σε πολλαπλές ανατροπές. Αυτό που παρατηρείται τώρα, είναι η τάση για κριτική και αναθεώρηση των κατεστημένων αξιών του Μεσαίωνα - που ήθελαν τον άνθρωπο ένα άβουλο ον, έρμαιο του δογματισμού, των προκαταλήψεων και της πλήρους απραξίας - και η δημιουργία ενός καινούργιου κώδικα αξιών, όπου ο ορθολογισμός και η παρατήρηση του περιβάλλοντος (φυσικού, κοινωνικού, πολιτικού) θα αποτελούν το μέτρο προόδου της επιστημονικής έρευνας και γνώσης.

Η «αναγεννησιακή σκέψη» αποδίδει μεγαλύτερη σημασία στο παρόν, παρά στο μέλλον και τις εσχατολογικές αναφορές της χριστιανικής θρησκείας. Η επίγεια ζωή, οι χαρές, ο ευδαιμονισμός και οι ανέσεις δείχνουν το μέγεθος της αλλαγής που συντελείται στο ιδεολογικό πεδίο των ευρωπαϊκών κοινωνιών. Όλες αυτές οι νέες αντιλήψεις έχουν ως σκοπό να τοποθετήσουν τον άνθρωπο στη σωστή σχέση με τον περιβάλλοντα χώρο του. Να τον καταστήσουν, δηλαδή, συνειδητό και αναπόσπαστο μέλος του φυσικού κόσμου και δραστήριο μέλος του κοινωνικού γίγνεσθαι. Με την Αναγέννηση ο άνθρωπος καθίσταται για πρώτη φορά στην ιστορία των νεότερων χρόνων κέντρο κάθε εξέλιξης και προόδου.

Ανακεφαλαιώνοντας τη διαπραγμάτευσή μας μπορούμε να καταλήξουμε στις εξής διαπιστώσεις:

- α) Η Αναγέννηση πρέπει να ειδωθεί ως η τελευταία φάση του μεσαιωνικού κόσμου και ως η αφετηρία μιας νέας εποχής.
- β) Η Αναγέννηση παρά τις διαφωνίες των ειδικών επιστημόνων και των ερευνητών φαίνεται ότι συντελείται κατά τη διάρκεια τριών αιώνων (1300 - 1600), αλλά αυτό που ονομάζουμε: «κλασική Αναγέννηση» (Renaissance) κορυφώνεται από τις αρχές του 15ου έως τις αρχές του 16ου αιώνα.
- γ) Η Αναγέννηση ήταν ένα πνευματικό κίνημα και όχι μία επαναστατική αλλαγή. Δεν μπορούμε δηλαδή να διαπιστώσουμε κάποια ριζοσπαστική αλλαγή στο πολιτικο-κοινωνικό πεδίο, αλλά ούτε κάποια συγκλονιστική ανακάλυψη στις τεχνικές ή ακόμα και στο οικονομικό πεδίο. Αντίθετα, το πνευματικό/πολιτιστικό κίνημα της Αναγέννησης ζήτησε και πέτυχε τη διατύπωση νέων **βασικών κανόνων** και τη **διαμόρφωση ενός νέου τύπου ανθρώπου**.

Αυτή στο τέλος-τέλος, ήταν και η βασική προσφορά της Αναγέννησης στο δυτικό πνεύμα και τον παγκόσμιο πολιτισμό. Έπειτα, από μία μακρά και πολύπλοκη περίοδο, ο άνθρωπος τίθεται στο επίκεντρο της κοινωνικής, πολιτικής και πολιτιστικής ζωής. Όλα ξεκινούν από τον άνθρωπο και αποβλέπουν σε ωφέλειά του. Αυτό συμβαίνει για πρώτη φορά και αυτή είναι η μεγάλη νίκη της Αναγέννησης και του ανθρωπίνου πνεύματος.

Επιλογή Βιβλιογραφίας

A. Ελληνικά

- Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος - Larousse - Britannica, εκδόσεις Πάπυρος, Αθήνα 1997, Τόμος 8, σελ. 160 κ.ε.
- Ζακυθινού, Διονυσίου, Αναγέννησις και Αναγεννήσεις, Αθήνα 1978.
- Καραεώργου, Βασιλείου, Αναγέννηση και Μεταρρύθμιση [Περίληψεις Πανεπιστημιακών παραδόσεων], Αθήνα 1990.
- Χασιώτη, Ι. Κ., Αναγέννηση και Μεταρρύθμιση, Τόμος Α' (1490-1520), Θεσσαλονίκη 1973.

B. Μεταφρασμένα στα Ελληνικά:

- Γιάκομπ, Μπούρκχαρτ, Ο Πολιτισμός της Αναγέννησης στην Ιταλία, εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 1997.

Γ. Αγγλικά

- Ferguson, Wallace, The Renaissance in historical thought. Five centuries of interpretation, Boston 1948.
- Haskins, Ch. H, The Renaissance of the Twelfth century, Cambridge, 1927.
- Panofsky, Erwin, Renaissance and Renaissances in Western Art, New York 1972.

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1ο ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Τα Τείχνη

Πάει μισός και πάνω αιώνας από τότε που ο μεγάλος αυστριακός φιλόσοφος Καρλ Πόππερ περιέγραφε και υμνούσε την «ανοιχτή κοινωνία». Την κοινωνία που «απελευθερώνει τις κριτικές ικανότητες του ανθρώπου», την κοινωνία που αποβλέπει «στην ανθρωπιά και τη λογικότητα, στην ισότητα και την ελευθερία». Όπως είναι γνωστό, το περιλάλητο βιβλίο του¹ γράφτηκε απ' το 1938 (όπου οι χιτλερικοί μπήκαν στην Αυστρία) ως το 1943, με στόχο να πολεμήσει την «κλειστή κοινωνία», που είναι υποταγμένη στις «μαγικές δυνάμεις, στο δογματισμό, στον ολοκληρωτισμό». Στον πρόλογο της δεύτερης έκδοσης (1945), ο Πόππερ σημείωνε: «Παρά τη σημερινή παγκόσμια κατάσταση (Ψυχρός Πόλεμος) αισθάνομαι το ίδιο αισιόδοξος όπως πάντα». Θα αισθανόταν το ίδιο και σήμερα;

Βέβαια, παγκόσμιοι και ψυχροί πόλεμοι δεν υπάρχουν τώρα, οι ολοκληρωτισμοί κάθε χρώματος έχουν χρεοκοπήσει, η επιστημονική και τεχνολογική πρόοδος είναι όλο και πιο θαυμαστή. Πόσο «ανοιχτή», όμως είναι η κοινωνία μας; Σε ποια κατάσταση υγείας βρίσκονται οι αρμοί της, τα ειδοποιά στοιχεία της που απαριθμούσε ο Πόππερ (ανθρωπιά, λογικότητα, ισότητα, ελευθερία);

Την πιο απλή και περιεκτική απάντηση τη δίνει μια λέξη: Τα Τείχνη.

Και δε μιλάω μόνο για τα τσιμεντένια τείχη που χτίστηκαν και χτίζονται ανάμεσα σε εμπολέμους - όπως από τους Τούρκους στην Κύπρο εδώ και 28 χρόνια, από το Ισραήλ στην Παλαιστίνη σήμερα. Αλλά για τα **αόρατα τείχνη** που υψώνουν οι δημοκρατικές κοινωνίες στην Αμερική και την Ευρώπη - Τα τείχνη που επιχειρούν να «κλείσουν έξω»

1. Η ανοιχτή κοινωνία και οι εχθροί της (α' εκδ. 1945). Μεταφρ. Ειρ. Παπαδάκη, 2 τόμοι, Δωδώνη, 1980.

τους, τους ξένους, τους μετανάστες, τους τριποκοσμικούς, τους παρίες, τους «κακούς», τους «άλλους». Τα τείχη της μισαλλοδοξίας, της ξενοφοβίας, του ρατσισμού, του αποκλεισμού, του «πας μη μεθ' ημών καθ' ημών». Τα τείχη της απανθρωπιάς, του παραλογισμού, της ανισότητας, της ανελευθερίας, για να επιστρέψουμε στους όρους του αυστριακού φιλοσόφου. Η «ανοιχτή κοινωνία» μετατρέπεται μάνι-μάνι σε περιχαρακωμένο **στρατιόπεδο** όπου οι («Πολιορκημένοι») **εντός** κατατράχονται από τρόπο για τους εκτός, και οι («Πολιορκητές») **εκτός** από τρόπο για την επιβίωσή τους

Διαβάστε, παρακαλώ, το παρακάτω κείμενο που περικλείνει μερικές «βασικές αρχές» των «τειχών»:

«1) Αποκλείστε όλες τις ξένες επιδράσεις που θα μπορούσαν να θέσουν σε κίνδυνο την ακαμψία των φυλετικών ταμπού. 2) Αποκλείστε, ιδιαίτερα, όλες τις ιδεολογίες ισοσύτητας, δημοκρατίας και ατομικισμού (ανθρωπισμού). 3) Κρατείστε τη διαφοροποίηση ανάμεσα στη δική σας φυλή και όλες τις άλλες· μην αναμειγνύεσθε με κατώτερους. 4) Εξουσιάστε και υποδουλώστε τους γείτονές σας».

Νομίζετε πως πρόκειται για κάποιο σύγχρονο ακροδεξιό μανιφέστο; Όχι. Ο Πόπερ - που δεν έπαυε να τονίζει πως «ο δυτικός πολιτισμός μας ανάγει τη γέννησή του στους Έλληνες», πως «η ιδέα της προσωπικής και πολιτικής ελευθερίας βρήκε την πρώτη φιλολογική έκφρασή στην Ελλάδα» - έβρισκε, στην ίδια εκείνη Ελλάδα, τον **α-ντίποδα** της «ανοιχτής κοινωνίας»: την κοσμοθεώρηση και τις αρχές της «κλειστής» πολιτείας της Σπάρτης, αντιπαραθέτοντάς την στην ανοιχτή κοινωνία των Αθηναίων. Και επισήμαινε τις ομοιότητες των σπαρτιατικών αρχών με «τις τάσεις του νεότερου ολοκληρωτισμού»² (Οι Έλληνες εφευρέτες των πάντων!).

Το δραματικό είναι πως το παλιό σπαρτιατικό δόγμα και το χτεσινό ολοκληρωτικό αναβιώνουν στην εποχή μας εξαιτίας (μάλλον, εξ αφορμής) της φοβίας για την τρομοκρατία που άναψε στις 11.9.2001 και που συνδαιλίζεται αδιάκοπα απ' όσους σπεκουλάρουν στην τρομοκρατία του παγκόσμιου κοινού, με το ιερό λάβαρο της αντιτρομοκρατικής εκστρατείας ...

ΤΕΙΧΗ, όμως, δε στήνονται μόνο στα σύνορα και στα τελωνεία των δημοκρατικών κρατών, αλλά **και στο εσωτερικό τους, ανάμεσα στους πολίτες και τις εξουσίες**. Με το δικαιολογητικό, πάντα, της τρομοκρατικής απειλής και, φυσικά, της εθνικής αυτοσυντήρησης, οι ιθύνοντες βγάζουν απανωτά φερμάνια, που κάνουν ακόμα πιο **α-προσπέλαστα στους πολίτες** τα κέντρα των κρίσιμων αποφάσεων και ασύγκριτα πιο **προσπελάσιμους τους πολίτες** στα «εντεταγμένα» όργανα της εξουσίας. Όσο πιο α-

2. Ό.π., Α' Τόμ., σελ. 294.

διαπέραστα γίνονται τα τείχη των κυβερνώντων, τόσο πιο διάφανοι και ευάλωτοι γίνονται οι τοίχοι των σπιτιών και της ατομικής ζωής, δράσης και σκέψης των κυβερνωμένων. Τα ανθρώπινα δικαιώματα κουτσουρεύονται, η κίνηση των ατόμων και η διακίνηση των ιδεών κατασκοπεύονται, η έκφραση και η κρίση, ακόμα και οι πολιτικές γελοιογραφίες, χαρακτηρίζονται πολύ εύκολα ύποπτες και προδοτικές

Μ' αυτά και μ' αυτά, ο πολίτης θυμίζει τον αντι-ήρωα μιας θαυμάσιας μιμικής σκηνής του μεγαλύτερου μίμου της εποχής μας, Marcel Marceau: Πάνω στη γυμνή σκηνή, ολομόναχος ο ανθρωπάκος, ο «Μπιπ», ασάλευτος, εναγώνιος. Έπετα, κάνει μερικά δειλά βήματα προς τα δεξιά, αλλά σε λίγο σταματάει. Έχει πέσει πάνω σ' έναν αόρατο τοίχο, τον ψυχουλεύει, προσπαθεί να βρει μια διέξοδο. Του κάκου. Ύστερα, βηματίζει προς τ' αριστερά: το ίδιο. Το ίδιο και προς τα μπρος, το ίδιο και προς τα πίσω. Παντού, τοίχοι αόρατοι και αδιαπέραστοι - με την έξοχη μιμική του ο Μαρσώ «ζωγραφίζει» τις διαστάσεις του πνιγνού κελιού του ... Σε λίγο, ξαναρχίζει, αλλά τώρα τα βήματά του είναι λιγότερα: ο κάθε τοίχος έχει **ζυγώσει** μερικά εκατοστά, το κελί έχει στενέψει ... Ο έγκλειστος προσπαθεί πάλι και πάλι. Αλλά ο χώρος όλο και μικραίνει, όλο και μεγαλώνει η αγωνία του φυλακισμένου. Όσπου οι τοίχοι τον συνθλίβουν και τον σκοτώνουν ...

Δε θα ήθελα να θεωρηθεί αυτή η τραγική σκηνή σαν προφητεία αλλά ως **προειδοποίηση**. Το πρόβλημα και η ευθύνη του καθενός μας είναι να δούμε τα τείχη τι σημαίνουν και πως θα τα κατεδαφίσουμε ...

Μάριος Πλωρίτης

ΤΟ ΒΗΜΑ, Κυριακή 30 Ιουνίου 2002.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Άσκηση Α:

Γράψτε την Περίληψη του κειμένου (μέχρι 150 λέξεις).

Απάντηση:

Οι τρομοκρατικές επιθέσεις εναντίον του World Trade Center και του αμερικανικού Πενταγώνου σε Νέα Υόρκη και Ουάσινγκτον, αντίστοιχα, στις 11 Σεπτεμβρίου 2001, στάθηκαν η αφορμή για αρκετές δημοκρατικές κοινωνίες στην Ευρώπη και την Αμερι-

κή, που υιοθέτησαν πρότυπα ολοκληρωτικής διακυβέρνησης και άδραξαν την ευκαιρία για να εντείνουν την καταπίεση, να υπονομεύσουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και να εμποδίσουν την είσοδο μεταναστών στις χώρες τους.

Ωστόσο το ζήτημα του αυταρχισμού και του Κοινωνικού αποκλεισμού είναι ευρύτερο και εκτός από τις «ευπαθείς κατηγορίες» του παγκόσμιου πληθυσμού (πρόσφυγες, μετανάστες, φτωχούς), αφορά και σ' αυτούς τους ίδιους τους πολίτες των «ευνομούμενων» κοινωνιών του ανεπτυγμένου κόσμου. Οι πολίτες σήμερα, αφενός δεν μπορούν να συμμετέχουν στα κέντρα λήψης αποφάσεων και να καθορίζουν τις πολιτικές εξελίξεις και αφετέρου με το πρόσχημα της «ασφάλειας» βλέπουν άφωνοι (όπως ο Μπιπ του Marceau) να καταπατώνται θεμελιώδη δημοκρατικά δικαιώματα και να υπόκεινται σε ασφυκτικούς και ευτελιστικούς -για την ίδια την ανθρώπινη ύπαρξη- ελέγχους. Η αντίσταση σ' αυτού του είδους τις «πολιτικές» μεθοδεύσεις είναι χρέος και καθήκον του καθενός μας.

Άσκηση Β 1:

α. Να δώσετε τη σημασία των παρακάτω λέξεων και φράσεων: Περιλάλητο, δογματισμός, ολοκληρωτισμός, πας μη μεθ' ημών καθ' ημών, μάνι-μάνι, φερμάνια, παρίες, σπεκουλάρουν.

Απάντηση:

- περιλάλητο = αυτό που είναι γνωστό και συζητείται από όλους.
- δογματισμός = η διατύπωση ή η αποδοχή κάποιων απόψεων χωρίς αιτιολόγηση ή αποδείξεις.
- ολοκληρωτισμός = πολιτικό σύστημα διακυβέρνησης που στηρίζεται στον ασφυκτικό έλεγχο της ζωής των κυβερνωμένων και στην απαγόρευση κάθε πολιτικής δράσης αντίθετης προς το καθεστώς.
- πας μη μεθ' ημών καθ' ημών = ο καθένας που δεν είναι «μαζί» μας, είναι «εναντίον» μας.
- μάνι - μάνι = πολύ γρήγορα, βιαστικά.
- φερμάνια = Αρχικά, η λέξη σήμαινε το διάταγμα του Σουλτάνου στην Οθωμανική αυτοκρατορία. Σήμερα, λέγοντας φερμάνι εννοούμε με μια δόση ειρωνείας, κάθε απόφαση που έχει μορφή διατάγματος ή κανονιστικής εντολής.
- παρίες = οι άνθρωποι που ζουν στο περιθώριο δίχως πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα.
- σπεκουλάρουν = κάνουν σπέκουλα. Προσπαθούν να αποκομίσουν πολιτικά οφέ-

λη με αθέμιτα ή ριψοκίνδυνα μέσα.

β. Να δώσετε τα συνώνυμα και τα αντώνυμα των πιο κάτω λέξεων του κειμένου: τα ειδοποιά, μισαλλοδοξία, αντίποδας, απροσπέλαστος, εντεταλμένα.

Απάντηση:

Τα συνώνυμα των λέξεων είναι τα ακόλουθα:

- ειδοποιά = χαρακτηριστικά, βασικά, ιδιαίτερα.
- μισαλλοδοξία = έλλειψη ανεκτικότητας, αδιαλλαξία.
- αντίποδας = ο εκ διαμέτρου αντίθετος.
- απροσπέλαστα = απρόσιτα, απλησίαστα.
- εντεταλμένα = αρμόδια.

Τα αντώνυμα των λέξεων είναι τα πιο κάτω:

- ειδοποιά ≠ συνηθισμένα, επουσιώδη.
- μισαλλοδοξία ≠ διαλλακτικότητα, ανεκτικότητα.
- αντίποδας ≠ στην ίδια πλευρά.
- εντεταλμένα ≠ αναρμόδια.

Άσκηση Β 2:

Ο συγγραφέας αναφέρει: Η «ανοιχτή κοινωνία» μετατρέπεται μάνι-μάνι σε περιχαρακωμένο στρατόπεδο, όπου οι («Πολιορκημένοι») εντός κατατρύχονται από τρόπο για τους εκτός, και οι («Πολιορκητές») εκτός από τρόπο για την επιβίωσή τους ... Ποιοι πιστεύετε ότι είναι κύριοι λόγοι αυτής της δραματικής μετατροπής; Σας πείθει η επιχειρηματολογία του συγγραφέα;

Απάντηση:

Ο συγγραφέας πιστεύει ότι με αφορμή τις τρομοκρατικές επιθέσεις εναντίον των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, εντάθηκαν τα μέτρα που ευνοούν μία ήδη διαμορφωμένη κατάσταση. Δηλαδή, την περιχαράκωση των κοινωνιών του ανεπτυγμένου δυτικού κόσμου έναντι των εκατομμυρίων εξαθλιωμένων οικονομικών μεταναστών, προσφύγων ή καταδιωγμένων ανθρώπων, που επιθυμούν ένα καλύτερο αύριο και μια ζωή με μεγαλύτερη ασφάλεια γι' αυτούς και τα παιδιά τους.

Οι λόγοι αυτής της σκλήρυνσης της στάσης των δυτικών δημοκρατικών κοινωνιών απέναντι σε κάθε είδους κατατρεγμένο δεν είναι καινούργιοι. Αντίθετα, συνδέονται με ψυχολογικούς και κοινωνικοπολιτικούς παράγοντες, που φαίνεται ότι κερδίζουν από την πολιτική εκμετάλλευση του θέματος. Πιο συγκεκριμένα, η επιδείνωση της υποδο-

χής των μεταναστών αποτελεί πάγια τάση, ακόμα και όταν δε συντρέχουν ικανοί λόγοι (αύξηση του κύματος μεταναστών, διόγκωση του αριθμού των προσφύγων λόγω πολεμικών συγκρούσεων ή φυσικών καταστροφών). Είναι πολύ συνηθισμένο οι αντιδράσεις των πολιτών κάποιας ευημερούσας χώρας, στις πληροφορίες «περί υποδοχής τεραστίου αριθμού μεταναστών και προσφύγων» να είναι υπερβολικές με αποτέλεσμα να εκτρέφονται ξενοφοβικά αισθήματα και ρατσιστικές διαθέσεις και να δημιουργείται, έτσι, μια «δεξαμενή» υποστηρικτών των ακροδεξιών πολιτικών σχηματισμών και μορφωμάτων (τα παραδείγματα της Γαλλίας, της Αυστρίας και της Ολλανδίας είναι ενδεικτικά γι' αυτού του είδους τις πολιτικές διεργασίες).

Το φαινόμενο αυτό είναι ένας σημαντικός λόγος που οδηγεί στη μετατροπή μιας δημοκρατικής κοινωνίας σε περιχαρακωμένο στρατόπεδο. Ο παραδοσιακός πολιτικός κόσμος νιώθει «παγιδευμένος» και προκειμένου να αντιμετωπίσει τις διαρροές προς αυτής της μορφής τις παρατάξεις, σπεύδει να υιοθετήσει μια σειρά από ανελαστικά και αυταρχικά μέτρα περιορισμού της υποδοχής των εξαθλιωμένων και ασυνόμευσης των συνόρων, που οδηγεί όμως, στην «εκ των πραγμάτων» αποδοχή των ακροδεξιών/ανθρωποφαγικών κηρυγμάτων.

Η σκλήρυνση της στάσης των δημοκρατικών κυβερνήσεων συνδέεται όμως και με το φόβο για μια ενδεχόμενη «παγκόσμια οικονομική ύφεση», που θα απειλήσει το ακολουθούμενο πολιτικοοικονομικό μοντέλο. Είναι λογικό, λοιπόν, μέσα σ' αυτές τις συνθήκες η αθρόα εισροή «φθηνού εργατικού δυναμικού» (δηλαδή, οι μετανάστες και οι πρόσφυγες) να αντιμετωπίζεται με σκεπτικισμό και επιφύλαξη λόγω του ότι «εν δυνάμει» μπορούν να αυξήσουν τα ποσοστά ανεργίας και να αποσταθεροποιήσουν τις χώρες υποδοχής τους.

Επιπλέον, μεγάλα τμήματα του πληθυσμού των ευρωπαϊκών κοινωνιών για ψυχολογικούς και άλλους ιδιαίτερους κοινωνικούς λόγους βλέπουν με καχυποψία την παρουσία των μεταναστών και είναι ευάλωτα στην ιδεολογική προσπάθεια που γίνεται για να συνδεθεί η πολιτισμική διαφορετικότητα των «άλλων» με την εγκληματικότητα, την τρομοκρατία και το θρησκευτικό φανατισμό.

Άσκηση Β 3:

Ο συγγραφέας στην πρώτη παράγραφο επικαλείται τις απόψεις του Αυστριακού φιλοσόφου Καρλ Πόππερ. Τι πιστεύετε ότι εξυπηρετεί αυτή η αναφορά;

Απάντηση:

Ο συγγραφέας του κειμένου που εξετάζουμε επιθυμεί να καταδείξει τη σαφή διαφορά ανάμεσα στην «ανοιχτή κοινωνία» και την «κλειστή πολιτεία». Στην προσπάθειά του αυτή είναι λογικό να ανατρέξει σε ιστορικά παραδείγματα.

Ο Αυστριακός φιλόσοφος που γράφει ένα βιβλίο από το 1938 ως το 1943 εξυμνώντας «την ανοιχτή κοινωνία», την ώρα που στην Ευρώπη (και στον κόσμο) θριαμβεύει ο θάνατος, ο αυταρχισμός και το φυλετικό μίσος ή που παραμένει αισιόδοξος και κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου, θα ήταν το ίδιο αισιόδοξος και σήμερα; Αυτό είναι το κρίσιμο ερώτημα που θέτει ο συγγραφέας στους αναγνώστες του, προτού ξεκινήσει τη διαπραγμάτευση του θέματός του. Η αυταρχική στροφή των δημοκρατικών ευρωπαϊκών κοινωνιών που συντελείται στις μέρες μας, θα τρόμαζε και τον Αυστριακό φιλόσοφο που έζησε την τραγωδία του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου.

Άσκηση Β 4:

Προσπαθήστε να ορίσετε την κεντρική ιδέα του κειμένου και τα προβλήματα που συμβολίζουν τα «τείχη».

Απάντηση:

Η κεντρική ιδέα του κειμένου συνδέεται με την αυταρχική/ξеноφοβική πολιτική που ακολουθούν οι ευνομούμενες και ανεπτυγμένες κοινωνίες απέναντι στους εξαθλιωμένους και τους απόκληρους αυτού του συστήματος. Συνδέεται, όμως, και με το αίτημα για την ποιότητα της δημοκρατικής διακυβέρνησης μέσα στους κόλπους αυτών των κοινωνιών. Η «ενδεκάτη Σεπτεμβρίου» στάθηκε η ημερομηνία-σταθμός για κάθε είδους προσπάθειες και μεθοδεύσεις που αποβλέπουν, όχι τόσο στην ασφάλεια των πολιτών, όσο στη σκλήρυνση των μέτρων καταστολής και ελέγχου των κυβερνώμενων. Η σταδιακή αποδόμηση της δημοκρατικής διακυβέρνησης συντελείται βήμα-βήμα. Η δυσκολία προσέγγισης ενός «επιγείου παραδείσου» από τον παρία αυτής της ζωής, ταυτίζεται με τη δυσκολία πρόσβασης του πολίτη στα κέντρα (εθνικά ή υπερεθνικά) λήψης αποφάσεων.

Και επιπλέον, όσο δύσκολη γίνεται η πρόσβαση από πλευράς πλειοψηφίας, τόσο εύκολος φαντάζει ο έλεγχος και η κατοχή προσωπικών δεδομένων από διάφορες υπηρεσίες ασφαλείας και αστυνόμευσης. Πρακτικά, τα «τείχη» συμβολίζουν κάθε προσπάθεια περιστολής κατοχυρωμένων δημοκρατικών δικαιωμάτων του ανθρώπου τόσο στους κόλπους της κοινωνίας, όσο και έξω απ' αυτήν. Γιατί δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι το δικαίωμα στην εργασία και την αξιοπρεπή ζωή αφορά τόσο στο μετανάστη όσο και στο ντόπιο. Τόσο στο πρόσφυγα, όσο και στον κοινωνικά αποκλεισμένο άνεργο αυτής της ζωής.

Άσκηση Γ:

Ο συγγραφέας στο τέλος του κειμένου αναφέρει: «Το πρόβλημα και η ευθύνη του καθενός μας είναι να δούμε τα τείχη τι σημαίνουν και πως θα τα κατεδαφίσουμε ...». Μπορείτε να προτείνεται κάποιους τρόπους «κατεδάφισης των Τειχών» (γράψτε ένα κείμενο 500-600 λέξεων).

Απάντηση:

Η αυταρχική στροφή της πλειοψηφίας των δημοκρατικών κοινωνιών και η υιοθέτηση «ολοκληρωτικών» μοντέλων αστυνόμευσης και ελέγχου των κυβερνώνμενων, αλλά και των «παρείσακτων» που προσπαθούν να παρεισδύσουν σ' αυτές, είναι μια «μακρά πορεία» πολιτικής μεταστροφής που ξεκίνησε μετά τη λήξη του «ψυχρού πολέμου» και την επακόλουθη πτώση των καθεστώτων του «υπαρκτού σοσιαλισμού» και εντάθηκε μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της ενδεκάτης Σεπτεμβρίου.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός και οι ακραίες οικονομικές ανισότητες στους κόλπους των κοινωνιών της δύσης, που οφείλονταν κυρίως στο ακολουθούμενο πολιτικό και οικονομικό σύστημα ανάπτυξης, τώρα οξύνονται και συνδέονται με την «τρομοκρατία» που απειλεί την ασφάλεια των πολιτών. Η ένταση της κρατικής βίας (παρακολουθήσεις, κλειστά κυκλώματα μαγνητοσκόπησης) ευθύνεται για την αποδόμηση του δημοκρατικού χαρακτήρα του δυτικού κόσμου και για την καταπάτηση θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ο αποκλεισμός αυτός αφορά και τους «παρείσακτους» (τους μετανάστες, τους πρόσφυγες, τους κατατρεγμένους) που επιχειρούν να ζητήσουν άσυλο και ανθρώπινες συνθήκες διαβίωσης στις πλούσιες και ανεπτυγμένες χώρες της Ευρώπης και της Αμερικής. Ωστόσο η τάση για «εχθρική υποδοχή» και αυστηρό έλεγχο της εισόδου τους δεν αφήνει περιθώρια για αισιόδοξες σκέψεις. Οι «παρίες» του συστήματος βρίσκονται στο στόχαστρο και συνδέονται ευθέως με την εγκληματικότητα, την τρομοκρατία και το θρησκευτικό φανατισμό, όχι μόνο από τα ακροδεξιά/λαϊκιστικά κόμματα, αλλά και από τις παραδοσιακές πολιτικές δυνάμεις, που προσπαθούν μ' αυτόν τον τρόπο να περιορίσουν τις μετακινήσεις ψηφοφόρων τους, προς εξτρεμιστικές παρατάξεις.

Όμως, το αίτημα για την «κατεδάφιση» των τειχών, προβάλλει επιτακτικότερο από ποτέ, γιατί απειλεί τις δημοκρατικές παραδόσεις και τον πολιτισμό μας. Οι ανθρωπιστικές οργανώσεις και οι ειδικοί ερευνητές μέσα από διάφορες στατιστικές, αποδεικνύουν ότι οι μετανάστες είναι τα ευάλωτα θύματα των συλλογικών φοβιών και ξενόφοβων αισθημάτων των ευρωπαϊκών κοινωνιών. Οι προτάσεις, επομένως, για την ενίσχυση της

διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, ήδη, από τα πρώτα σχολικά χρόνια κρίνονται αναγκαίες. Ο φόβος, εν πολλοίς, που στρέφει τα λαϊκά στρώματα προς τις εξτρεμιστικές πολιτικές προτάσεις και αναγκάζει τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις να σκληραίνουν τη στάση τους, υιοθετώντας (και νομιμοποιώντας) τις μισαλλόδοξες απόψεις του εξτρεμισμού, οφείλεται στην «πολιτισμική διαφορετικότητα». Είναι ανάγκη, άρα, να υπάρξει σωστή προετοιμασία, πληροφόρηση και κατεύθυνση του μετανάστη ή του πρόσφυγα, ώστε να κινητοποιηθεί για να αποκτήσει μια κοινωνική θέση στη χώρα υποδοχής του. Ο πρόσφυγας ή ο μετανάστης είναι, ως μέλος κάποιας άλλης εθνότητας, φορέας διαφορετικών ιδεών, συνηθειών, παραδόσεων και κουλτούρας. Πρέπει, λοιπόν, να κατανοήσει ότι η κοινότητα, στην οποία πια ζει, απαιτεί την προσαρμογή του στους κανόνες της.

Όμως, και η ίδια η κοινότητα (και εδώ πρέπει να γίνει λόγος για την αξία της ανθρωπιστικής παιδείας) οφείλει να προσπαθήσει για την ομαλή ένταξη των αλλοδαπών στο δικό της χώρο. Γι' αυτό, ορθό είναι, να γνωρίσει καλύτερα τον «άλλο», τις ανάγκες, τις συνήθειες και τις παραδόσεις του. Ο σεβασμός προς την προσωπικότητα και την κουλτούρα κάθε ανθρώπου, ανεξαρτήτως φυλής, χρώματος, γλώσσας, θρησκείας, κοινωνικής θέσης ή πολιτικών πεποιθήσεων, αποτελεί θεμέλιο κάθε δημοκρατικής κοινωνίας.

Δεν είναι χωρίς αξία, επίσης, η πρόταση για αντιμετώπιση των προβλημάτων στον «τόπο γέννησής» τους. Η φυγή πληθυσμών και η συνεπαγόμενη εξαθλίωσή τους μπορεί να αντιμετωπιστεί είτε με ανθρωπιστική παρέμβαση (σε περιοχές που πλήττονται από φυσικές/κλιματολογικές καταστροφές), είτε πολιτική επέμβαση, όταν απειλείται με «ανθρωπιστική καταστροφή» μεγάλο τμήμα του πληθυσμού. Οπωσδήποτε, όμως, πρέπει να αποτραπεί το ενδεχόμενο πολιτικοστρατιωτικής εκμετάλλευσης αυτών των προσπαθειών από τις ανεπτυγμένες χώρες, που ευθύνονται, άλλωστε, για τη χρόνια οικονομική καθυστέρηση των χωρών του Τρίτου κόσμου. Δυστυχώς, όμως, την ώρα που όλοι βλέπουμε τις ανεπτυγμένες χώρες να κλείνουν τα σύνορά τους προ μερικών δεκάδων χιλιάδων κατατρεγμένων, δεν μπορούμε να περιμένουμε ότι θα διαθέσουν για την ανάπτυξη των φτωχών χωρών (ή ακόμα και για την ενίσχυση του εισοδήματος των απόκληρων των ίδιων των κοινωνιών τους) ποσά που θα στερήσουν από αυτές, την τόσο «πολύτιμη» ευημερία τους.

2ο ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

.... ΩΣ ΓΝΩΣΤΟΝ

Αρχή όλων των διακρίσεων οι **γενικές κρίσεις**. Όλοι οι «Α» είναι «Β» - να το αξιώμα κάθε ρατσισμού. Δεν θα ξεχάσω τη φράση που διάβασα σε μια τηλεοπτική κριτική (γραμμένη από άνθρωπο καλλιεργημένο και ευαίσθητο!) που ειρωνευόταν (και καταδίκασε) έναν ολόκληρο λαό: «Η αθωότης αυτού του πάναγνου, ως γνωστόν, γερμανικού λαού με τα αγνά ήθη και έθιμα και την αγνή παιδική καρδιά». Όλη η κριτική ήταν σκέτος ρατσισμός! Σίγουρα μη συνειδητός. Ο καθένας μπορεί να παρασυρθεί από ένα -δικαιολογημένο ή όχι- συναίσθημα. Και να φτάσει ξαφνικά στο «ως γνωστόν»...

Ως γνωστόν, όλοι οι Γερμανοί είναι τέρατα, οι Εβραίοι εκμεταλλευτές, οι Αμερικανοί ρατσιστές.

Κάποιος θα πρέπει να μας εξηγήσει πως είμαστε όλοι ίδιοι. Σε κάθε κοινωνία τα φαινόμενα της διάκρισης και της διαίρεσης ενδημούν και οι διαφορές (αν υπάρχουν) είναι στα προβλήματα. Βέβαια εμείς είμαστε υπερήφανοι που δεν έχουμε απαρχαίτ. Όμως δεν έχουμε και νέγρους ... Και οι άλλοι Ευρωπαίοι (Γάλλοι, Ελβετοί, Ολλανδοί) ήταν υπερήφανοι για την ανεκτικότητα και τον φιλελευθερισμό τους... μέχρι που γέμισαν έγχρωμους και μη, εργάτες και πρόσφυγες. [...]

Κι αν νομίζετε πως η έλλειψη νέγρων μας εμποδίζει να εκδηλώνουμε τον αυθόρμητο ρατσισμό μας, κάνετε πολύ λάθος. Έχουμε άπειρους τρόπους να διαιρούμε τους ανθρώπους σε κατηγορίες. Από την καταγωγή τους μέχρι το επάγγελμά τους [...]

Λες και διαλέγει κανείς πάντα, με ποιο τρόπο θα βγάλει το ψωμί του! Και υπάρχουν και χειρότερα. Για σκεφτείτε τον σκουπιδιάρη, τον πεθαμενατζή, τον εκκενωτή βόθρων; Ενώ γιατρός ... δικηγόρος ... μηχανικός ... Όλη η Ελλάδα αγωνίζεται να μπει στα Α-

νώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα για να αποφύγει το στίγμα του μουντζούρη και του μάστορα.. Αν δεν είναι αυτή διάκριση - ποια είναι; [...].

Λοιπόν ας αφήσουμε τους φαρισαϊσμούς, ας σταματήσουμε να λέμε: «Ευχαριστώ σοι ότι ουκ ειμί ώσπερ οι λοιποί των ανθρώπων ...» κι ας αναζητήσουμε βαθύτερα μέσα μας τις ρίζες του ρατσισμού -γιατί υπάρχουν, σε όλους μας. Χρειάζεται συνειδητός και συνεχής αγώνας, έντιμη αυτοανάλυση και παραδοχή των ημαρτημένων, για να πολεμήσουμε αποτελεσματικά αυτή τη φοβερή κοινωνική μάστιγα. Που δηλητηριάζει όχι μόνο τη ζωή στη Νότιο Αφρική - αλλά κι εδώ, σε μας, στην Ελλάδα, κάθε μέρα.

Θα παντρεύατε την κόρη σας με ένα Τσιγγάνο; Σίγουρα! (Μόνο που δεν έχετε κόρη - ε;).

Δεν νομίζετε πως οι Εβραίοι είναι λιγάκι παραδόπιστοι; Λέτε συχνά ποντιακά ανέκδοτα; Δεν συμφωνείτε πως οι Γερμανοί ρέπουν προς τον ολοκληρωτισμό (Ε - η γερμανική πειθαρχία!). Και οι Τούρκοι, εδώ που τα λέμε, δεν είναι λίγο μπουνταλάδες; Ως γνωστόν δε ... οι Άραβες

Όσο για τους Έλληνες - δεν είναι ένας περήφανος, φιλελεύθερος και ζύπνιος λαός; (Να και ο ανάποδος ρατσισμός!), Ε, λοιπόν -αρχίστε να ξηλώνετε προκαταλήψεις και προλήψεις.

Νικόλαος Δήμου

από τον ημερήσιο τύπο.

Έκφραση - Έκθεση, Τεύχος Β', εκδόσεις
Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 1990, σελ. 109-110.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Άσκηση Α:

Να γράψετε την περίληψη του κειμένου (100 -120 λέξεις).

Απάντηση:

Ο ρατσισμός (κοινωνικός ή φυλετικός) είναι ένα φαινόμενο που παρατηρείται τόσο στις δημοκρατικές κοινωνίες, όσο και στις αυταρχικές. Μάλιστα, ως αξίωμα κάθε «ρατσισμού» προβάλλεται η «γενική κρίση», δηλαδή η υπεραπλουστευμένη γενίκευση, που

κατατάσσει όλους τους ανθρώπους σε κάποια ειδική κατηγορία με βάση κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά.

Η τάση αυτή είναι επικίνδυνη γιατί αφενός αναιρεί το γεγονός «πώς είμαστε όλοι ίσοι» και αφετέρου δυναμιτίζει τα θεμέλια της κοινωνίας και απειλεί τις αξίες του ανθρωπισμού και της δημοκρατίας. Ο συνειδητός και συνεχής αγώνας απέναντι σε προκαταλήψεις και προλήψεις κάθε είδους, προτείνεται ως η μοναδική λύση, προκειμένου να αποτραπεί ο κίνδυνος μετατροπής, του «ελλοχεύοντος ρατσισμού» σε πραγματική μάστιγα που θα δηλητηριάσει τις ανθρώπινες σχέσεις και την κοινωνική ζωή της Ελλάδας.

Άσκηση Β 1:

α. Να δώσετε την ερμηνεία των παρακάτω λέξεων και φράσεων: *απαρτχάιτ*, *ενδημούν*, *Ευχαριστώ σοι ότι ουκ ειμί* όπως οι λοιποί των ανθρώπων, *φαρισαϊσμός*.

Απάντηση:

- *απαρτχάιτ* = (*απαρτχάιντ*), προέρχεται από τη λέξη *apartheid* (άφρικαανς). Ήταν το καθεστώς φυλετικών διακρίσεων, που επικρατούσε σε βάρος των μαύρων στη Νότια Αφρική.
- *ενδημούν* = αυτά (ή αυτοί) που διαμένουν μόνιμα και συνεχώς σε έναν τόπο και σε ένα χώρο.
- *Ευχαριστώ σοι ότι ουκ ειμί* όπως οι λοιποί των ανθρώπων = Σ' ευχαριστώ γιατί δεν είμαι όπως οι υπόλοιποι άνθρωποι.
- *φαρισαϊσμός* = η υποκριτική συμπεριφορά.

β. Γράψτε προτάσεις που να περιέχουν τις πιο κάτω λέξεις: *ανεκτικότητα*, *πεθαμενατζής*, *αυτοανάλυση*, *παραδοχή*.

Απάντηση:

- Οι δημοκρατικές κοινωνίες χαρακτηρίζονται από την **ανεκτικότητα** που επιδεικνύουν απέναντι στην «ετερότητα».
- Οι συγγενείς του νεκρού τα έβαλαν με τον **πεθαμενατζή**, επειδή οι υπηρεσίες του ήταν ελλιπείς κατά τη διάρκεια της ταλής.
- Ο κύριος Χ αφού έκανε μια **αυτοανάλυση** του χαρακτήρα του, προχώρησε στη διατύπωση των απόψεών του.
- Η **παραδοχή** της ύπαρξης ορατών προβλημάτων στον οικονομικό τομέα, θα βοηθήσει στην αντιμετώπισή τους.

Άσκηση Β 2:

Πώς συνδέετε η πρώτη με τη δεύτερη παράγραφο; Σχολιάστε τη χρήση του τίτλου.

Απάντηση:

Η πρώτη παράγραφος συνδέεται με τη δεύτερη, χάρη στις λέξεις: «ως γνωστόν», που αποτελούν και τον τίτλο του άρθρου. Πρόκειται για ένα εύστοχο λογοτεχνικό εύρημα του συγγραφέα, που προσπαθεί να αποδείξει ότι «αξίωμα» και «αρχή» κάθε είδους ρατσισμού, είναι η υπεραπλουστευμένη γενικευτική ρήση. Χρησιμοποιώντας και εκείνος μια τέτοια ρήση ως τίτλο του άρθρου του, καυτηριάζει όλες αυτές τις προσπάθειες που ακούσια ή εκούσια καταβάλλει κάθε άνθρωπος για να κατατάξει σε κατηγορίες τους συνανθρώπους του.

Άσκηση Β 3:

Πώς θα χαρακτηρίζατε τον τόνο του συγγραφέα; Συμφωνείτε με τις διαπιστώσεις του;

Απάντηση:

Ο Νικόλαος Δήμου με μια υποδόρια αίσθηση ειρωνείας και σαρκασμού, προσπαθεί να προειδοποιήσει για τον κίνδυνο του ρατσισμού. Η κοινωνική αυτή μάστιγα δεν εντοπίζεται μόνο στα αυταρχικά/ολοκληρωτικά καθεστώτα, αλλά ακόμα και στις δημοκρατικές ευνομούμενες κοινωνίες του δυτικού κόσμου. Η αιτία της ενδημικότητας του ρατσισμού σε κάθε ανθρώπινη κοινωνία έχει ιδιαίτερο κοινωνικό και ψυχολογικό ενδιαφέρον.

Παρά το γεγονός ότι σε ορισμένες χώρες δεν παρατηρούνται ακραία φαινόμενα φυλετικού μίσους ή διακρίσεων, ωστόσο ο ρατσισμός ελλοχεύει και απειλεί να δηλητηριάσει την κοινωνική ειρήνη και να καταργήσει θεμελιώδη δημοκρατικά δικαιώματα. Ο ρατσισμός (και σ' αυτό δεχόμαστε τις παρατηρήσεις του αρθρογράφου) στηρίζεται «εν πολλοίς» στη σχεδόν έμφυτη τάση του ανθρώπου να κατατάσσει πρόσωπα και γεγονότα σε κατηγορίες. Τα στερεότυπα αυτά έχουν συχνά την ισχύ αξιωμάτων, τα οποία διευκολύνουν όποιον τα μεταχειρίζεται, αφού τον απαλλάσσουν απ' τον κόπο της κατανόησης και της απόδειξης όσων πρεσβεύει. Η «απλοϊκότητα» αυτή, των στερεοτύπων τα καθιστά εύκολα προς υιοθέτηση και εύπεπτα προς αφομοίωση, με αποτέλεσμα να εδραιώνονται ως «πεποιθήσεις», που στην ουσία όμως δε στηρίζονται σε κανένα αντικειμενικό γεγονός, παρά μόνο σε στοιχεία υποκειμενικότητας και προσωπικών εκτιμήσεων.

Άσκηση Β 4:

Στο τέλος του άρθρου του ο Νικόλαος Δήμου γράφει: «Όσο για τους Έλληνες -δεν είναι ένας περήφανος, φιλελεύθερος και ξύπνιος λαός; (Να και ο ανάποδος ρατσισμός!). Ε, λοιπόν - αρχίστε να ξηλώνετε προκαταλήψεις και προλήψεις». Τι εννοεί ο συγγραφέας;

Απάντηση:

Ο Νικόλαος Δήμου παρουσιάζει και σχολιάζει μια πτυχή του ρατσισμού. Σύμφωνα με το συγγραφέα μια κατηγορία συμπολιτών μας διακατέχεται από εθνοκεντρισμό. Ο εθνοκεντρισμός φαινόμενο ευρύτερο από το ρατσισμό, διαφέρει απ' αυτόν πιθανώς στο γεγονός ότι η κατωτερότητα των άλλων λαών, καθορίζεται πολιτιστικά. Ωστόσο, ο εθνοκεντρισμός κάνει τα μέλη μίας εθνικής ομάδας να πιστεύουν τον τρόπο ζωής τους ως ανώτερο, ακόμα και από εκείνον των γειτόνων τους.

Ο αρθρογράφος πιστεύει ότι η ρίζα του ρατσισμού βρίσκεται και σ' αυτού του είδους τις προλήψεις και προκαταλήψεις και ζητά απ' τον καθένα μας αποφασιστική δράση για τη συντριβή του φαινομένου «εν τη γενέσει του».

Άσκηση Γ:

Γράψτε ένα άρθρο που μπορεί να απευθύνεται σ' ένα σχολικό έντυπο (εφημερίδα, περιοδικό), όπου θα αναπτύσσονται οι αιτίες του ρατσισμού. Μπορείτε να αναφέρετε παραδείγματα και από την ελληνική πραγματικότητα (500-600 λέξεις).

Απάντηση:

Η έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας που δόθηκε στη δημοσιότητα την περασμένη Άνοιξη προκαλεί βαθύτατες ανησυχίες για την προστασία των ατομικών ελευθεριών και των στοιχειωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το «ελληνικό κεφάλαιο» της έκθεσης κάνει λόγο για «τυχαίους» θανάτους από «λάθος πυρά» αστυνομικών οργάνων, Αλβανών μεταναστών και ενός Τσιγγάνου. Κάνει λόγο για άθλιες συνθήκες κράτησης μεταναστών και κακομεταχείρισης κρατουμένων σε αστυνομικά τμήματα.

Κάνει, όμως, λόγο και για διακρίσεις εις βάρος των οικονομικών προσφύγων και των εξαθλιωμένων που φθάνουν στη χώρα μας με κάθε είδους πλεούμενα.

Είναι γνωστό, άλλωστε, ότι η πλειοψηφία των οικονομικών προσφύγων στην Ελλάδα χαρσιμοποιήθηκαν ως φθηνό εργατικό δυναμικό για το «ελληνικό οικονομικό θαύ-

μα» της δεκαετίας του '90. Μόνο που οι συνθήκες εισόδου και το ημι-παράνομο καθεστώς παραμονής τους τους κατέστησαν θύματα εκμετάλλευσης και ευάλωτους σε κάθε είδος διακρίσεων υπό την απειλή της σύλληψης και της απέλασης από τη χώρα. Η παρουσία, όμως, των μεταναστών στη χώρα μας, βοηθούντων και των Μ.Μ.Ε., συνδέθηκε με την αύξηση της εγκληματικότητας και έπειτα, από την ενδεκάτη Σεπτεμβρίου, με την «τρομοκρατία» και τον ισλαμικό φονταμενταλισμό. Μπορεί στην Ελλάδα, ακόμα, να μην έχουν καταγραφεί οργανωμένες επιθέσεις εναντίον των αλλοδαπών, όμως πρόσφατη έρευνα που διενεργήθηκε στους χώρους των μεταναστών, αποδεικνύει ότι ο ρατσισμός είναι το υπ' αριθμόν ένα πρόβλημα γι' αυτούς στην επαφή τους με τις διοικητικές υπηρεσίες, αλλά και τους Έλληνες γείτονές τους (25,1%). [πηγή: Δημοσκοπήση MRB, Το Βήμα 7/7/2002].

Ο ρατσισμός είναι το δόγμα κατά το οποίο τα μέλη μιας εθνικής ομάδας ή μιας φυλής θεωρούν ως μειονεκτούντα τα μέλη μιας άλλης. Πολλές φορές οι ρατσιστικές θεωρίες επεκτείνονται και σε ομαδικές κατηγοριοποιήσεις που γίνονται με βάση μη φυλετικά/βιολογικά κριτήρια όπως: η θρησκεία, η γλώσσα, η πολιτισμική διαφορετικότητα ή η κοινωνική θέση.

Η άποψη ότι υπάρχει απιακή σχέση ανάμεσα σε φυσικώς κληρονομούμενα χαρακτηριστικά και σε κάποια άλλα χαρακτηριστικά όπως: η νόηση, η προσωπικότητα, ή οι πολιτιστικές ιδιαιτερότητες, δεν αντέχει σε αυστηρή κριτική.

Ως σημαντικότερη αιτία του ρατσισμού προβάλλεται η προκατάληψη. Η προκατάληψη είναι ψυχολογικό φαινόμενο και ορίζεται ως μια συναισθηματική στάση (ευνοϊκή ή αρνητική) ενός ανθρώπου ή μιας ομάδας που υπάρχει χωρίς ή πριν την ύπαρξη συγκεκριμένων αποδείξεων ή εμπειριών για τα άτομα μιας άλλης ομάδας. Οι προκαταλήψεις δημιουργούνται με την υποβολή, τα στερεότυπα και την άγνοια.

Συναφής με την προκατάληψη είναι και η χρήση στερεοτύπων στη κοινωνική ζωή. Η ευκολία που χαρακτηρίζει τα στερεότυπα στη σχηματοποίηση, τη συγκράτηση και την αφομοίωσή τους ευνοεί την ανάπτυξη ρατσιστικών θεωριών. Τα στερεότυπα αφορμούνται από την έμφυτη τάση του ανθρώπου να κατατάσσει πρόσωπα, γεγονότα και καταστάσεις σε κατηγορίες, οι οποίες χαρακτηρίζονται από την απλοϊκότητα και την έλλειψη αποδείξεων. Στην πορεία, εξαιτίας της ευκολίας που παρέχουν στο χρήστη τους, τα στερεότυπα λαμβάνουν την ισχύ αξιωμάτων, που όμως εδράζεται σε υποθέσεις και προσωπικά στοιχεία και όχι σε αποδεικτικό υλικό και αντικειμενικούς παράγοντες. Ωστόσο, τα στερεότυπα, εδραιώνονται και αποκτούν το χαρακτήρα μίας «αξιωματικής πεποίθησης» που να μην στηρίζεται σε υποκειμενισμούς, αλλά που με την ισχύ της, οδηγεί στη διατύπωση θέσεων που απέχουν πολύ από την πραγματικότητα.

Ο βαθμός αφομοίωσης και χρήσης των στερεοτύπων είναι ανάλογος με το χαρακτήρα και την εκπαίδευση του κάθε ανθρώπου. Αποφασιστική επίδραση ασκεί, επίσης, και το κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον. Διάφοροι ερευνητές έχουν παρατηρήσει ότι ο εμφορούμενος με ρατσιστικές θεωρίες άνθρωπος, αμβλύνει τη συμπεριφορά του σ' ένα δημοκρατικό και ανεκτικό περιβάλλον, και το αντίθετο.

3ο ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Η Παγκοσμιοποίηση ισοπεδώνει

Απέναντι στον εθνικισμό, στενόμυαλο και ξενοφοβικό, αντιπαραθέτουν σήμερα τον κοσμοπολιτισμό με όλα τα καλά. Από τη μία πλευρά υπάρχει η εθνική στενομυαλιά, μνησικάκη και φοβητσιάρικη, από την άλλη η περιέργεια, η ποικιλόχρωμη πολλαπλότητα των πολιτισμών. Μπορεί να αναρωτηθεί κανείς αν αυτός ο υποχρεωτικός έπαινος του ανοίγματος δεν καταλήγει να συγχέει τον κοσμοπολιτισμό με την παγκοσμιοποίηση.

Ο κοσμοπολιτισμός είναι η ικανότητα να έχει κανείς επαφή με πολλούς πολιτισμούς. Είναι η διεργασία που κάνουμε για να ανοιχτούμε σε έναν άλλο πολιτισμό πέρα από το δικό μας και να πλουτίσουμε από αυτή την προσφορά. Γι' αυτό και είναι ριζωμένη στο βάθος πολλών μνημών, πολλαπλών ιδιαιτεροτήτων. Μας δικάζει ανάμεσα σε έναν πολιτισμό της καταγωγής και διάφορες πατρίδες επιλογής. Γι' αυτό ακριβώς ο πραγματικός κοσμοπολιτισμός είναι οδύνη. Δείτε τον Ναμπόκοφ να αφηγείται τον απέραντο πόνο που του προκάλεσε το πέρασμα στα αγγλικά ως γλώσσα γραφής: «Αλλάζοντας γλώσσα απαρνιόμουν όχι τη γλώσσα του Αββακούμ, του Πούσκιν, του Τολστόι (...), εν ολίγοις όχι μια κοινή γλώσσα, αλλά μια γλώσσα ζωτική και ατομική». Το να περνάει κανείς από τον ένα πολιτισμό στον άλλο είναι κάτι ανάλογο με την αλλαγή δέρματος του φιδιού, μια μεταμόρφωση που απαιτεί πόνο και μόχθο. Το να κατέχει τρεις ή τέσσερις γλώσσες, να γνωρίζει πολλές παραδόσεις, αυτή είναι η πολυτέλεια και η αμοιβή του πραγματικού κοσμοπολίτη.

Η παγκοσμιοποίηση είναι ριζικά διαφορετική επειδή είναι ο πολιτισμός των ανθρώπων χωρίς πολιτισμό. Είναι ο αφρός πάνω από τα κύματα των ανταλλαγών. Είναι μια υπερπήδηση που ισχυρίζεται ότι κυριαρχεί στο σύμπαν επειδή το έχει προηγουμένως

αδειάσει από την ουσία του. Είναι καταδικασμένοι στην παγκοσμιοποίηση οι άνθρωποι που δεν έχουν ανοίγματα ούτε στον εθνικό πολιτισμό τους ούτε στον κόσμο γενικότερα. Αυτοί δεν επικοινωνούν παρά μόνο μέσα από τα πιο φτωχά σύμβολα αυτού του πλανητικού πολιτισμού δηλαδή το φαστ φουντ, την κόκα κόλα, ένα συγκεκριμένο τύπο μουσικής. Υπό αυτή την έννοια η DisneyWorld είναι πράγματι το απόγειο της παγκοσμιοποίησης. Όλες οι περιοχές του κόσμου αναπαρίστανται εκεί σαν παράθεση, σαν αξιοθέατο· η Γη γίνεται εκεί ένα μεγάλο λούνα πάρκ.

Αυτή η εναλλαγή απεικονίζεται τέλεια στους τρόπους που ταξιδεύει κανείς: μπορεί να ξαναβρεί κανείς στο ταξίδι του ακριβώς αυτό που άφησε ή πραγματικά να κάνει εισβολές σε έναν άλλο πολιτισμό. Είτε πάει κανείς στην Αμερική για να αναγνωρίσει όλα τα καθησυχαστικά σημάδια του «παγκόσμιου πολιτισμού», αυτά που βρίσκουμε σε όλο τον κόσμο στις τηλεοπτικές σειρές. Είτε πάει εκεί για να μυηθεί στον αμερικανικό πολιτισμό και να αντιληφθεί πόσο αυτή η χώρα μάς είναι ξένη. Για να συνειδητοποιήσει πόσο αυτός ο τρόπος ζωής που έχει διαμορφωθεί από τον προτεσταντισμό, τη μετανάστευση, την εμπειρία των πιονέρων και την αγάπη του χρήματος απέχει από εμάς.

Αυτές οι δύο εμπειρίες μπορούν να βιωθούν παντού. Το να ταξιδεύει κανείς είναι πάντα οδυνηρό γιατί αποσπάται από τον τόπο του. Ακόμη και όταν βρίσκεται σε ένα ξενοδοχείο στη Δανία, στην Ιαπωνία ή στη Λατινική Αμερική, ψάχνει κατ' αρχήν να βρει τον διάκοσμο της ζωής του [...].

Ακόμη πρέπει να αναρωτηθούμε σε ποιο μέτρο η εισβολή του παγκόσμιου πολιτισμού είναι φορέας απειλών. Οι παραδοσιακές κοινωνίες βρίσκονται σήμερα αντιμέτωπες με τη νεωτερικότητα και τα συστατικά της, που είναι η ελευθερία, ο ατομισμός, η απόρριψη των πιστεύω και των παραδόσεων. Το φαινόμενο αυτό δεν είναι πρόσφατο, αφού έχει αρχίσει την αργή του πορεία διάβρωσης των βεβαιοτήτων από τον 18ο αιώνα. Ας μη συγχέουμε όμως αυτή τη μακρά διεργασία χειραφέτησης των παραδοσιακών κοινωνιών με το φαινόμενο της τεχνολογικής παγκοσμιοποίησης. Η τεχνολογική παγκοσμιοποίηση δεν εξηγεί την αντίσταση των τοπικών πολιτισμών. Είναι όλα τα μηνύματα που συνοδεύουν τη νεωτερικότητα της χειραφέτησης, η απελευθέρωση της γυναίκας, η απογοήτευση του κόσμου, το τέλος της θρησκευτικής υπεροχής. Σήμερα όμως είναι σαν η Δύση να δίνει δύο αντιφάσκοντα μηνύματα, το ένα των δικαιωμάτων του ανθρώπου, της χειραφέτησης, του ατομισμού και το άλλο της καταναλωτικής και τεχνολογικής πλευράς του. Είναι αυτό που είχε τονίσει πολύ ωραία ο Ινδός συγγραφέας Β.Σ. Ναϊπούλ για τους Ιρανούς φονταμενταλιστές. Θέλουν τα όπλα μας, τα κινητά τηλέφωνα μας, την ατομική μας βόμβα, δεν θέλουν όμως την ελευθερία, γιατί είναι ανησυχητική.

Αυτό το κίνημα παγκοσμιοποίησης είναι αναπόφευκτο. Πρέπει όμως να επιδεικνύουμε εξίσου ακλόνητη αισιοδοξία όσον αφορά την τεχνολογία; Δεν βλέπω ποιο μπορεί να είναι το ποιοτικό άλμα που θα κάνει η ανθρωπότητα· απλώς ο χώρος της εικονικής πραγματικότητας θα κυριεύσει λίγο περισσότερο τις συνειδήσεις μας.

Οπωσδήποτε αυτός ο ήλιγγος του πραγματικού χρόνου, η μέθη του φορητού τηλεφώνου μας δίνει ένα αίσθημα πανταχού παρουσίας.

Αυτό είναι όμως το στοίχημα της τεμπελιάς. Είναι η ιδέα ότι χάρη στο Ιντερνέτ, στο δορυφόρο, θα φθάσουμε χωρίς προσπάθεια σε εκείνο που οι πατέρες ή οι παππούδες μας προσπαθούσαν να επιτύχουν με προσπάθεια και σπουδή: να διαδώσουν αυτό το μήνυμα του ανοίγματος, της ανεκτικότητας, του αντιρατσισμού [...]. Είναι αυτή η ιδέα ότι μια μέρα τα σύνορα θα πέσουν ως εκ θαύματος χάρη στην οθόνη. Λοιπόν η οθόνη υπάρχει, και από την κάθε πλευρά αυτής της οθόνης οι νοοτροπίες μπορεί να χωρίζονται από αιώνες. Η τεχνολογία οικουμενοποιείται, υπάρχει όμως διαχωρισμός των νοοτροπιών. Γιατί η τεχνολογία είναι ουδέτερη. Δεν εμπεριέχει από μόνη της ούτε δεσποτισμό ούτε ελευθερία. Δε φέρνει παρά ένα μόνο μήνυμα, αυτή την ίδια, όπως και η κατανάλωση. Η κατανάλωση δε σας μαθαίνει να είστε πολίτης, όπως η τεχνολογία δε θα σας μάθει ποτέ παρά μόνο να είστε ένας καλός τεχνικός και όχι να γίνετε δημοκρατικοί άνδρες και γυναίκες [....].

Pascal Bruckner

Το Βήμα, 31 Δεκεμβρίου 1995.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Άσκηση Α

Γράψτε την περίληψη του κειμένου (μέχρι 150 λέξεις).

Απάντηση:

Στην εποχή μας απέναντι στα εθνικιστικά πάθη που αναβιώνουν και απειλούν τις κατακτήσεις του ελεύθερου και δημοκρατικού πνεύματος, το κίνημα του κοσμοπολιτισμού προβάλλει ως η μοναδική λύση. Όμως, ο κοσμοπολιτισμός διαφέρει από το κίνημα της παγκοσμιοποίησης στο ότι ο πρώτος στηρίζεται στην ανακάλυψη του πολυτισμού και της αξίας του άλλου, ενώ η δεύτερη κυριαρχεί σ' έναν κόσμο απεκδυμένο από κάθε πολιτιστική αξία. Αυτή η διαπίστωση γίνεται προφανής όταν κάποιος ερευνήσει την κατάσταση της σύγχρονης κουλτούρας.

Ωστόσο, η παγκοσμιοποίηση της τεχνολογίας είναι αναπόφευκτη. Παρά όμως τις «περί αντιθέτου» διακηρύξεις, η σύγχρονη τεχνολογία που οικουμενοποιείται δεν κάνει τον πολίτη περισσότερο δημοκρατικό, ούτε προωθεί τα αιτήματα της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της γυναικείας χειραφέτησης και του αντιρατσισμού. Η παγκοσμιοποίηση, εν ολίγοις, είναι «ο πολυτισμός των ανθρώπων, που δεν έχουν πολυτισμό». Η κυριαρχία της «αγοράς», της «κατανάλωσης» και της μαζικής κουλτούρας σ' ένα κόσμο, που έχει απωλέσει τα ιδιαίτερα στοιχεία της πολιτισμικής του ταυτότητας.

Άσκηση Β.1.

α. Να βρείτε τα συνώνυμα των πιο κάτω λέξεων: διεργασία, κοσμοπολιτισμός, φαστ φουντ, πιονέρος, χειραφέτηση, Ιντερνέτ, Disney World.

Απάντηση:

Τα συνώνυμα των πιο πάνω λέξεων είναι:

διεργασία = η ζύμωση, η διαδικασία.

κοσμοπολιτισμός = διεθνισμός.

φαστ φουντ = ταχυεστιατόριο, ταχυφαγείο.

πιονέρος = (και πιονιέρος) ο πρωτοπόρος, ο σκαπανέας.

χειραφέτηση = η απελευθέρωση, η απαλλαγή.

Ιντερνέτ = διαδίκτυο.

Disney World = ο κόσμος του Ντίσνεϊ.

β. Δημιουργήστε προτάσεις με τις πιο κάτω λέξεις: ποικιλόχρωμη, εναλλαγή, φορέας, νεωτερικότητα, οικουμενικοποιούμαι.

Απάντηση:

Οι προτάσεις που δημιουργούνται είναι οι ακόλουθες:

- Η **ποικιλόχρωμη** παρουσία των διαδηλωτών έδωσε άλλη διάσταση στις εκδηλώσεις κατά της παγκοσμιοποίησης.
- Η **εναλλαγή** των πολιτικών κομμάτων στη διαχείριση της εξουσίας θωρακίζει τη δημοκρατία.
- Η τεχνολογία είναι **φορέας** επαναστατικών αλλαγών στο κοινωνικό και οικονομικό πεδίο.
- Απόδειξη **νεωτερικότητας** είναι οι αλλαγές που παρατηρούνται στις παραδοσιακές κοινωνίες.
- Με τις κατακτήσεις του Μεγάλου Αλεξάνδρου, η ελληνική γλώσσα **οικουμενοποιήθηκε**.

Άσκηση: Β.2.

Ο Πασκάλ Μπρυκνέρ γράφει: «το να περνάει κανείς από τον έναν πολιτισμό στον άλλο είναι κάτι ανάλογο με την αλλαγή δέρματος του φιδιού, μια μεταμόρφωση που απαιτεί πόνο και μόχθο». Τι εννοεί; Συμφωνείτε ή διαφωνείτε με την άποψη του; Τεκμηριώστε την άποψή σας.

Απάντηση:

Ο Πασκάλ Μπρυκνέρ με μια ευφάνταστη παρομοίωση επιχειρεί να σκιαγραφήσει όλη αυτήν την πολύπλοκη και πολυαισθητηριακή διαδικασία, που οδηγεί στην ανακάλυψη, την ανοχή και την υιοθέτηση της πολιτισμικής διαφορετικότητας. Ο άνθρωπος κατεξοχήν κοινωνικό ον, δέχεται από πολύ μικρή ηλικία τις επιδράσεις της κοινωνικής ομάδας στην οποία ανήκει. Ακόμα κι αν δεν πάει ποτέ στη ζωή του σχολείο, η «εθνική αγωγή» και η πολιτισμική επίδραση, που θα ασκηθούν στον ψυχισμό του, θα είναι καθοριστικές. Ο άνθρωπος γεννιέται μία συγκεκριμένη χρονική στιγμή, σε ένα συγκεκριμένο εθνικό περιβάλλον και διαμορφώνει κάποια ιδιαίτερα «εθνικά» χαρακτηριστικά

μέσα από την αλληλόδραση αυτού του περιβάλλοντος. Αυτή η πραγματικότητα ούτε αναιρείται, ούτε ξεριζώνεται. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι ο άνθρωπος δεν μπορεί να επικοινωνήσει με τους άλλους «πολιτισμούς» και ότι οδηγείται με μαθηματική ακρίβεια σ' ένα στείρο και επικίνδυνο εθνοκεντρισμό.

Αντίθετα, ανάλογα με τη θέλησή του για επαφή με την «ετερότητα» ή τη γοντεία, που ασκεί επάνω του η ανακάλυψη των ιδιαίτερων πολιτισμικών κωδίκων των άλλων λαών, ο άνθρωπος πραγματοποιεί το αποφασιστικό βήμα· συμμετέχει στην πολιτιστική ζωή των «άλλων», εκτιμά τη διαφορετικότητα, θαυμάζει την εφευρετικότητα ή την επινοτικότητα των άλλων λαών και δε διστάζει να αφομοιώσει κάποια ξένα, προς το δικό του πολιτισμικό υπόβαθρο, στοιχεία. Αυτή η μεταμόρφωση δεν είναι απλή υπόθεση. Απαιτεί ελευθερία σκέψης, πνευματική ωριμότητα και τόλμη και φυσικά, σεβασμό προς τον «άλλο άνθρωπο». Ο «κοσμοπολίτης» πρέπει να είναι προετοιμασμένος γιατί θα έλθει σε σύγκρουση και θα συναντήσει την καχυποψία των «οικείων» του. Όμως η θέλησή του να αγγίξει την «ετερότητα» θα τον βοηθήσει να ξεπεράσει τη «συναισθηματική πίεση» και τις «αγκυλώσεις» του παρελθόντος. Η νέα φιλοσοφία και η νέα στάση ζωής του, θα τον αποζημιώσουν.

Άσκηση: Β.3.

Ο συγγραφέας στο κείμενό του, σε δύο τουλάχιστον περιπτώσεις, παραθέτει ρήσεις άλλων πνευματικών ανθρώπων. Τι σας θυμίζει αυτό; Τι εξυπηρετεί αυτή η τεχνική;

Απάντηση:

Σ' ένα δοκίμιο (ή και σε οποιαδήποτε άλλη γραπτή πνευματική εργασία) είναι πολύ συνηθισμένη η παράθεση απόψεων άλλων πνευματικών ανθρώπων, διανοουμένων ή ειδικών επιστημόνων. Με αυτό τον τρόπο, ο συγγραφέας, ενισχύει την αποδεικτική ισχύ των επιχειρημάτων του και διανθίζει -σπάζοντας τη μονοτονία- το κείμενό του. Ο Πασκάλ Μπρυκνέρ χρησιμοποιεί τη ρήση του Ναμπόκοφ για να αποδείξει «το επώδυνο» της διαδικασίας του κοσμοπολιτισμού, και τη ρήση του Ναϊπούλ για να καταδείξει την ανακολουθία, ανάμεσα στην παγκοσμιοποίηση της τεχνολογικής προόδου και την οικουμενοποίηση των θεμελιωδών δημοκρατικών δικαιωμάτων του ανθρώπου. Πρόκειται, δηλαδή, για ένα μέσο πειθούς (επίκληση στην αυθεντία) που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας για να κοινοποιήσει πιο εύκολα τις απόψεις του.

Άσκηση: Β.4.

Ο Πασκάλ Μπρυκνέρ είναι υπέρ ή κατά της παγκοσμιοποίησης; Ποια είναι τα είδη της παγκοσμιοποίησης που διακρίνει ο συγγραφέας στο εξεταζόμενο δοκίμιο; Απολογηστε τις απόψεις σας.

Απάντηση:

Ο συγγραφέας του εξεταζόμενου δοκιμίου τηρεί επιφυλακτική στάση απέναντι στην παγκοσμιοποίηση. Ως άμυνα απέναντι στον επικίνδυνο και μισαλλόδοξο εθνικισμό προτείνει τον κοσμοπολιτισμό, που διαφέρει απ' την παγκοσμιοποίηση σε τούτο: ο κοσμοπολιτισμός οδηγεί στην ανακάλυψη και την αποδοχή της ετερότητας, ενώ η παγκοσμιοποίηση στην παραγωγή κάποιων «υπερεθνικών» χαρακτηριστικών, που ισοπεδώνουν (ή εξαφανίζουν) την πολιτισμική διαφορετικότητα. Το παράδειγμα της ενιαίας διατροφικής κουλτούρας (φαστ φουντ, κόκα κόλα) και του ενιαίου πολιτισμού (αμερικανισμός, Disney World) είναι ενδεικτικό.

Επιπλέον, ο συγγραφέας είναι αρνητικός με τις «επιδόσεις» της παγκοσμιοποίησης για έναν ακόμα λόγο. Το δεύτερο «είδος» της παγκοσμιοποίησης, η τεχνολογική παγκοσμιοποίηση (το πρώτο είναι η πολιτισμική) δεν μπορεί να προωθήσει αυτά που ευαγγελίζεται. Δηλαδή τα ιδεώδη της δημοκρατίας, της ελευθερίας, του αντιρατσισμού και της γυναικείας χειραφέτησης. Η πρόοδος της τεχνολογίας διευκολύνει τη ζωή στις ανθρώπινες κοινωνίες, οι οποίες όμως, μπορούν να παραμείνουν ανελεύθερες, ανελαστικές και μισαλλόδοξες. Η πολιτική αλλαγή και ο ανθρωπισμός είναι θέμα εκπαίδευσης και αλλαγής των νοοτροπιών. Και ως εκ τούτου, δεν περνάει μέσα από τις οθόνες του Ιντερνέτ και τα «μηνύματα» των φορητών τηλεφώνων.

Άσκηση: Γ

Γράψτε ένα ελεύθερο κείμενο (άρθρο, πραγματεία, επιστολή) μέσα στο οποίο θα αναφαιίνεται η προσωπική σας στάση απέναντι στην «παγκοσμιοποίηση» (500-600 λέξεις).

Απάντηση:

Στην αυγή του εικοστού πρώτου αιώνα, γίνεται πολύς λόγος για την «παγκοσμιοποίηση». Η σαφέστατη τάση του πολιτικοκοινωνικού διεθνούς συστήματος και οι επιθυμίες των οικονομικών και κοινωνικών ελίτ, για τη δημιουργία μίας παγκόσμιας/ενιαίας αγοράς, όπου θα διακινούνται ελεύθερα τα κεφάλαια, τα αγαθά και οι πληροφορίες, έχει υποστηρικτές και φανατικούς εχθρούς.

Τα επιχειρήματα υπέρ της παγκοσμιοποίησης είναι γνωστά. Η ελεύθερη διακίνηση αγαθών, ανθρώπων και πληροφοριών, οικουμενοποιεί για πρώτη φορά την ανθρωπότητα και απομακρύνει το φάσμα ενός φονικού (και καταστροφικού για τον πλανήτη) παγκοσμίου πολέμου. Η εξάλειψη των εθνικιστικών παθών, της θρησκευτικής και της πολιτικής μισαλλοδοξίας και κατ' επέκταση, ο περιορισμός των φυλετικών ή άλλων διακρίσεων, μέσα από τον υπερκερασμό των συνόρων των εθνικών κρατών, είναι το δεύτερο στοίχημα αυτού του κινήματος.

Ωστόσο, η πραγματικότητα διαγράφεται διαφορετική. Μετά την πώση των καθεστώτων του «υπαρκτού σοσιαλισμού» (δεκαετία του 1990), το οικονομικό και πολιτικό μοντέλο ανάπτυξης, που προωθήθηκε ήταν ο άκρατος νεοφιλελευθερισμός. Ο ανεπτυγμένος δυτικός κόσμος (Ευρώπη, Βόρεια Αμερική, Ιαπωνία) αδιαφορώντας για το κόστος, αποδύθηκε σ' έναν αγώνα επαναδιανομής των οικονομικών ζωνών επιρροής και γεωπολιτικού ελέγχου των ομόρων περιοχών. Για την καλύτερη εξυπηρέτηση των συμφερόντων τους, προέκριναν ως «εργαλείο» διείσδυσης, το μοντέλο της Παγκοσμιοποιημένης οικονομίας.

Η οικονομική υποδούλωση του Τρίτου κόσμου από το ευκίνητο και διεθνοποιημένο Κεφάλαιο των ανεπτυγμένων χωρών, η εναγώνια αναζήτηση αγορών, αλλά και φθηνού εργατικού δυναμικού στις αναπτυσσόμενες χώρες, είναι η άλλη όψη του νομίσματος. Μία όψη ζοφερή, που καταργεί στην ουσία τις «περί αντιθέτου» διακηρύξεις των υποστηρικτών της παγκοσμιοποίησης.

Εδώ και μια δεκαετία, οπότε και το φαινόμενο, βρίσκεται σε πλήρη ανάπτυξη, η κατάσταση του παγκόσμιου πληθυσμού χειροτέρευσε. Ο ανεπτυγμένος κόσμος καταλαμβάνει τους φυσικούς πόρους των αναπτυσσόμενων χωρών, καταστρέφει αλόγιστα το περιβάλλον, δίκως να περιορίζει τους ρύπους των βιομηχανιών του και στην προσπάθειά του για εύρεση αγορών, αναζωπυρώνει εθνικισμούς, φυλετικά μίσση και θρησκευτικούς φανατισμούς. Επιπλέον, τα δύο τρίτα του παγκόσμιου πληθυσμού πένονται και το χρέος του Τρίτου κόσμου έχει φθάσει σε δυσθεώρητα ύψη. Σύμφωνα με έκθεση του Ο.Η.Ε., τα έσοδα της πολυεθνικής Micro-Soft, είναι ίσα με το Α.Ε.Π. 25 αναπτυσσόμενων χωρών.

Αλλά και μέσα στους κόλπους των δυτικών κοινωνιών η κατάσταση επιδεινώθηκε. Για πρώτη φορά στην ιστορία, ενώ καταγράφεται εκπληκτική άνοδος στην παραγωγή των αγαθών, οι άνθρωποι έρχονται σε επαφή με φαινόμενα ακραίας φτώχειας και εξαθλίωσης. Από τη μια μεριά υπάρχουν οι ελίτ που ευημερούν και από την άλλη, τα εκατομμύρια που δυστυχούν. Οι ευάλωτες κοινωνικές ομάδες του πληθυσμού είναι τα πρώτα θύματα της παγκοσμιοποίησης. Επιπροσθέτως, οι ανεπτυγμένες χώρες, αφού

ευνόησαν την είσοδο εκατομμυρίων εξαθλιωμένων κατοίκων των φτωχών χωρών, με στόχο την αύξηση της παραγωγής και την πειθάρχηση του ντόπιου εργατικού δυναμικού, τώρα με το πρόσχημα της «τρομοκρατίας» και της εγκληματικότητας προωθούν σχέδια περιορισμού της μετανάστευσης.

Από τη στιγμή όμως, που οι χώρες προέλευσης των μεταναστών, καταληστευμένες από την αποικιοκρατία του παρελθόντος και καθημαγμένες από τις περιφερειακές συγκρούσεις, αδυνατούν να θρέψουν το πλεόνασμα του πληθυσμού, το φαινόμενο της μετανάστευσης και της εξαθλίωσης θα ενταθεί.

Οι πιο πάνω απόψεις είναι λίγες από τις απάσεις «των πολεμίων» της παγκοσμιοποίησης, οι οποίοι αποτελώντας ένα πολύβουο και «πολύχρωμο», πολιτικά και κοινωνικά, πλήθος, ακολουθούν τους ηγέτες των ανεπτυγμένων χωρών στις «άτυπες» συσκέψεις (σύνοδος G8, Ευρωπαϊκές σύνοδοι κορυφής, Οικονομικό φόρουμ κ.α.), διεκδικώντας μία άλλη πορεία. Μία παγκοσμιοποίηση με ανθρώπινο πρόσωπο.

4ο ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Το δικαίωμα σε έναν αξιοπρεπή θάνατο

Η ευθανασία, θεσμός που εφαρμόζεται ήδη στην Ολλανδία, προκαλεί προβληματισμό καθώς μπορεί να λειτουργήσει και ως σύγχρονος Καιάδας

Μέχρι σήμερα η Ολλανδία προσέλκυε τουρίστες για τα λουλουδιασμένα λιβάδια της και για την υπέροχη ατμόσφαιρα των πόλεών της. Ίσως στο μέλλον προστεθεί ακόμα ένας λόγος: Ο τουρισμός θανάτου! Όσο μακάβριο κι αν ακούγεται τίποτα δεν αποκλείεται καθώς η Ολλανδία έγινε η πρώτη Ευρωπαϊκή χώρα που τελεσίδικα έθεσε σε εφαρμογή την ευθανασία από την 10η Απριλίου. Η διαδικασία που προβλέπεται βέβαια δεν είναι καθόλου απλή. Ο ασθενής πρέπει να πάσχει από ανίατη ασθένεια, να υποφέρει αβάσταχτα, χωρίς περιθώρια βελτίωσης. Επίσης, πρέπει να έχει υποβάλλει ο ίδιος γραπτή αίτηση ευθανασίας. Την κατάστασή του πρέπει να έχουν βεβαιώσει δύο γιατροί. Επιπλέον, προβλέπεται και επιτροπή αποτελούμενη από γιατρό, δικηγόρο και ειδικό ιατρικής δεοντολογίας, η οποία θα εξετάζει κάθε περίπτωση και θα μπορεί να απευθύνεται στις εισαγγελικές αρχές εάν υπάρχει αμφισβήτηση. Η συγκεκριμένη νομοθετική ρύθμιση πάντως έρχεται σαν επιστέγασμα μιας ήδη εφαρμοσμένης πρακτικής. Μελέτες αναφέρουν ότι μόνο μέσα στο 2000, οι Ολλανδοί γιατροί έχουν κάνει χρήση ευθανασίας (είτε ενεργητικής μορφής, δηλαδή με τη χορήγηση φαρμάκων που οδηγούν στο θάνατο, είτε παθητικής, με την άρση της υποστήριξης της ζωής του ασθενούς) σε 2.213 ανθρώπους στην πλειοψηφία καρκινοπαθείς.

Με έκδηλη ικανοποίηση υποδέχτηκαν αυτό το βήμα οι οπαδοί της ευθανασίας σε

όλη την Ευρώπη, υποστηρίζοντας ότι ο κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα σε έναν αξιοπρεπή θάνατο και δεν μπορεί να είναι υποχρεωμένος να υπομένει μία παρατεταμένη κατάσταση αφόρητων πόνων ή πλήρους ανημποριάς, χωρίς προοπτική ανάκαμψης. Το Βρετανικό ανώτατο δικαστήριο επέτρεψε σε γυναίκα που έπασχε από ανίατη ασθένεια να αποφασίσει πότε θα θέσει τέρμα στη ζωή της. Υποστηρικτές της ευθανασίας υπάρχουν και στην Ελλάδα [....].

✓ *Τι λένε οι γιατροί*

Ρεύμα υπέρ της ευθανασίας λοιπόν; Αφού αποτύχαμε να κατακτήσουμε πλήρως το δικαίωμα σε μια αξιοπρεπή ζωή, πάμε να κατοχυρώσουμε -τουλάχιστον- το δικαίωμα σε έναν αξιοπρεπή θάνατο; Κι όμως τα πράγματα δεν είναι μονοσήμαντα, καθώς υπάρχουν και εντονότερες αντιδράσεις, οι οποίες δεν περιορίζονται στους θρησκευτικούς ή συντηρητικούς κύκλους. Οι Εκκλησίες βέβαια είναι φανατικά αντίθετες [...], αλλά οι πιο σημαντικές αντιδράσεις προέρχονται από τον ιατρικό κόσμο. Ο Παγκόσμιος Ιατρικός Σύλλογος θεωρεί ότι οποιαδήποτε μορφή ευθανασίας αντίκειται στην ιατρική ηθική, ενώ καταδίκασε σχεδόν ομόφωνα (με τη διαφοροποίηση μόνο του Ολλανδού εκπροσώπου) την ολλανδική πρωτοβουλία. Ανάλογο είναι το κλίμα και ανάμεσα στην ελληνική ιατρική κοινότητα. Πολλοί γιατροί θεωρούν ότι με την ευθανασία παραβιάζεται το θεμέλιο της ιατρικής φιλοσοφίας, δηλαδή ο όρκος του Ιπποκράτη που ρητά αναφέρει: «να μη δώσω ποτέ σε κανέναν, έστω κι αν μου το ζητήσει, θανατηφόρο φάρμακο, ούτε να δώσω ποτέ τέτοια συμβουλή». Άλλοι υπογραμμίζουν ότι ξεθεμελιώνεται πλήρως η ιατρική αντίληψη που οικοδομήθηκε μετά την κτηνωδία του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και αποτυπώθηκε στη Διακήρυξη της Γενεύης το 1948. «Ο καθέννας έχει το δικαίωμα στη ζωή», «κανένας γιατρός δεν επιτρέπεται να πειραματίζεται ή να σκοτώνει ανθρώπινες υπάρξεις», τονίζει η Διακήρυξη. Δεν είναι τυχαίο ότι πολλές ιατρικές ή άλλες ενώσεις που αντιτίθενται στην ευθανασία κάνουν αναφορά στα προγράμματα ευθανασίας των ναζί, με τα οποία εξοντώθηκαν χιλιάδες ανάπηροι και άτομα με νομικά προβλήματα.

✓ **Φρικτή επιλογή**

Εναντίον της ευθανασίας έχουν ταχθεί και εκπρόσωποι του εναλλακτικού χώρου που συχνά φέρεται να υποστηρίζει ανάλογες λογικές. Είναι χαρακτηριστική η περίπτωση του προεδρικού υποψηφίου των Πρασίνων των Η.Π.Α., Ράλφ Νέιντερ, ο οποίος ανοίγει και μία άλλη οπτική. [....]. Τόνισε «ότι υπάρχει μεγάλος κίνδυνος μια σειρά γιατροί και μάντζερ του συστήματος περίθαλψης να ωθήσουν ασθενείς στην οδό της ευθανασίας για να μειωθεί το κόστος περίθαλψης των ανίατων ασθενειών», το οποίο είναι εξαιρετικά μεγάλο. «Είναι ανελέητο να οδηγούνται άνθρωποι στο θάνατο, επειδή δεν αντιμετωπίζονται αποτελεσματικά οι πόνοι τους», συμπληρώνει. Την αντίθεσή τους να χρησιμοποιηθεί ο θάνατος ως το τέλειο -και τελικό- αναλγητικό, έχουν εκφράσει και πολλοί Έλληνες γιατροί. Ο ιατρός-ακτινολόγος κ. Σάββας Μάτσας χαρακτηρίζει «φρικτή επιλογή την ευθανασία» [...]. Σημειώνει μάλιστα ότι «το πέρασμα από την ιατρική της Υγείας στο μάντζμεντ της περίθαλψης» εγκυμονεί τρομερούς κινδύνους [...].

✓ **Σύγχρονος Καιάδας**

Οργανώσεις ατόμων με ειδικές ανάγκες, όπως αυτή με τον έκδηλο τίτλο «όχι νεκροί ακόμα!», καταγγέλλουν ότι αρκετά νοσοκομεία στις ΗΠΑ αρνούνται να δεχτούν και να περιθάλψουν άτομα που κρίνουν ότι δεν υπάρχει περιθώριο βελτίωσης της κατάστασής τους. Μήπως ανοίγει η τρομακτική πόρτα ενός σύγχρονου Καιάδα, που το ρόλο των θεών θα παίζουν ο πλεονασματικός ισολογισμός του νοσοκομείου, το συμφέρον της ασφαλιστικής εταιρείας ή τα ταπεινότερα κίνητρα των συγγενών;

Ο κ. Τούντας θεωρεί υπερβολικές αυτές τις ανησυχίες αφού «η απόφαση του ατόμου έχει να κάνει με τη ζωή του και δεν μπορεί παρά να παρθεί με εξαιρετική προσοχή». Ο κ. Τούντας υποστηρίζει μάλιστα ότι για να διασφαλισθούν οποιεσδήποτε παρενέργειες «πρέπει να τεθούν δύο αυστηρές προϋποθέσεις, οι οποίες μάλιστα να ικανοποιούνται ταυτόχρονα. Πρώτο, το να δηλώσει υπεύθυνα και γραπτά ο ασθενής ότι επιθυμεί να μπει σε αυτή τη διαδικασία και μάλιστα σε βεβαιωμένες συνθήκες διαύγειας, ψυχραιμίας και λογικής. Δεύτερο, να υπάρχει η συμφωνία του ιατρικού παράγοντα ότι η επιστήμη δεν μπορεί να προσφέρει τίποτα στη συνέχεια».

Παρ' όλα αυτά, η απόφαση δεν είναι εύκολη. Αλήθεια, πώς μπορεί κάποιος να βρίσκεται σε κατάσταση διαύγειας όταν υποφέρει από αφόρητους πόνους και δεν ακολουθεί μια παρηγορητική θεραπεία; Ή όταν βρίσκεται σε κατάσταση κοινωνικής περιθωριοποίησης και χαμηλής αυτοεκτίμησης; Ακόμα και το μη αναστρέψιμο της κατά-

στασης τίθεται υπό συζήτηση. Και όχι μόνο βιολογικά, αλλά και ψυχολογικά. [...]. Σίγουρα δεν υπάρχουν εύκολες απαντήσεις. Ο κ. Τούντας τονίζει ότι «το πρόβλημα της ευθανασίας δεν είναι ένα εύκολο θέμα. Είναι λεπτό και πολύπλοκο. Θα χρειασθεί συζήτηση και διερεύνηση. Αλλά η νομιμοποίησή της στην Ολλανδία μας δίνει τη δυνατότητα να διερευνήσουμε τυχόν προβλήματα που θα δημιουργούνται».

Η επέκταση πάντως της κουλτούρας του θανάτου μπορεί να οδηγήσει σε τρομερά αποτελέσματα. Στην Ολλανδία ήδη συζητείται εάν πρέπει να συνταγογραφούνται τα λεγόμενα «κάπια αυτοκτονίας» σε άτομα μεγάλης ηλικίας, ακόμα κι αν αυτά δεν πάσχουν από κάποια καταληκτική ασθένεια αλλά απλώς νιώθουν αποφασισμένα να πεθάνουν!

Γιάννης Ελαφρός

Η Καθημερινή, Κυριακή 21 Απριλίου 2002.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Άσκηση: Α

Γράψτε μία περίληψη του κειμένου (έως 150 λέξεις).

Απάντηση:

Η νομοθετική θέσπιση της ευθανασίας στην Ολλανδία προκάλεσε και προκαλεί ένα δημόσιο διάλογο μεταξύ επιστημόνων, διανοούμενων και ειδικών ερευνητών. Για τους οπαδούς της ευθανασίας, η απόφαση αυτή ήταν μία νίκη στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αφού κάθε άνθρωπος θα έχει το δικαίωμα σε έναν αξιοπρεπή θάνατο, δίχως τις προχωρημένες καταστάσεις των αφόρητων πόνων και της πλήρους ανημπορίας. Ωστόσο, υπάρχει και ο αντίλογος που δεν εκφράζεται μόνο από τους γνωστούς θρησκευτικούς / συντηρητικούς κύκλους, αλλά και από εναλλακτικούς / προοδευτικούς χώρους. Όπως επισημαίνεται, υπάρχει ο κίνδυνος, η ευθανασία να μετατραπεί σ' ένα εργαλείο οικονομικών κερδών, αφού αυτή (υπό κατάλληλης συνθήκης) θα εφαρμόζεται με σκοπό το μέγιστο κέρδος των νοσοκομείων και των ασφαλιστικών εταιρειών. Σε κάθε περίπτωση το παράδειγμα της Ολλανδίας θα χρησιμεύσει για την εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων, για όσο καιρό θα εφαρμόζεται εκεί η ευθανασία.

Άσκηση: Β.1.

α. Συγκεντρώστε τους ειδικούς επιστημονικούς όρους του κειμένου.

Απάντηση:

Οι ειδικοί επιστημονικοί όροι του κειμένου είναι οι ακόλουθοι: «ευθανασία», «ευθανασία ενεργητικής μορφής», «ευθανασία παθητικής μορφής», «άρση της υποστήριξης της ζωής του ασθενούς», «ιατρός - ακτινολόγος», «αναλγητικό», «κατάσταση διαύγειας», «μη αναστρέψιμο της κατάστασης» και «συνταγογραφούνται».

β. Δώστε την ερμηνεία των πιο κάτω λέξεων: τελεσίδικα, δεοντολογία, αντίκειμαι, μάνατζμεντ, καταληκτικός, Καιάδας.

Απάντηση:

Η ερμηνεία των πιο πάνω λέξεων είναι η ακόλουθη:

τελεσίδικα = αμετάκλητα. Αυτό που έχει οριστική σημασία.

δεοντολογία = Το σύνολο των κανόνων που ρυθμίζουν το πως πρέπει να συμπεριφέρεται κάποιος (λ.χ. ένας επιστήμονας) ή τι είδους μεθόδους να χρησιμοποιεί.

αντίκειμαι = βρίσκομαι σε αντίθεση, σε διαφωνία ή σύγκρουση.

μάνατζμεντ = το σύνολο των χειρισμών και των μεθόδων που συνιστούν την τεχνική οργάνωση και διοίκηση μιας επιχείρησης.

καταληκτικός = αυτός με τον οποίο καταλήγει ή τελειώνει κάτι.

Καιάδας = Το γνωστό χάσμα του Ταϋγέτου, όπου οι Σπαρτιάτες έριχναν τους εγκληματίες, τους ιερόσυλους και κατά μία μαρτυρία τα καχεκτικά παιδιά. Στις μέρες μας, ο Καιάδας συμβολίζει τη σκληρότητα με την οποία το κοινωνικό σύστημα αντιμετωπίζει τους μειονεκτούντες.

Άσκηση: Β.2.

Μπορείτε να δώσετε τον ορισμό της ευθανασίας; Ποια είδη της περιγράφει εδώ ο συγγραφέας;

Απάντηση:

Ως ευθανασία τα λεξικά και οι εγκυκλοπαίδειες, ορίζουν τον καλό και ανώδυνο θάνατο. Ειδικότερα, ως ευθανασία ορίζεται η διακοπή της ζωής με τεχνητά μέσα και ανώδυνο τρόπο σε περιπτώσεις ανιάτων ασθενειών ή προκειμένου να επισπευθεί η αγωνία ενός ετοιμοθάνατου. Στις μέρες μας, ως ευθανασία, προβάλλεται το δικαίωμα ε-

νός ασθενούς να επιλέξει έναν ανώδυνο θάνατο σε περιπτώσεις ανιάτων, βασανιστικών ασθενειών, για τις οποίες δεν υπάρχει περίπτωση θεραπείας.

Ο συγγραφέας διακρίνει δύο είδη ευθανασίας: την **παθητική** και την **ενεργητική**. Λέγοντας **ενεργητική ευθανασία** εννοεί τη διακοπή της ζωής του ασθενούς με τεχνικά - ιατρικά μέσα. Αντίθετα, η **παθητική ευθανασία** αφορά στην άρση της μηχανικής υποστήριξης της ζωής του ασθενούς.

Άσκηση: Β.3.

Εντοπίστε και σχολιάστε τα επιχειρήματα που χρησιμοποιούν οι επικριτές του θεσμού της ευθανασίας.

Απάντηση:

Οι κύκλοι που αντιτίθενται στην ευθανασία, ως νομική ρύθμιση, είναι τρεις. Στον πρώτο ανήκουν οι Εκκλησίες (Καθολική, Ορθόδοξη) και οι συντηρητικοί κύκλοι. Ο δεύτερος κύκλος περιλαμβάνει ανθρώπους από τον ιατρικό κόσμο και ο τρίτος κύκλος αποτελείται από οργανώσεις του «εναλλακτικού χώρου» που δίδουν στο όλο θέμα μια διαφορετική (μη ηθική) διάσταση.

Πιο συγκεκριμένα, ο πρώτος κύκλος αντίκειται στη θέσπιση της ευθανασίας για λόγους ηθικούς/θρησκευτικούς. Η χριστιανική θρησκεία θεωρεί την ευθανασία, «ύβρη» απέναντι στον άνθρωπο και το δημιουργό. Σύμφωνα με τη χριστιανική διδασκαλία ο άνθρωπος δεν μπορεί να αφαιρέσει τη ζωή του, γιατί δεν του ανήκει. Η ευθανασία ταυτίζεται με την αυτοκτονία και αποτελεί «αμάρτημα».

Οι αντιδράσεις που προέρχονται από τον ιατρικό κόσμο είναι κυρίως δεοντολογικές και ηθικές. Σύμφωνα με τον «όρκο του Ιπποκράτη», κανένας ιατρός δεν μπορεί να βοηθήσει στην αφαίρεση ανθρώπινης ζωής με οποιονδήποτε τρόπο. Επιπλέον, σύμφωνα με τη συνθήκη της Γενεύης, η οποία, όπως υποστηρίζεται, «ξεθεμελιώνεται» με τη θέσπιση της ευθανασίας, κανένας ιατρός δεν μπορεί να συναινέσει στην εξόντωση ανθρώπινων υπάρξεων ή να πειραματιστεί επάνω σ' αυτόν τον τομέα. Ένα τρίτο επιχείρημα που χρησιμοποιείται από τον ιατρικό κόσμο είναι ότι η μάχη για τη ζωή πρέπει να δίνεται μέχρι την τελευταία στιγμή και δεν πρέπει να προκρίνεται ο θάνατος ως το τέλειο -και τελικό- αναλγητικό.

Τα επιχειρήματα των κύκλων που πρόσκεινται στον «εναλλακτικό χώρο», δίνουν μία άλλη διάσταση στο πρόβλημα. Όπως επισημαίνεται, η «ευθανασία» μπορεί να σημάνει το πέρασμα από την «ιατρική της υγείας» στο «μάνατζμεντ της περίθαλψης». Με το «νομικό προηγούμενο» της Ολλανδίας μπορεί να δημιουργηθεί μία κυνική και απάνθρω-

πη κατάσταση, όπου ηθικά πωρωμένοι ιατροί, ασφαλιστές και συγγενείς, θα προκρίνουν την ευθανασία, ακόμα και σε περιπτώσεις, όπου θα υπάρχει η περίπτωση ανάνηψης ή ίασης, με σκοπό το μέγιστο κέρδος. Η κατάσταση αυτή μπορεί να γίνει εφιαλτική, ειδικά σε εποχές όπως η σημερινή, που προτάσσεται το κέρδος και το θετικό ισοζύγιο, έναντι του ανθρώπου. Οι καταγγελίες από διάφορες οργανώσεις (λ.χ. Όχι νεκροί ακόμα) δείχνουν ότι τείνει να διαμορφωθεί μία φιλοσοφία ευθανασίας, σε περιπτώσεις όπου η περίθαλψη πηγαίνει σε μάκρος ή σε περιπτώσεις όπου τα άτομα είναι οικονομικά και κοινωνικά περιθωριοποιημένα.

Άσκηση: Β.4.

Σχολιάστε τη χρήση των πλαγιότιτλων στο πιο πάνω άρθρο.

Απάντηση:

Όπως μπορούμε να διαπιστώσουμε το εξεταζόμενο κείμενο περιέχει τρεις πλαγιότιτλους και μία σαφή διαίρεση σε ενότητες. Είναι πολύ συνηθισμένο, σε διάφορα άρθρα που δημοσιεύονται στον ημερήσιο τύπο να υπάρχει αυτού του είδους η μορφή, γιατί εξυπηρετεί συγκεκριμένους στόχους. Πρώτα - πρώτα, ο ίδιος ο συγγραφέας σχηματοποιεί την εργασία του και τη δουλεύει καλύτερα, διαιρώντας την σε επιμέρους κεφάλαια, με σχετική αυτονομία. Έπειτα, αυτή η διαίρεση εξυπηρετεί και τον αναγνώστη, αφού με μία γρήγορη ματιά, έχει μπροστά του, σχεδόν ανάγλυφη, την οπτική του αρθρογράφου, τη συλλογιστική του πορεία και τον προβληματισμό του. Τέλος, οι πλαγιότιτλοι επισημαίνουν τα μέρη του άρθρου, αλλά και τα όρια μέσα στα οποία κινήθηκε ο συγγραφέας, κατά τη διαπραγμάτευση του υλικού του.

Άσκηση: Γ

Είστε υπέρ ή κατά της ευθανασίας. Διατυπώστε τις απόψεις σας σ' ένα ελεύθερο κείμενο: άρθρο, επιστολή, δοκίμιο. (500-600 λέξεις).

Απάντηση:

[Σημείωση: Εμείς εδώ, προτείνουμε ένα υπόδειγμα απάντησης, τασσόμενοι κατά της ευθανασίας. Την αντίθετη άποψη έχουμε αναπτύξει στην «Άσκηση 11», της «7ης Ενότητας» του «2ου Κεφαλαίου» (σελ. 256)].

Η ευθανασία ως διαδικασία «καλού» και «ανώδυνου» θανάτου, που σκοπό έχει την επίσπευση της αγωνίας ενός ετοιμοθάνατου, ή τον τερματισμό της ταλαιπωρίας ενός αρρώστου, που πάσχει από ανίατο νόσημα έχει προκαλέσει ποικίλες αντιδράσεις και σχόλια. Η απόφαση μάλιστα της ολλανδικής βουλής να θεσπίσει νομοθετικό διάταγμα που επιτρέπει την ευθανασία, υπό αυστηρές προϋποθέσεις, γεννά ποικίλα και πολλαπλά ερωτήματα.

Το δικαίωμα στον αξιοπρεπή θάνατο, της απόλυτης ελευθερίας σκέψης και βούλησης και ο οίκτος για τους ανιάτως πάσχοντες, προβάλλονται ως τα κυριότερα επιχειρήματα, των υποστηρικτών της ευθανασίας. Τα επιχειρήματα αυτά είναι ισχυρά, αλλά δεν είναι ακλόνητα. Πιο συγκεκριμένα, το δικαίωμα στον αξιοπρεπή θάνατο συνδέεται με το αναπαλλοτρίωτο δικαίωμα του ανθρώπου στη ζωή, έτσι όπως προστατεύεται από την Οικουμενική Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε. (10/12/1948). Για να περάσουμε στο πεδίο του αξιοπρεπή θανάτου, πρέπει να πετύχουμε μία αξιοπρεπή ζωή για όλα τα ανθρώπινα όντα, ανεξαρτήτως φύλου, φυλής, χρώματος, εθνικής, θρησκευτικής ή κοινωνικής καταγωγής. Εξάλλου, σε περιπτώσεις ανιάτων ασθενειών και χωρίς την ελπίδα κάποιας παρηγορητικής θεραπείας, είναι αμφίβολο αν κάποιος άνθρωπος έχει εκείνη τη διαύγεια, για να ορίσει «τον αξιοπρεπή θάνατό του».

Και το δικαίωμα στην απόλυτη ελευθερία σκέψης και βούλησης, συνδέεται με αυτή την ιδιαίτερη κατάσταση που βρίσκεται ένας ασθενής, όταν γνωρίζει ότι οι πιθανότητες ίασής του είναι ελάχιστες. Ο άνθρωπος τότε, μπροστά στο φάσμα του θανάτου ξεπερνάει τα όρια της ανθρωπίνης ύπαρξης και βρίσκεται σε μία υπαρξιακή/οριακή, σχεδόν εξωανθρώπινη, κατάσταση. Επομένως, η απόλυτη ελευθερία σκέψης και βούλησης, πρέπει να εξετάζεται με κάποια σχετική επιφύλαξη. Ο οίκτος, τέλος, προς τη μαρτυρική πορεία ενός ανίατα αρρώστου ή ανήμπορου, μετριάζεται, αν λάβουμε υπόψη μας τις προόδους της ιατρικής σ' αυτόν τον τομέα.

Αντίθετα, οι κύκλοι που αντιτίθενται στην ευθανασία (και αναφερόμαστε στους ιατρικούς και κοινωνικοπολιτικούς, μόνο, κύκλους) προσεγγίζουν το θέμα πολιτικά και ηθικά/δεοντολογικά. Πιο αναλυτικά, ένα μεγάλο τμήμα του ιατρικού κόσμου πιστεύει ότι η αναγωγή της ευθανασίας σε θεσμό, απειλεί να «ξεθεμελιώσει» και τον ίδιο τον οντολογικό χαρακτήρα της ιατρικής, που είναι η πάλη για τη ζωή και την υγεία. Όπως επισημαίνεται, η ευθανασία αντίκειται στον «όρκο του Ιπποκράτη», αλλά και στη συνθήκη της Γενεύης (1948), η οποία απαγορεύει ρητά, τη συμμετοχή ενός ιατρού ή τη συναίνεσή του, στην αφαίρεση της ζωής μιας ανθρωπίνης ύπαρξης ή τους πειραματισμούς του, επάνω σ' αυτόν τον τομέα.

Τέλος, από πολιτικούς φορείς του «εναλλακτικού χώρου», διατυπώνεται και η ακόλουθη άποψη. Στην εποχή μας, όπου το μέγιστο κέρδος επισκιάζει κάθε αγαθή προαίρεση, το παράδειγμα της Ολλανδίας μπορεί να οδηγήσει σε πλήρη αποδόμηση του «ιατρικού μοντέλου» που ακολουθούνταν μέχρι τώρα. Με τη σκέψη ότι η ευθανασία μπορεί να αποφέρει πλεονασματικά κεφάλαια σε νοσοκομεία και ασφαλιστικές εταιρείες, είναι πιθανόν να δούμε στο μέλλον, να οδηγούνται προς αυτό το σύγχρονο «Καιάδα» και περιπτώσεις, που δεν πληρούν τις αυστηρές προϋποθέσεις, που έθεσε ο ολλανδός νομοθέτης. Οι χρονοβόρες και ακριβές περιθάλψεις θα περικόπονται, και θα προτείνεται, ως τέλειο -και τελικό- αναλγητικό, ο θάνατος.

Εμείς για όλους αυτούς τους λόγους αντιμετωπίζουμε την «ολλανδική προσπάθεια» με επιφύλαξη, πιστεύοντας ότι ο διάλογος που ξεκίνησε, θα δια φωτίσει πολλές πτυχές αυτού του επίκαιρου θέματος.

5ο ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Μια Παγκόσμια διατροφική κρίση

Η παραγωγή κυρίως ζωϊκών πρωτεϊνών ευθύνεται για ασθένειες αλλά και για υποσιτισμό ενός δισεκατομμυρίου ανθρώπων.

Στη διάσκεψη του Παγκοσμίου Οργανισμού Τροφίμων αυτή τη βδομάδα στη Ρώμη, το μενού των επίσημων γευμάτων ήταν πιο ενδιαφέρον από το ίδιο το περιεχόμενο των συνεδριάσεων. Στα διαλείμματα των συζητήσεων περί πείνας και υποσιτισμού, οι υπουργοί Γεωργίας απόλαυσαν το κρέας τους, που σε πολλές περιπτώσεις ήταν βοδινό. Κι εδώ βρίσκεται το παράδοξο.

Καθημερινά εκατοντάδες εκατομμύρια άνθρωποι στον κόσμο πεινούν διότι όλο και μεγαλύτερο τμήμα της καλλιεργήσιμης γης φυτεύεται με σπόρους που χρησιμοποιούνται ως ζωοτροφές, όχι για τη διατροφή ανθρώπων. Και βέβαια, τα ζώα που τρέφονται με αυτές τις καλλιέργειες καταναλώνονται από τους πλουσιότερους κατοίκους του πλανήτη, ενώ οι υπόλοιποι υποσιτίζονται ή πεθαίνουν της πείνας. Η μετάβαση της παγκόσμιας γεωργίας από την καλλιέργεια τροφής στην καλλιέργεια ζωοτροφής είναι μία νέα διεστραμμένη πρακτική, με συνέπειες που θα μπορούσαν να είναι σοβαρότερες από οποιοδήποτε άλλο κακό έχει κάνει ποτέ άνθρωπος σε άνθρωπο.

Αυτή τη στιγμή, πάνω από το 70% της αγροτικής παραγωγής των ΗΠΑ προορίζεται για τη διατροφή ζώων, κυρίως βοοειδών. Τα βοοειδή είναι τα πλέον αδηφάγα, οι «Κάνιλακ» των ζώων. Για να κερδίσει ένα μοσχάρι μισό κιλό βάρος, χρειάζεται να καταναλώσει πάνω από τέσσερα κιλά τροφής, εκ των οποίων τα 2,7 πρέπει να είναι δημη-

τριακά ή υποκατάστατα δημητριακών. Συνολικά, μόνο το 11% της τροφής των βοοειδών γίνεται κρέας, ενώ τα υπόλοιπα χάνονται στη μετατροπή, χρησιμοποιούνται για τις φυσιολογικές λειτουργίες του οργανισμού τους, συντηρούν μέρη του ζώου που δεν τρώγονται, ή αποβάλλονται ως περιτώματα.

✓ **Τεχνητή διατροφική αλυσίδα**

Το γεγονός ότι τα ζώα που καταλήγουν στο πιάτο μας καταναλώνουν μεγάλο μέρος των δημητριακών του πλανήτη είναι ένα εξαιρετικά πρόσφατο φαινόμενο στη παγκόσμια γεωργία. Η σταδιακή μετάβαση στο μοντέλο αυτό τα τελευταία πενήντα χρόνια έγινε χωρίς συζήτηση - παρ' όλα αυτά έχει πολύ μεγαλύτερη επίδραση στην κατανομή των τροφίμων από οποιοδήποτε παράγοντα της σύγχρονης ιστορίας. Είναι μία τεχνητή διατροφική αλυσίδα, η πλέον άνιση της ιστορίας.

Στις αναπτυσσόμενες χώρες, ο αγροτικός πληθυσμός εξεγείρεται κατά καιρούς, ζητώντας αναδασμό της γης. Έτσι, το ζήτημα της ιδιοκτησίας της γης αποτελεί αντικείμενο πολιτικής αντιπαράθεσης, όμως το θέμα των χρήσεων της καλλιεργήσιμης γης παραμένει εκτός συζήτησης.

Παραδεχόμαστε σχεδόν αξιωματικά ότι για να θρέψουμε τον κόσμο με περισσότερες πρωτεΐνες πρέπει να τον ταΐσουμε με περισσότερο κρέας.

Όμως, ένα εκτάριο φυτεμένο με δημητριακά παράγει πέντε φορές περισσότερες πρωτεΐνες από ένα εκτάριο που προορίζεται για τη διατροφή ζώων. Αν μάλιστα φυτέψουμε την ίδια έκταση με όσπρια (φασόλια, αρακάς, φακές) παράγουμε δέκα φορές περισσότερες πρωτεΐνες, ενώ αν τη φυτέψουμε λαχανικά, η πρωτεϊνική παραγωγή μπορεί ως και να δεκαπενταπλασιαστεί.

Οι εταιρείες, που παράγουν τους σπόρους και τα χημικά λιπάσματα, εκτρέφουν τα ζώα και ελέγχουν τα σφαγεία και τη διανομή του κρέατος, προσπαθούν να μας πείσουν ότι το καλύτερο κρέας προέρχεται από ζώα που έχουν τραφεί με δημητριακά. Αυτό είναι «το ανώτατο σκαλί της κλίμακας των πρωτεϊνών» και, σύμφωνα με τη λογική αυτή το κύρος μιας χώρας αυξάνεται όσο πλησιάζει σ' αυτό το στάδιο. Το αμερικάνικο περιοδικό *Farm Journal* απηχεί τις προκαταλήψεις αυτές: «Οι αναπτυσσόμενες χώρες πρέπει να παράγουν περισσότερο κρέας (...) Αρχίζουν προωθώντας την παραγωγή αυγών και πουλερικών, γιατί αυτή είναι η γρηγορότερη και φθηνότερη πηγή μη φυτικών πρωτεϊνών. Μετά, αν η οικονομία τους το επιτρέπει, ανεβαίνουν την κλίμακα των πρωτεϊνών και φθάνουν στο χοιρινό, στο γάλα, στα βοοειδή ελευθέρως βοσκής και, τελικά αν μπορούν, στα βοοειδή που τρέφονται με δημητριακά». Προτρέποντας άλλες χώρες

να «ανεβούν την κλίμακα», οι Αμερικάνοι αγρότες εξυπηρετούν τα συμφέροντα τους. Πάνω από από τα δύο τρίτα των δημητριακών που εξαγουν οι ΗΠΑ προορίζονται για τη διατροφή των ζώων.

✓ *Το παράδειγμα της Αιθιοπίας*

Πολλές χώρες ακολούθησαν αυτή τη συμβουλή. Ένα από τα χαρακτηριστικότερα και πλέον τραγικά παραδείγματα είναι αυτό της Αιθιοπίας.

Την περίοδο του μεγάλου λιμού του 1984, καθώς χιλιάδες άτομα πέθαιναν καθημερινά από την πείνα, η Αιθιοπία καλλιεργούσε λιναρόσπορο και ελαιοκράμβη, που εξαγόταν ως ζωοτροφές στη Βρετανία και άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Είναι τρομερό το ότι το 80% των παιδιών που υποσιπίζονται ζουν σε χώρες που έχουν πλεόνασμα γεωργικών προϊόντων, το οποίο συχνά αποτελείται από ζωοτροφές. Στις αναπτυσσόμενες χώρες η παραγωγή δημητριακών για τη διατροφή των ζώων έχει τριπλασιαστεί από το 1950, και σήμερα ξεπερνά το 21% της συνολικής παραγωγής δημητριακών. Στο Μεξικό, το ποσοστό της παραγωγής δημητριακών που καταναλώνεται από ζώα αυξήθηκαν από το 5% το 1960 στο 45% σήμερα, στην Ταϊλάνδη από το 1% στο 30% και στην Αίγυπτο από το 3% στο 31% σήμερα. Συνολικά στον πλανήτη το 30% της παραγωγής δημητριακών προορίζεται για τη διατροφή των ζώων.

Τα τελευταία 50 χρόνια, η παγκόσμια παραγωγή κρέατος έχει πενταπλασιαστεί. Έτσι, ενώ ένα δισεκατομμύριο άτομα υποσιπίζονται στο δυτικό κόσμο οι άνθρωποι πεθαίνουν από ασθένειες, που σχετίζονται με την υπερβολική κατανάλωση λιπαρών κρεάτων (π.χ. καρδιαγγειακά νοσήματα).

Παρ' όλ' αυτά, πολλοί θεωρούν ότι η κατανάλωση μεγάλων ποσοτήτων βοδινού και άλλων κρεάτων, που έχουν τραφεί με δημητριακά είναι βασικό δικαίωμα. Το γεγονός ότι για τον υποσιτισμό ενός τμήματος της ανθρωπότητας ευθύνεται η κουλτούρα του κρέατος δεν απασχολεί καθόλου την κοινή γνώμη. Μήπως είναι καιρός να το συζητήσουμε;

Jeremy Rifkin (Συγγραφέας και διευθυντής του Ιδρύματος
Έρευνας Οικονομικών Τάσεων στην Ουάσιγκτον)

Η Καθημερινή, Κυριακή 16 Ιουνίου 2002 (αναδημοσίευση απ' την EL PAIS)

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Άσκηση: Α

Γράψτε την περίληψη του άρθρου (έως 150 λέξεις)

Απάντηση:

Η ανάγκη για κατανάλωση όλων και περισσότερων (σε ποσότητα) ζωικών πρωτεϊνών έχει οδηγήσει στην πλήρη διαστροφή της τροφικής αλυσίδας. Οι αυξημένες απαιτήσεις για τη διατροφή των ζώων (κυρίως βοοειδών), τα οποία προορίζονται για το «πιάτο» των πλουσιότερων κατοίκων της γης, είναι η άλλη όψη της «κουλτούρας του κρέατος». Εκατομμύρια εκτάρια καλλιεργήσιμης γης, στις ανεπτυγμένες και στις αναπτυσσόμενες χώρες δεσμεύονται εδώ και μία πεντηκονταετία, για την παραγωγή ζωοτροφών. Η εκμηχάνιση της γεωργικής παραγωγής συμβάλλει προς αυτή την εσφαλμένη αντίληψη και για λόγους πολιτικής, αφού οι εταιρείες που στηρίζονται σε αυτήν, προσπαθούν να πείσουν ότι ο ρυθμός προόδου μιας χώρας περνάει μέσα από τη μαζικότερη παραγωγή ζωικών πρωτεϊνών. Το αποτέλεσμα αυτής της μετάβασης της γεωργίας από την καλλιέργεια της τροφής στην καλλιέργεια της ζωοτροφής ευθύνεται για το χρόνιο πρόβλημα του υποσιτισμού των κατοίκων του Τρίτου κόσμου.

Άσκηση: Β.1.

α. Βρείτε τα συνώνυμα των πιο κάτω λέξεων: διεστραμμένη, περιπτώματα, αναδασμός, κουλτούρα και σχηματίστε προτάσεις.

Απάντηση:

Τα συνώνυμα των πιο κάτω λέξεων είναι:

διεστραμμένη = ανήθικη, διεφθαρμένη, μη φυσιολογική

περιπτώματα = ακαθαρσίες, κοπριά, κόπρανα

αναδασμός = ξαναμοίρασμα, αναδιανομή

κουλτούρα = πολιτισμός, παιδεία, μόρφωση

Οι προτάσεις που μπορούν να δημιουργηθούν είναι:

- Η παραπληροφόρηση των Μ.Μ.Ε. αυτές τις ημέρες, μπορεί να οδηγήσει σε μία **διεστραμμένη** αντίληψη για τα γεγονότα.
- Τα **περιτώματα** των ζώων μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τον εμπλουτισμό των καλλιεργήσιμων εκτάσεων.
- Με κεντρικό άξονα του πολιτικού προγράμματος τον **αναδασμό** των γαιών, ξεκίνησε ο Χ την προεκλογική του εκστρατεία.
- Ο αδελφός μου έχει γαλλική **κουλτούρα**.

β. Ο συγγραφέας του κειμένου χρησιμοποιεί ένα ειδικό λεξιλόγιο. Μπορείτε να εντοπίσετε τις σχετικές λέξεις;

Απάντηση:

Οι λέξεις που ζητούνται είναι οι ακόλουθες:

«ζωοτροφές», «ζωϊκές πρωτεΐνες», «υποκατάστατα δημητριακών», «λιναρόσπορος», «ελαιοκράμβη», «υποσιπίζονται», «καρδιαγγειακά νοσήματα», «λιπαρά κρέατα»

Άσκηση: Β.2.

Να αναφέρετε επιγραμματικά τα μέσα πειθούς που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας του άρθρου.

Απάντηση:

Ο Jeremy Rifkin προσπαθεί να πείσει κάνοντας επίκληση στη λογική. Εκτός των επιχειρημάτων του, χρησιμοποιεί και ένα μεγάλο αριθμό τεκμηρίων προκειμένου να αποδείξει ότι η αξία των ζωϊκών πρωτεϊνών είναι υπερτιμημένη και οδηγεί στην πείνα ένα δισεκατομμύριο ανθρώπους. Τα τεκμήρια (διάφορα στατιστικά στοιχεία) είναι τα ακόλουθα: «Για να κερδίσει ένα μοσχάρι μισό κιλό βάρος, χρειάζεται να καταναλώσει πάνω από τέσσερα κιλά τροφής, εκ των οποίων τα 2,7 πρέπει να είναι δημητριακά ή υποκατάστατα δημητριακών», «Συνολικά μόνο το 11% της διατροφής των βοοειδών γίνεται κρέας», «ένα εκτάριο φυτεμένο με δημητριακά παράγει πέντε φορές περισσότερες πρωτεΐνες από ένα εκτάριο που προορίζεται για τη διατροφή των ζώων. Αν μάλιστα φυτέψουμε την ίδια έκταση με όσπρια (φασόλια, αρακάς, φακές) παράγουμε δέκα φορές περισσότερες πρωτεΐνες, ενώ αν τη φυτέψουμε λαχανικά, η πρωτεϊνική παραγωγή μπορεί ως και να δεκαπενταπλασιαστεί».

Τέλος, τεκμήρια χρησιμοποιεί για να περιγράψει την αύξηση παραγωγής ζωοτροφών από τις αναπτυσσόμενες χώρες: «Στο Μεξικό, το ποσοστό παραγωγής δημητριακών που κα-

ταναλώνεται από ζώα αυξήθηκε από το 5% το 1960 στο 45% σήμερα, στην Ταϊλάνδη από το 1% στο 30% σήμερα και στην Αίγυπτο από το 3% στο 31% σήμερα», «Συνολικά στον πλανήτη το 36% της παραγωγής δημητριακών προορίζεται για τη διατροφή των ζώων».

Άσκηση: Β.3.

Ο Jeremy Rifkin γράφει στη δεύτερη παράγραφο: «Η μετάβαση της παγκόσμιας γεωργίας από την καλλιέργεια τροφής στη καλλιέργεια ζωοτροφής είναι μία διεστραμμένη πρακτική, με συνέπειες που θα μπορούσαν να είναι σοβαρότερες από οποιοδήποτε άλλο κακό που έχει κάνει ποτέ άνθρωπος σε άνθρωπο». Έχετε την ίδια άποψη; Σε κάθε περίπτωση (ναι ή όχι) αναπτύξτε τις απόψεις σας σε δύο - τρεις παραγράφους.

Απάντηση:

Το ζήτημα της χρήσης των καλλιεργήσιμων γαιών σε παγκόσμια κλίμακα συνδέεται άμεσα με την κατανομή των τροφίμων σε παγκόσμιο επίπεδο. Η άποψη ότι οι ζωικές πρωτεΐνες βρίσκονται στην υψηλότερη βαθμίδα της ανθρώπινης διατροφής και ότι η αύξηση της κατανάλωσής τους, αποτελεί τεκμήριο οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης ενός κράτους, οδήγησε σε στρεβλή χάραξη της αγροτικής και της κτηνοτροφικής πολιτικής.

Και αυτό συνέβη γιατί οι χώρες του δυτικού κόσμου, που καταναλώνουν και τις περισσότερες ζωϊκές πρωτεΐνες, επέβαλλαν λόγω δικών τους εσωτερικών αδυναμιών, το ίδιο μοντέλο ανάπτυξης και στις αναπτυσσόμενες χώρες. Έτσι, οι ανεπτυγμένες χώρες εισάγουν ζωοτροφές που καλλιεργούνται στις απέραντες εκτάσεις του Τρίτου κόσμου, καταδικάζοντας τον πληθυσμό των χωρών, σε ανέχεια και υποσιτισμό. Αν το 1/3 των εκτάσεων που έχει δεσμευτεί για τις ζωοτροφές, που προορίζονται για τις κρεοφάγες ευρωπαϊκές χώρες και τη Βόρεια Αμερική, αποδίδονταν εκ νέου στην καλλιέργεια οσπρίων και λαχανικών, το ποσοστό των υποσιτιζόμενων θα μειωνόταν δραστικά.

Το κοινωνικό «πρεστίζ», που παρέχει η κατανάλωση κρέατος στις ευρωπαϊκές κοινωνίες είναι μία διεστραμμένη πρακτική που οδήγησε, επιπλέον, σε ακραίες μορφές παραγωγής και εκμετάλλευσης. Δεν είναι άγνωστα τα διατροφικά σκάνδαλα που συντάραξαν τη δυτική Ευρώπη την τελευταία δεκαετία. Το κοινωνικό πρεστίζ της κατανάλωσης ζωϊκών πρωτεϊνών οδήγησε με τη σειρά του, στην απαίτηση για φθηνότερη παροχή κρέατος και δυστυχώς, στη χρήση πρακτικών που μείωναν το κόστος παραγωγής (λ.χ. κρεατάλευρα).

Άσκηση: Β.4.

Στο κείμενο που εξετάζουμε ο συγγραφέας χρησιμοποιεί εισαγωγικά. Σχολιάστε τη χρήση τους αφού τα εντοπίσετε.

Απάντηση:

Ο Jeremy Rifkin χρησιμοποιεί εισαγωγικά σε τρεις περιπτώσεις. Στην πρώτη περίπτωση (οι «Κάντιλακ» των ζώων), με τα εισαγωγικά τονίζει την παρομοίωση (βοοειδή/Κάντιλακ), που χρησιμοποιεί. Στη δεύτερη περίπτωση, σε εισαγωγικά περικλείει τα αποσπάσματα από το αμερικάνικο περιοδικό Farm Journal. Τέλος, στην τρίτη περίπτωση («ανεβούν την κλίμακα»), έχουμε μία χρήση των εισαγωγικών που τονίζουν το συμβολικό λόγο του συγγραφέα.

Άσκηση: Γ

Ο Jeremy Rifkin γράφει: «Το γεγονός ότι για τον υποσπισμό ενός τμήματος της ανθρωπότητας ευθύνεται η κουλτούρα του κρέατος δεν απασχολεί καθόλου την κοινή γνώμη. Μήπως είναι καιρός να το συζητήσουμε; Τι εννοεί; Αναπτύξτε τις απόψεις σας σ' ένα ελεύθερο κείμενο (500 - 600 λέξεις).

Απάντηση:

Το διατροφικό μοντέλο που ακολουθήθηκε μετά το τέλος του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου στη δυτική Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική, θεωρείται υπεύθυνο από πολλούς ερευνητές και ειδικούς επιστήμονες για τα ακραία φαινόμενα εκμετάλλευσης και μαζικής παραγωγής, που χαρακτήρισαν το τέλος του περασμένου αιώνα.

Σύμφωνα, με τους κοινωνικούς ανθρωπολόγους, η ανάγκη του ανθρώπου για κατανάλωση ζωικών πρωτεϊνών συνδέεται με τις ιδιαίτερες διαδικασίες ολοκλήρωσης της πνευματικής του ωριμότητας, αφού ο εγκεφαλός του για να αναπτυχθεί, χρειάζεται πρωτεΐνες και μάλιστα ζωϊκές. Όμως, η κατανάλωση κρέατος, συνδέεται και με τις κοινωνικές διακρίσεις. Ανέκαθεν, βασικό διατροφικό είδος των κοινωνικών ελίτ, από τη λήξη του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου και έπειτα, μετατράπηκε σε κριτήριο προόδου και ανάπτυξης κάθε χώρας. Μάλιστα, η αύξηση των ποσοστών παραγωγής και κατανάλωσης έφθασε να σημαίνει το κατά πόσο μια χώρα έχει αυξήσει το κύρος της. Όπου «κύρος» ήταν το γεγονός της διατροφής της πλειοψηφίας των κατοίκων της με ζωϊκές πρωτεΐνες.

Βέβαια, αυτή η τάση, σύντομα δημιούργησε τεράστιες ανάγκες φθηνής διάθεσης κρέατος και άρα, τεράστιες ανάγκες φθηνής παραγωγής του. Οι αρμόδιες υπηρεσίες προέκριναν την εκβιομηχάνιση της παραγωγής (βοοειδή τρεφόμενα με δημητριακά ή υποκατάστατα δημητριακών), η οποία, όμως, τώρα, απαιτούσε μεγάλες ποσότητες ζωοτροφών. Η αστικοποίηση της ευρωπαϊκής και αμερικανικής υπαίθρου ήταν ένα πρόσθετο εμπόδιο στη χρήση της εναπομείνουσας καλλιεργήσιμης γης, για παραγωγή ζωοτροφών. Το πρόβλημα αυτό λύθηκε εύκολα με την εμπλοκή των αναπτυσσόμενων χωρών σ' αυτό το «διατροφικό σύστημα». Οι ανεπτυγμένες χώρες, αφού πρώτα εξήγαγαν, θεωρητικά, το αξίωμα «πώς ανεπτυγμένη είναι η χώρα που παράγει και καταναλώνει περισσότερες ζωϊκές πρωτεΐνες», διέλυσαν τις ντόπιες διατροφικές κουλτούρες και προέκριναν (αν δεν επέβαλλαν), τη μονοκαλλιέργεια ζωοτροφών, που κατευθύνονταν προς τη δύση, για να καλύψουν τις τεράστιες ανάγκες των ευρωπαϊκών ή αμερικάνικων μονάδων εκτροφής και παραγωγής κρέατος. Αυτή η ιδεολογική χειραγώγηση των αναπτυσσόμενων χωρών από το μοντέλο διατροφής της δύσης, θεωρείται μία από τις σημαντικότερες αιτίες του υποσιτισμού, που ταλανίζει περίπου, ένα δισεκατομμύριο ανθρώπους στον Τρίτο κόσμο. Οι λόγοι είναι εμφανείς: εάν η χρήση της καλλιεργήσιμης γης που προορίζεται για τις ζωοτροφές του «δυτικού κρέατος», άλλαζε και δινόταν εκ νέου στην καλλιέργεια οσπρίων, λαχανικών και δημητριακών, τότε η παραγωγή φυτικών πρωτεϊνών θα δεκαπενταπλασιαζόταν και θα έσωζε τους κατοίκους αυτών των χωρών από την εξαθλίωση.

Όμως, ο μονομερής προσανατολισμός των χωρών αυτών, όπως αποδεικνύει και το παράδειγμα του αιθιοπικού λιμού (1984), δεν μπορεί να λυθεί τόσο απλά. Απαιτείται πρώτα και πάνω απ' όλα, η χάραξη μίας «διατροφικής πολιτικής» και κυρίως, η επανεξέταση της «ιστορικής αλλαγής» που συνέβη πριν από πενήντα χρόνια στον τομέα της παγκόσμιας γεωργίας. Η τάση για αλλαγή και «ξαναπέρασμα» από την καλλιέργεια της ζωοτροφής στην καλλιέργεια της τροφής βρίσκει πολλούς υποστηρικτές. Τα διατροφικά σκάνδαλα (κοτόπουλα με διοξίνες, σπογγώδης εγκεφαλοπάθεια των βοοειδών, μεταλλαγμένες γενετικά τροφές), θορύβησαν μεγάλο τμήμα του καταναλωτικού κοινού των ανεπτυγμένων χωρών, που στρέφεται τώρα προς τις καθαρές (βιολογικές) τροφές.

Ωστόσο, η δραστική αλλαγή στην παγκόσμια διατροφική αλυσίδα θα συμβεί τη στιγμή που η «κουλτούρα του κρέατος» θα τεθεί σε αμφισβήτηση. Είναι άλλωστε, ενδεικτικό της ανισότητας μεταξύ του ανεπτυγμένου βορρά και του εξαθλιωμένου νότου (παγκοσμίως), οι κάτοικοι του πρώτου, να πεθαίνουν από καρδιαγγειακά νοσήματα και άλλες συναφείς ασθένειες, που συνδέονται με τον υπερκαταναλωτισμό, ενώ η πλειοψηφία του παγκόσμιου πληθυσμού να πένεται και να κινδυνεύει λόγω του υποσιτισμού.

ΓΛΩΣΣΑΡΙ ΕΙΔΙΚΩΝ ΟΡΩΝ

A

Αισθητισμός: αισθητικό ρεύμα που υπερασπίζεται την ελευθερία της καλλιτεχνικής έκφρασης και θεωρεί την τέχνη ως αυτόνομη αξία. Το ρεύμα αυτό θέσπισε το δόγμα: «η τέχνη για την τέχνη», πιστεύοντας ότι η αξία ενός έργου τέχνης συνίσταται αποκλειστικά και μόνο στην ομορφιά του.

Αναρχισμός: φιλοσοφικό και πολιτικό ρεύμα το οποίο επιζητά την πλήρη κατάργηση του κράτους και κάθε είδους περιορισμού που εμποδίζει την απόλυτη ατομική ελευθερία. Κορυφαίοι θεωρητικοί του ρεύματος αυτού ήταν ο Μπακούνιν, ο Προυντόν και ο Κροπότκιν.

Απολυταρχισμός: το καθεστώς στο οποίο ο ανώτατος άρχοντας συγκεντρώνει στα χέρια του όλες τις εξουσίες.

B

Βιοθηκή: η μελέτη των ηθικών/φιλοσοφικών προβλημάτων που γεννάει η εξέλιξη της βιολογίας, της γενετικής, της τεχνολογίας και της ιατρικής.

Βραχμανισμός: αρχαία ινδική θρησκεία.

Βυζαντινισμός: ο στείρος σχολαστικισμός και η έλλειψη πρακτικού πνεύματος· το σύνολο των χαρακτηριστικών που αποδίδονται στη Βυζαντινή περίοδο.

Γ

Γενετική: ο επιστημονικός κλάδος που μελετά τους μηχανισμούς και τις δομές των κληρονομικών χαρακτηριστικών.

Γραικυλισμός: συμπεριφορά που χαρακτηρίζεται από δουλοπρέπεια απέναντι στους ξένους. Ο ραγιαδισμός.

Δ

Διεθνισμός: Η πολιτική θεωρία που προάγει τη σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ των λαών και επιθυμεί να καταργήσει τα εθνικά συμφέροντα.

Δρακόντειος: ο πολύ σκληρός, ο πολύ αυστηρός.

Ε

Εθνισμός: Πατριωτικό κίνημα που αναζητά την εύρεση των κοινών στοιχείων που συνδέουν μεταξύ τους τα άτομα και που επιζητά την κατάταξη αυτών των ατόμων σε ευρείες κοινωνικές ομάδες (έθνη).

Εθνικισμός: υπερβολική προσήλωση στην ιδέα του έθνους, με κύριο χαρακτηριστικό τη διάκριση των εθνών σε ανώτερα και κατώτερα.

Εθνοκεντρισμός: η κοινωνική τάση της αναγωγής του «δικού μας» τρόπον ζωής και συμπεριφοράς, ως μέτρου σύγκρισης των άλλων εθνών ή των άλλων κοινωνικών ομάδων.

Η

Ηουχασμός: Τάση που εμφανίστηκε στο Άγιο Όρος (14ος αιώνας), όπου οι μοναχοί μέσω της συνεχούς προσευχής και της «απόλυτης ησυχίας», μπορούσαν να προσεγγίσουν το θείο.

Θ

Θεοκρατία: η ταύτιση της πολιτικής εξουσίας με τη θρησκεία. Η άσκηση της πολιτικής εξουσίας από συγκεκριμένους θρησκευτικούς φορείς (ιερατείο).

Ι

Ιδεαλισμός: φιλοσοφικό ρεύμα που υπερτονίζει την αξία των ιδεών και του πνεύματος έναντι της ύλης.

K

Καθωσπρεπισμός: η εμμονή (σχολαστική) σε ό,τι είναι κοινωνικά αποδεκτό.

Καιροσκοπισμός: η στάση ζωής σύμφωνα με την οποία κάποιος περιμένει την κατάλληλη στιγμή για να επωφεληθεί.

Καταναλωτισμός: η τάση για υπέρμετρη κατανάλωση προϊόντων (βλ. και υπερκαταναλωτισμός).

Κλασικισμός: αισθητικό ρεύμα που στηρίζεται στη μίμηση του ύφους και της τεχνοτροπίας των επιτευγμάτων του αρχαίου κλασικού πολιτισμού.

Κομμουνισμός: οικονομικό και κοινωνικό σύστημα που στοχεύει στην κοινοκτημοσύνη των μέσων παραγωγής και την κατάργηση των κοινωνικών τάξεων και διακρίσεων.

Κοινοφοβισμός: η ψυχολογική και κοινωνική τάση του ανθρώπου να προσαρμόζει τη συμπεριφορά του με βάση τις κοινωνικές νόρμες.

Κρατισμός: οικονομικό και κοινωνικό σύστημα που προωθεί τον κρατικό έλεγχο στις πολιτικές, παραγωγικές και οικονομικές διαδικασίες.

Λ

Λαϊκισμός: πολιτική και κοινωνική τάση κολακείας των αρνητικών στοιχείων του λαού με σκοπό την πολιτική εκμετάλλευση της ευαρέσκειας και της ευχαρίστησής του.

Λούμπεν: η κοινωνική τάξη (ή το στρώμα μιας κοινωνίας) που ζει στο περιθώριο διάγοντας ημιπαράνομη ζωή.

M

Μαζοποίηση: η διαδικασία μετατροπής του ανθρώπου σε μαζάνθρωπο, σε ανώνυμη μάζα.

Μακιαβελισμός: Το σύνολο των αντιλήψεων και των πολιτικών προτάσεων που διατύπωσε ο Ιταλός πολιτικός Μακιαβέλι· η άσκηση πολιτικής με δόλους και μηχανορραφίες.

Μαξιμαλισμός: η πολιτική τάση που επιζητά την προβολή και την επίτευξη στόχων στον υπέρτατο βαθμό (τάση μερίδας του Σοσιαλιστικού - Επαναστατικού Κόμματος στην προεπαναστατική Ρωσία).

Μεσσιανισμός: η πίστη στον ερχομό του Μεσσία· η πίστη στον ερχομό ενός χαρισματικού - λαοπρόβλητου πολιτικού ηγέτη που θα σώσει τον τόπο από την παρακμή και τη σήψη.

Μινιμαλισμός: Καλλιτεχνικό ρεύμα (1950) που στηρίζεται στην ανάγκη οικονομίας των εκφραστικών μέσων (μουσική, αρχιτεκτονική, κινηματογράφος).

N

Ναζισμός: Πολιτικό σύστημα (εθνικιστικό, ρατσιστικό, ολοκληρωτικό) που εγκαθίδρυσε ο Χίτλερ στη Γερμανία.

Νεποτισμός: η τάση να τοποθετούνται σε αξιώματα ή δημόσιες θέσεις οι συγγενείς και οι φίλοι. Η οικογενειοκρατία.

O

Ολοκληρωτισμός: η δικτατορία, η απολυταρχία. Πρόκειται για πολιτικό σύστημα που επιδιώκει να ελέγξει και να καθυποτάξει ακόμα και την προσωπική ζωή των κυβερνωμένων.

Οπορουνισμός: Βλ. πιο πάνω: καιροσκοπισμός.

Οπιμισμός: η πίστη για την καλή πορεία των πραγμάτων. Η αισιοδοξία.

Π

Παγκοσμιοποίηση: η δημιουργία μιας παγκόσμιας ελεύθερης αγοράς, όπου θα κινούνται ελεύθερα τα κεφάλαια, οι πληροφορίες και τα προϊόντα. Η μετατροπή της γης σε μία ενιαία οικονομική, πολιτική και πολιτισμική οντότητα.

Πατερναλισμός: το κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό σύστημα διοίκησης, ελέγχου και παραγωγής με κηδεμονευτικό (πατρικό) χαρακτήρα, που όμως, ενώ ενδιαφέρεται για τους υφισταμένους του, δεν τους παραχωρεί κανένα δικαίωμα συμμετοχής.

Πεσιμισμός: η πίστη στο ότι τα πράγματα στον κόσμο τείνουν προς το χειρότερο. Η απαισιοδοξία.

P

Ρουσφετολογία: η τάση για χαριστικές παροχές σε κομματικούς ή πολιτικούς φίλους εκ μέρους των κυβερνώντων.

Σ

Σεξισμός: η πεποίθηση ότι ένα από τα δύο φύλα είναι κατώτερο από το άλλο (βλ. και πιο κάτω σοβινισμός).

Σοβινισμός: ο υπερβολικός εθνικισμός· η πίστη στην κληρονομική υπεροχή του ανδρικού φύλου έναντι του γυναικείου.

Σπέκουλα: βλ. πιο πάνω: Καιροσκοπισμός.

T

Τεχνοκρατία: η πολιτική τάση που προωθεί στα ανώτατα και ανώτερα κλιμάκια της διαχείρισης της εξουσίας, στελέχη που γνωρίζουν την τεχνολογία και που επιθυμούν να αντιμετωπίσουν με τα σύγχρονα τεχνολογικά δεδομένα τα προβλήματα που υφίστανται σε διάφορους τομείς (οικονομία, εκπαίδευση, υγεία κ.α.

Υ

Υπαρξισμός: φιλοσοφικό ρεύμα του 20ου αιώνα που δίνει μεγαλύτερη σημασία στην ύπαρξη του ανθρώπου. Κυριότερος εκπρόσωπος ήταν ο Δανός φιλόσοφος Κίρκεγκωρ.

Υπερκαταναλωτισμός: Ο υπέρμετρος καταναλωτισμός. Κοινωνική τάση που ενισχύεται από την ανεξέλεγκτη προβολή διαφημίσεων.

Φ

Φαρισαϊσμός: η υποκριτική συμπεριφορά.

Φασισμός: Πολιτικό σύστημα (εθνικιστικό και ρατσιστικό) που εγκαθίδρυσε το 1922 στην Ιταλία, ο Μπενίτο Μουσολίνι.

Φονταμενταλισμός: Θρησκευτική τάση του Ισλαμισμού κυρίως, που επιδιώκει την επιστροφή στις αρχές του Κορανίου και του Ισλαμικού νόμου (Σαρία) και την αυστηρή εφαρμογή τους. Συνεκδοχικά δηλώνει το θρησκευτικό φανατισμό.

Χ

Χίλιασμός: Θρησκευτική αίρεση που πρεσβεύει ότι η επίγεια παρουσία του Μεσσία θα κρατήσει χίλια χρόνια.

Ω

Ωφελιμισμός: η νοοτροπία που αποσκοπεί στο ίδιο συμφέρον.

Ωχαδερφισμός: η τάση του να μην αναλαμβάνει κάποιος τις ευθύνες του.